

LUND UNIVERSITY

Inledning

Linné, Tobias

Published in:
Efter stormen. En sociologisk undersökning av skogsägarfamiljer

2011

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Linné, T. (2011). Inledning. I A.-M. Sellerberg (Red.), *Efter stormen. En sociologisk undersökning av skogsägarfamiljer*

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

EFTER STORMEN

Ann-Mari Sellerberg

Efter stormen

En sociologisk undersökning av skogsägarfamiljer

Bokbox Förlag

Copyright © Ann-Mari Sellerberg 2011
Första upplagan April 2011
Produktion Infografen/Desktop, Malmö
Omslag Kjell E. Eriksson
Omslagsillustration Stina Persson, www.stinapersson.com
Tryck Media-Tryck, Lund 2011
ISBN 978-91-86980-56-6

Bokbox Förlag
Södra Förstadsgatan 88b
214 20 Malmö

bokbox@infografen.com | www.bokbox.se

Sammanfattning

”Har det blåst?”, frågar någon en skogsägare i mars 2005. I januari försvann nästan all hans skog. En storm hade dragit fram med vindbyar på upp till 46 meter per sekund. Skogsägarna i Kronobergs län var särskilt drabbade. Enligt Skogsvårdsorganisationens flyginventering skadades totalt 69,7 miljoner kubikmeter skog av stormen.

Intervjuer har gjorts med 20 skogsägarfamiljer i Kronobergs län. Intervjuerna gjordes i juni och oktober 2006.

Först beskrivs hur stormen skapar ett uppbrott i det vardagliga livet. Kapitlet ”*När vardagen bryts upp*” följer tre teman: En del återger faser; intervjupersonerna upplever en överklighetsfas som övergår i en arbetsinriktad uppbyggnadsfas. Ett andra tema handlar om hur skogsägarfamiljerna urskiljer nya sociala grupperingar av människor under tiden efter stormen: de resursstarka, de som var värda medlidande och de som måste skyddas från information. Särskilt talade man dock om de icke drabbade som inte förstod allvaret i skeendet. Denna senare kategori blir viktig som en motbild, som tydliggör gränsen kring det egna sättet att leva. Skogsägarna uttrycker sig på ett likartat sätt när det gäller hur man ser på skogen både bakåt och framåt i tiden. Ett tredje tema blir mot denna bakgrund hur identiteten som skogsägare tydliggörs i krisen.

Vardagen med dess tagna-för-givna rutiner och föreställningar har brutits upp. Rekonstruktionen av vardagsverkligheten är dock inte en enkel målinriktad process; nya rutiner utvecklas under hand för att hantera den föränderliga situationen. I denna process använder sig de drabbade familjerna av en stor mängd jämförelser. Att jämföra blir ett sätt att struk-

turera en vardag som får byggas upp på nytt. Jämförelserna stimulerar även till handlingar och känslor och skapar en grund att stå på för bedömningar. Jämförelserna blir drivkrafter till arbete och konkreta strävanden. De ger även upphov till beundran, medlidande liksom till nya idéer. Skogsägarna gör jämförelser mellan starka och svaga, vinnare och förlorare, handlingskraftiga och apatiska, de som inte förstår och de som förstår stormens verkningar, kapitalister och genuina skogsägare, de som fick kunniga skogsarbetare och de som fick okunniga, de tysta och de som tar för sig. En stor mängd ytterligare jämförelser återges i kapitlet *"Vardagen ordnas i jämförelseprocessen"*. Jämförelsearbetet förändrar åsikter, ger upphov till moraliteter och till nya perspektiv på världen och tar samtidigt ner intervjupersonerna på jorden med matematiska slutsatser om ekonomi och liknande.

Stormen handlade inte enbart om den egna skogen, om den egna vardagen eller om försök att normalisera det egna livet efter stormen. Skogsägarnas relationer till andra förändras. De beskriver hur de etablerar nya relationer liksom hur de ibland radikalt ändrar sin uppfattning om redan existerande sociala relationer. Allt detta beskrivs ske i januaristormens kölvatten. Tiden efter stormen blir en katalysator. De sociala relationerna förändras reellt och högst konkret men även tankemässigt och värderingsmässigt (Se kapitlet *"Relationerna"*).

Relationerna prövas efter stormen. Dels genom att nya roller uppstår: representant, ekonomisk förhandlare, guide eller att man har en gård som blir socialt eller logistiskt centrum. Dels prövas de sociala relationer genom att såväl deras sammanhållande krafter som deras i inslag av distans, misstänksamhet och aggressioner tydliggörs. Stormen kan leda till olika vägval inom en släkt, en familj eller inom en bekantskapskrets. Det etableras bl.a. nya köpa-säljarelationer, där släkt- och vänskapsrelationer omvandlas till att även bli ekonomiska. Till sist beskrivs förändrade relationer till omgivande instanser. Det gäller sådana instanser som det politiska systemet, medierna, kommunen, staten, viktiga ekonomiska instanser. Man ser hur dessa agerat i stormen – och man bedömer dem. Förutom den de facto förändring av relationerna som skogsägarfamiljerna berättar visar intervjuerna moraliska ställningstaganden. Skogsägarnafamiljerna bedömer och värderar sina relationer i en helt nya situationer. Det är denna process av omvärderande resonemang som kapitlet *Relationerna* återger.

Innehåll

Sammanfattning 5

Förord 9

Inledning 11

Stormen Gudrun 11

Dagar efter stormen 12

Skadade i stormens spår 14

*Beslutsamhet, samarbetsanda och
kommunikationssvårigheter* 16

Gudrun som mediehändelse och politik 18

Stormens påverkan på skog och ekosystem 20

Skogsbruk i en förändrad skog 21

Vad stormen tog och gav 23

Intervjupersonerna 27

När vardagen bryts upp 29

När vardagen bryts upp: Ett fäsperspektiv 30

När vardagen bryts upp: Stormens nya grupperingar 52

När vardagen bryts upp:

Identiteten som skogsägare tydliggörs 65

Vardagen ordnas i jämförelseprocessen 77

Jämförelser mellan orter och organisationer 81

Jämförelser med andra drabbade med annan mentalitet:

"Vi är ju inte precis några råa kapitalister" 91

Jämförelser rörande ekonomi och materiella skador 100

Jämförelser rörande röjningsarbetet och

upparbetningsprocessen 112

Jämförelsen: "Lögnerna" och verkligheten 115

En filosofisk jämförelse om det som kan planeras och förutses

jämfört med allt det andra 117

En slutdiskussion:

Jämförelserna ingår i ett moraliskt system 121

Relationerna 125

Kort översikt över kapitlet 126

Nya roller 127

Gemenskapsrelationer 134

"Smolk" i gemenskapsrelationerna 140

En intrikat organisation utav olika typer av relationer 148

Slutdiskussion: Relationernas förändringar 159

Epilog 163

After the storm 165

Referenser 169

Förord

I detta förord vill jag rikta ett stort tack till de 20 skogsägarfamiljer i Kronobergs län, som ställt upp för intervjuer. Det är ingen lätt situation att berätta om stora ekonomiska förluster och om hur livet gestaltar sig efter en händelse som ändrat så mycket av vardagen som januaristormen 2005. Det var den storm som fick namnet Gudrun.

Varje arbete som löper över ett antal år får sin historia. Denna sociologiska undersökning var ursprungligen tänkt att mynna ut i en doktorsavhandling. Tyvärr blev doktoranden sjuk och hade ingen möjlighet att fullfölja arbetet. Så i stället blev det två böcker. Dels denna bok "Efter stormen", dels Tobias Linnés "Skogens framtid. En sociologisk undersökning av skogsägares uppfattningar." Båda böcker är utgivna av Bokbox förlag 2011.

Doktoranden Åsa Eriksson och jag hann dock med att göra en del intervjuer tillsammans i Småland. De flesta intervjuerna har emellertid gjorts av Åsa och jag vill tack dig för det mycket goda intervjuarbetet.

Ett tack till Tobias Linné, universitetslektor på Institutionen för kommunikation och medier. Tobias har skrivit en avhandling i sociologi och är den som jag diskuterat detta manuskript mest med under arbetets gång. Det är Tobias som följt upp skogsägarfamiljernas liv och som i sin bok skriver om hur de ser på framtiden.

Ett jättetack till illustratören Stina Persson för bilden till omslaget.

Jag vill även rikta ett varmt tack till Kjell Eriksson, som är en van och skicklig redigerare och som producerat boken på förlaget Bokbox.

Ett stort tack till Formas, Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande, som finansierat denna forskning. Arbetet har gett mig möjlighet att få kunskaper som ett samhällsområde och om en yrkesgrupp med djupa kulturella traditioner. Både samhällssektorn och yrkesgruppen är idag 2011 stadd i förändring. Vad säger då de som själva befinner sig mitt i denna process? För denna möjlighet till insikt vill jag rikta ett varmt tack till Formas.

Till slut: Alla namn i texten är fingerade. Vidare har jag ändrat ortsnamn på mindre orter. Orsaken till detta är givetvis att ortsnamn kan identifiera människan bakom citatet.

Lund i mars 2011

Ann-Mari Sellerberg

Inledning

Av Tobias Linné

Stormen Gudrun

Den sjunde januari 2005 utfärdade svenska SMHI en varning för ett oväder som förväntades dra in över södra Sverige från väst under eftermiddagen dagen därpå. Fler varningar följde den åttonde januari. Storm- och ovädersvarningar är emellertid inte ovanliga, och även om vinden kraftigt ökade i styrka under eftermiddagen den åttonde januari 2005 så fortsatte många människor med sina vardagsbestyr som vanligt. Vinden tilltog emellertid alltmer under kvällen då det också började regna och åska. På natten mellan den åttonde och nionde januari nådde stormen, som av norska meteorologiska institutet fått namnet Gudrun, sin kulmen. Gudrun passerade västkusten och rörde sig in över Småland i riktning österut. Hela natten pågick stormen, och den drabbade i olika omfattning i stort sett hela södra Sverige (Västra Götalands, Hallands, Skåne, Blekinge, Jönköpings, Kronobergs, Östergötlands och Kalmar län). Medelvinden inom stormområdet beräknades till 20-30 meter per sekund med vindbyar på upp till 46 meter per sekund. I meteorologiska termer var Gudrun en svår storm med orkan i vindbyarna (Krisberedskapsmyndigheten 2005).

Gudrun var den första storm som namngavs under 2005. Fram till den 31 december 2008 har ytterligare femton stormar efter Gudrun namngivits (den i Sverige mest kända av dessa torde vara stormen Per som drabbade södra Sverige i januari 2007, nästan exakt två år efter Gudrun). I de första varningarna beskrivs Gudrun som en relativt mild storm. Under sin

färd över Nordsjön samlade emellertid stormen på sig kraft. Fördjupningen av lågtrycket, som beskrivs som explosionsartat i SMHI's rapport *Den stora januaristormen 2005*, berodde bland annat på att den nordliga kalla luften från Grönland stötte på mild och fuktig luft i havet utanför Norge, Sverige och norra Storbritannien. I gränzonen mellan dessa luftmassor var förutsättningarna för att en häftig storm skulle bildas ideala.

Gudrun var meteorologiskt en anmärkningsvärd storm, bland annat på grund av de höga vindbyarna inne i det skogrika Småland. I Ljungby liksom i Växjö noterades vindstyrkor på upp till 33 meter per sekund. Vindstyrkorna i de större tätorterna i området till trots var det på den småländska landsbygden som stormskadorna blev som störst. Kronobergs län är ett av de mest skogsbeklädda i Sverige. Över 70 procent av landarealen i Kronobergs län upptas av skog. I detta område, särskilt i Ljungby med omnejd fick stormen allra störst konsekvenser, bland annat på grund av de många fällda träden som blockerade vägar, slog ut el- och telenät och omöjliggjorde kommunikationer.

Dagar efter stormen

Först vid gryningen den nionde januari 2005 började stormen mojna och vindens tjut bland träden ebba ut. Många av de boende i de områden som drabbats av stormen vaknade upp till en kall morgon, utan vare sig elektricitet eller telekommunikationsmöjligheter. Många av de boende beskriver också chocken av att komma ut morgonen efter stormen och se vad den inneburit för landskapet. Träd låg spridda överallt i skogen, på och längs vägarna som plockepinn-stickor. I skogsmarken fanns stora sår av rotvältor. Det tidigare välkända skogslandskapet var på en natt förändrat för mycket lång tid framåt.

Att stormen drabbade södra Sverige och i synnerhet Kronobergs län i Småland, gjordes dess följdverkningar särskilt märkbara både för natur och för människor. Kronobergs län är inte bara ett av de mest skogsbeklädda länen i Sverige, utan också det län med störst procentuell andel av befolkningen levande på landsbygden. En stor del av företagen i området är också förlagda utanför tätorterna vilket gjorde samhällets kostnader för stormen än större. Statliga Energimyndigheten beräknar i rapporten *Stormen Gudrun – konsekvenser för nätbolag och samhälle* (ER2005:16) den

samhällsekonomiska kostnaden av stormen Gudrun, exklusive skogsskador till mellan tre och fyra miljarder kronor. In i dessa kostnader räknas exempelvis de som uppstod som följd av kommunikationsproblemen i stormens spår och som indirekt påverkade människor och företagsverksamheter långt utanför det främst drabbade området. Enligt Svenskt Näringsliv påverkades ett antal företag negativt av att förlora kommunikationsmöjligheterna och inte kunna hålla kontakten med sina kunder som istället fick vända sig till andra leverantörer.

Störningarna i särskilt den elektroniska kommunikationen blev mycket stora som följd av att stormen rev ner kraft- och telefonledningar och knäckte mobilmaster. För många av de boende i de stormdrabbade områdena var de direkta följderna av Gudrun att de tvingades leva under enkla livsbetingelser under flera dagar och ibland veckor. Detta innebar bland annat att människor var tvungna att klara sig i mörker, med vedspis, och utan tillgång till kyl och frys eller till tvättmaskin. En kvarts miljon telefoniabonnenter drabbades av avbrott och mer än en halv miljon elkunder blev av med sin ström. Många av de drabbade fick tillbaka el- och telekommunikationen efter några dagar (i genomsnitt var de drabbade abonnenterna utan elleverans i fyra dagar) medan andra var utan el i månader (Krisberedskapsmyndigheten 2007; Energimyndigheten 2006).

Stormen ledde även till stora problem i den fysiska kommunikationen. Tågtrafiken i hela södra Sverige stod på kvällen den åttonde januari still till följd av att träd blåst omkull i den hårda vinden och dragit med sig kontaktledningar och kontaktledningsstolpar. Södra stambanan genom Småland, en av de hårdast trafikerade och viktigaste järnvägsförbindelserna i Sverige, kunde inte öppnas helt igen förrän tolv dagar senare, den tjugonde januari. Även på bilvägarna var framkomligheten mycket begränsad den första tiden efter stormen och träd som blåst över vägen gjorde det på många ställen svårt att ta sig ut alls. Provisoriska röjningar av vägnätet gjordes på många ställen dagarna efter stormen vilket medgav att trafiken till viss del kunde börja fungera igen. Den offentliga verksamheten inom kommun och landsting i de drabbade områdena utsattes dock för många och svåra prövningar i Gudruns spår. På grund av kommunikationsproblemen fick kommuner, länsstyrelser, och berörda myndigheter, organisationer och företag under lång tid framöver anpassa sin verksamhet till de nya förutsättningar som gällde (Krisberedskapsmyndigheten 2005; 2007). Bland annat påverkades arbetet inom socialtjänst, hemtjänst, skola och barnomsorg. En del skolor fick exempelvis som följd av fram-

komlighetsproblemen på vägarna och elavbrotten hålla stängt i flera dagar efter stormen.

Krisberedskapsmyndigheten (2005) drar slutsatsen att krissamverkan och krissamordningen mellan olika offentliga aktörer i stormen Gudruns spår i huvudsak fungerade bra. De flesta myndigheter gick ut med viktig information till allmänheten via pressmeddelanden, presskonferenser, annonser i pressen och via radion. Även kommuner och företag använde sig av sådana strategier för att informera om hur deras verksamhet påverkades av stormen spår (Krisberedskapsmyndigheten 2005: 2007). Bäst fungerade arbetet med att återställa samhällsfunktionerna på kommunal nivå där rutiner och personliga nätverk bidrog stort i hanteringen av krisen. Även i samordningen mellan kommunala och regionala hjälpinsatser i stormens spår betonas vikten av de informella sociala nätverk som bidrog med kreativitet och handlingskraft i krisarbetet (Krisberedskapsmyndigheten 2005).

Många omständigheter kring stormen kan, trots den förödelse som orsakades, ändå sägas ha varit gynnsamma. Krisberedskapsmyndigheten skriver exempelvis i sin utvärdering av de centrala samhälleliga aktörernas krisarbete efter stormen att krishanteringssystemet knappast skulle ha klarat ytterligare påfrestningar. Om stormen följts av ett väderomslag med antingen mycket snö eller sträng kyla skulle kommunernas räddningstjänst som arbetade med att röja väg för ambulansinsatser och hemtjänstpersonal, liksom elbolagens reparatörer fått än mycket större problem att lösa sina uppgifter.

Skadade i stormens spår

Det som hände den 8 januari är katastrof för några, en oerhört smärtsam händelse för många och en ytterst negativ händelse för de flesta (Skogsstyrelsens generaldirektör Göran Olander, 2005)

Enligt SMHI var stormen Gudrun ”det mest förödande oväder, vad gäller trädfällning, el- och teleavbrott och inställd tågtrafik, som vi känner till i Sverige” (SMHI 2005). Att antalet träd som fälldes blev mycket större än i tidigare stormar beror bland annat på att Småland idag är mer skogsbevuxet än någonsin tidigare (Londos & Åkesson 2008). I vind-

styrka var stormen Gudrun i paritet med stormen i Småland 1969 i vilken 14 människor omkom (Londos & Åkesson 2008). Arbetsmiljöverket rapporterade i januari 2006 att Gudrun totalt medfört elva arbetsrelaterade olyckor med dödlig utgång. Många människor skadades också i el- och klämololyckor i det ofta farliga arbetet med att röja upp vägar och skog efter stormen. Antalet arbetsrelaterade olyckor som rapporteras från Arbetsmiljöverket är totalt 141 stycken. Antalet icke-arbetsrelaterade skador efter stormen kan också antas vara betydande, och präglas av stora mörkertal.

Stormen fick också sociala och psykologiska konsekvenser för många av de som drabbades. Stormen var en plötslig och för många chockerande upplevelse. Ett stort antal människor blev under kvällen och natten för stormen isolerade på blockerade vägar. En del var tvungna att söka skydd från fallande träd i grusgropar. Sådana och andra traumatiska upplevelser som följd av stormen, exempelvis förlusten av stora mängder skog, kan få både kort- och långsiktiga psykologiska konsekvenser för de som drabbas. Att under flera dagar och veckor tvingas leva utan elektricitet och fungerande kommunikation kan också få negativa sociala och psykologiska följder för de som drabbas. Under lång tid efter den akuta krisen var många människor isolerade och mer eller mindre avskurna i sin kommunikation med omvärlden (Energimyndigheten 2006).

Flera undersökningar av människorna som drabbades av stormen har genomförts på uppdrag av olika myndigheter. Skogsstyrelsen har exempelvis i olika studier undersökt skogsägares erfarenheter av stormen och hur den påverkat deras liv. 2005 genomfördes en psykologisk studie av sorg, nedstämdhet och läkemedelsintag bland skogsägare som drabbats av stormen. Resultatet av denna visade att många skogsägare drabbats hårt, men att många trots detta hanterat situationen bra och utan några större psykiska besvär kopplade till stormen och den stormfällda skogen. Londos och Åkessons rapport (2008) *Till minne av Gudrun* belyser inte bara erfarenheterna av stormen hos drabbade skogsägare, utan också hos andra som på ett eller annat sätt varit med om stormen eller i arbetet med att röja upp efter den. Liksom i andra undersökningar bekräftas bilden av att många, trots de stora sociala och ekonomiska konsekvenserna av stormen, inte drabbats av kompakt sorg eller handlingsförlamning inför framtiden (Londos & Åkesson 2008).

Beslutsamhet, samarbetsanda och kommunikationssvårigheter

Tvärtemot de mediala bilderna av bönder i förtvivlan och vanmakt efter stormen rapporterar de flesta undersökningar av dem som drabbats om stor handlingskraft och initiativförmåga i stormens spår. Røjningen av de mindre vägarna sköttes i stor omfattning av de boende på landsbygden. En del deltog i røjningsarbetet spontant och frivilligt, andra var organiserade i byalag eller i LRF's så kallade stödgrupper med lantbrukare organiserade kommunvis som finns beredda att rycka in och hjälpa till vid en kris i elförsörjning och kommunikationer. Många fick stanna hemma från sitt arbete en eller flera dagar för att ta hand om de skador som stormen orsakat eller för att de inte kunde ta sig till arbetet. Även om detta innebar problem inom olika samhällssektorer beskrivs viljan att hjälpa till efter stormen som mycket stor. De som intervjuats i Energimyndighetens (2006) rapport angående följderna av Gudrun för kommunal och offentlig verksamhet beskriver det som att "alla ställde upp enligt bästa förmåga för att lösa krisen" och "Det var i många fall till och med så att det var svårt att få personal att gå hem och vila".

Även Londos och Åkesson (2008) konstaterar att det efter stormen rädde beslutsamhet och samarbetsanda hos invånarna i de drabbade områdena, att människor ställde upp för varandra vilket snabbade på røjningsarbetet. Snarare än att drabbas av sorg och förtvivlan tog många stormen med fattning och kunde i efterhand känna stolthet över att ha klarat den så bra. Företagsekonomerna Bengt Johannison och Lena Olai-son (2006) redogör i *Emergency Entrepreneurship – Creative Organizing in the Eye of the Storm* för hur olika aktörer använde sig av sociala nätverk och vardagsrutiner för att på innovativa vis möta de särskilda krav som stormsituationen ställde dem inför. De sociala nätverkens betydelse för hur följderna av stormen hanterades betonas även i Londos och Åkessons studie. Bland annat framgår att de med stora sociala nätverk och som bott länge på landsbygden (kärnbefolkningen) klarade sig bättre än stadsbor som mer nyligen flyttat ut på landsbygden.

Beslutsamhet och samarbetsanda, och ett väl fungerande arbete i stormens spår, så beskrivs ofta situationen efter Gudrun för de drabbade boende på landsbygden.

För många är det dock den långvariga frånvaron av el- och telekommunikation som blivit den starkaste upplevelsen efter stormen. Elförsörjningen i stora delar av södra Sverige drabbades mycket hårt under stormnatten och situationen för elbolagen blev snabbt mycket svårhanterlig. Totalt skadades 1935 mil ledning i Sydkrafts/Eons nät när kraftledningar förstördes av träd som brutits av i stormen. Enligt Energimyndighetens (2006) beräkningar uppgick Sydkrafts/Eons kostnader orsakade av stormen till 1400 miljoner kronor. Även telebolagen ställdes inför en svår situation efter stormen. Telia och andra operatörer fick se sina kommunikationsnät förstörda av Gudrun och hade liksom elbolagen svårt att nå ut med information och prognoser för när förbindelserna kunde förväntas komma tillbaka. Krisberedskapsmyndigheten kritiserar i sin utvärdering av krisarbetet efter stormen de brister som el- och telebolagen uppvisade i sin hantering med att återställa skadad infrastruktur, och den många gånger bristande informationen till allmänheten. Vissa företag hade visserligen både kontinuerligt uppdaterad information via sin webbplats och informationsplatser ute i de områden där stormskadorna var som störst, men långt ifrån alla. Brister i informationen till allmänheten om el- och teleavbrott fick till följd att polisen blev överbelastad av frågor, vilket gick ut över den ordinarie verksamheten (Krisberedskapsmyndigheten 2007).

I utvärderingar av konsekvenserna efter Gudrun uttryckte många av de drabbade stor frustration och vanmakt när det gällde avsaknaden av el- och teleförbindelser och över att inte kunna komma i kontakt med människor i omvärlden och hantera sin vardag som vanligt (Energimyndigheten 2006). Olika protester mot el- och telebolagens hantering av stormskadorna har också organiserats av de boende i olika områden där stormen drog fram. Mest känt är troligen det så kallade elupproret mot Sydkraft/Eon och deras hantering av problemen med att få elektricitet till de som drabbats av stormen (som i en del fall fick vänta i månader och upp till ett år). I Energimyndighetens rapport beskrivs också hur elbolagens personal i återställningsarbetet efter stormen vid några tillfällen känt sig hotade av aggressiva och missnöjda kunder. Vid Sydkrafts/Eons kontor i Älmhult fanns under en kortare period väktare på plats för att skapa trygghet för personalen på kontoret eftersom det kom en stor del upprörda kunder på besök varav en del uppträdde aggressivt (Energimyndigheten 2006). Elbolagen har försvarat sitt agerande genom att peka på hur extremt svårhanterad situationen efter Gudrun var. Sydkraft/Eon har både gett ut en skrift med fakta och reportage från arbetet med stormen

och en DVD-film med titeln "Efter Stormen". Även Lunds Energi-koncernen gav ut en så kallad vitbok med faktauppgifter om stormen.

Gudrun som mediehändelse och politik

Även om Gudrun är en av de medialt mest uppmärksammade stormarna i Sverige någonsin så var mediernas intresse av att rapportera från den småländska landsbygden inledningsvis svalt. En förklaring till detta är att den tragiska tsunamin i Stilla havet som drabbade många svenskar den 26 december 2004 (bara lite mer än två veckor före Gudrun) gjorde att stormen Gudrun och dess följdverkningar hamnade i så kallad medieskugga. Främst var det i riksmidia, i TV, radio och de största dagstidningarna, som händelserna i samband med tsunamin trängde ut rapporteringen från den småländska landsbygden som drabbats av Gudrun. På lokal nivå uppmärksammades stormens konsekvenser redan tidigt betydligt mer i medierna. Efterhand kom också riksmidia att intressera sig mer för stormens följder för de som drabbats, bland annat i samband med att kungen inbjuden av LRF besökte stormdrabbade områden under våren 2005.

En medial följetong i stormens spår har varit kritiken från de som drabbats av stormen mot el- och telebolag och hur de hanterat återställningsarbetet. Politiskt har denna debatt bland annat gett upphov till diskussioner om ny lagstiftning där energibolagens ansvar vid naturkatastrofer som stormen Gudrun föreslagits öka. Ett annat tema som förekommit flitigt i mediernas rapportering om konsekvenserna av stormen Gudrun är berättelser om självmord bland drabbade skogsbönder. Fem dagar efter stormen talade Miljöpartiets språkrör Peter Eriksson under ett besök i Småland om att skogsägare begått självmord i stormens spår, något som rapporterades om i flera tidningsmedier, båda lokala och nationella. I Svenska Dagbladet hänvisades under våren 2005 till uppgifter från LRF om att fyra självmord begåtts bland skogsägare till följd av stormen. Detta dementerades dock i Aftonbladet några dagar senare. I ytterligare dementier under våren från både LRF och Skogsstyrelsen kring de påstådda självmorden skrevs att det bara fanns ett konstaterat fall. I medierna fortsatte dock rapporteringen kring depressioner och självmord bland skogsbönder i stormens spår under sommaren och hösten 2005, och både *Dagens Nyheter* och *Svenska Dagbladet* rapporterade om ett tiotal självmord

bland skogsägare. Antalet självmord i stormens spår som rapporterats om i medierna har också ökat med tiden.

När medierna återberättar nyheter om självmord som andra medier tidigare berättat om kan också formuleringarna tendera att bli mer och mer glidande vad gäller stormen som orsak till självmord. Även om medierapporteringen inte klart och tydligt pekade ut stormen och konsekvenserna av den som orsaken till att människor valde att ta livet av sig gjordes en koppling mellan stormens konsekvenser och självmord bland skogsbönder. I det offentliga samtalet kring stormen Gudrun och dess eftermäle blev självmord bland skogsbönder en medial sanning som förstärktes allt eftersom fler medier rapporterade om händelserna. Medierna bidrog starkt till att skapa en mytbildning som människor sedan återberättade som ett slags accepterade sanningar eftersom de förekommit i medierna. I Londos och Åkessons (2008) undersökning som bland annat behandlar de påstådda självmorden i stormens spår beskrivs hur ingen av de intervjuade känner till namn på någon som verkligen begått självmord som följd av stormen, inte heller någon plats där detta skett. Självmorden var sådant intervjupersonerna sade sig ha läst om i tidningen eller hört om från andra som i sin tur hört om det från ytterligare andra.

Medierna spelade också en viktig roll i den diskussion som tog fart efter Gudrun kring hur det stora antalet drabbade småskogsägarna (I Småland finns över 40.000 småskogsägare) skulle kompenseras för sina förluster, som i många fall även för de som varit försäkrade blev stora. Även om få skogsägare är helt beroende av skogen ekonomiskt blev kampen om rätt ersättning för skogen viktig för många skogsägare. Stormen debatterades i riksdagen under våren vid ett flertal tillfällen. Det betonades hur allvarlig situationen var för många av de drabbade skogsbönderna som förlorat sina livsverk och att detta behövde kompenseras genom extra höga ersättningar från staten. Många har bedömt det statliga åtgärds paket som beslutades om cirka två månader efter stormen som mycket generöst, framförallt för de med ungskog. Totalt omfattade det statliga stödpaketet mer än tre miljarder kronor. Enskilda skogsägare fick bidrag med 50 kronor per kubikmeter skadat virke. Regeringens ersättnings- och stödpaket innefattade bland annat dieselskattnedsättning för de skogsmaskiner som användes i avverkningsen. De drabbade skogsbönderna gavs även stöd för lagring och hantering av stormfällt virke och stöd för att föra ut virke ur skogen genom slopade ban- och farledsavgifter för stormfällt timmer. Regeringen gav också 100 miljoner i bidrag till åtgärdande av skogsbilvägar

som körts sönder (Skogstyrelsen 2005). Även stöd för återplantering har getts från staten.

Stormens påverkan på skog och ekosystem

Enligt Skogsvårdsorganisationens flyginventering skadades totalt 69,7 miljoner kubikmeter skog av stormen. Överväganden delen av den skog som föll var granskog, företrädesvis gamla och stora träd. Många tallar föll också i stormen, dock i något mindre omfattning än granar. De värst drabbade skogsområden fanns kring Ljungby där i genomsnitt 60 kubikmeter skog per hektar skogsmark skadades. Konsekvenserna av en storm som Gudrun för skogen och dess ekosystem innebär en mycket stor skillnad jämfört med om avverkningsen av träd skett på vanligt vis. Skogslandskapet var efter stormen helt förändrat och stormen fick stora miljöeffekter, både omedelbart men också på lång sikt. Inom stora områden fanns inga levande träd kvar alls. Vid normal avverkning behålls ofta några träd som ridåer mot vatten, naturvårdsträd och fröträd. En kalhuggning av skog likt den som skedde efter stormen leder också till minskad avdunstning, ökad avrinning och förhöjd grundvattenyta.

Rotvältorna efter den stormfällda skogen innebar en kraftig omrörning av marken med en ökad omsättning av organiskt material som följd. Detta gör att utsläppen av växthusgaser ökar. Under flera år kommer nedbrytningen av barr, grenar och toppar i den fallna skogen att avge mer koldioxid till atmosfären än vad som binds. Ekologer har bland annat undersökt den fällda skogen efter Gudrun och den ökning av i koldioxidhalten i luften som de stormfällda träden medför eftersom de upphör att vara en koldioxidsänka och istället blir en källa till koldioxid. Bland annat har det varnats för att koldioxidutsläppen från den fällda skogen riskerar att bli så stora att de skulle kunna äventyra Sveriges åtaganden om minskade koldioxidutsläpp i Kyotoavtalet. Stormen påverkar också flera andra av de miljömål som riksdagen antagit. Skogens ekosystem utsätts för kraftiga påverkningar av den fällda skogen, både direkta, men också mer långsiktiga. Ett exempel på det senare är att klövdjuren väntas öka några år efter stormen eftersom tillgången på föda för klövdjur ökar stort när mycket ny skog ska planteras. Detta kan också få fortsatta konsekven-

ser för skogens utveckling då det stora antalet rådjur exempelvis gör det svårare att plantera ny lövskog.

En av de mer allvarliga konsekvenserna av den stora förekomsten av fällt virke har att göra med den fem millimeter långa skalbaggen *Ips typographus*, mer känd under namnet granbarkborre. Granbarkborren finns i hela landet och lever på gran, därför trivs den bra i monokulturer likt de stora smäländska granskogarna. Granbarkborren lockas till färskt granvirke och borrar sig in under barken där den bygger ett gångsystem med två till fyra decimeterlånga modergångar och från modergången vinkelrätt utgående larvgångar. Larverna utvecklas i träet och en ny generation kläcks efter några veckor. Granbarkborrar övervintrar under barken och flyger de första försommardagarna då temperaturen överstiger cirka 18 grader Celsius. Detta inträffar vanligen i mitten av maj, och flygningen kan pågå långt in på sommaren. När granbarkborrarna borrar sig in i granträet producerar de ett så kallat aggregationsferomon som lockar fler granbarkborrar till trädet. Barkborrarnas feromonkommunikation gör att angreppen styrs till vissa träd. Vissa år, exempelvis i samband med stormfällning, kan mycket stora populationer byggas upp med betydande skadegörelse som följd. Många tusentals granbarkborrar kan genom att de är koordinerade övervinna granens savflöde och därmed även angripa friska träd (Eidmann & Klingström 1990). Situationen förvärras ytterligare om trädens motståndskraft är lägre på grund av exempelvis en varm och torr sommar. Granbarkborren är inte den enda insekt som dras till den fällda skogen. Den randiga vedborren och den större och mindre mörghorren svärmar redan i slutet av mars i södra Sverige och kan orsaka stora skador på växande tallskog. Snytbaggen är en ytterligare skalbagge som gynnas av ökade hyggesareal och riskerar att ställa till med stora problem i skog och ekosystem.

Skogsbruk i en förändrad skog

”Jag hörde att träden gråter”, så beskriver skogsbrukaren Anna Lilljequist i radioprogrammet *Sommar* att hennes man sagt till henne efter att ha kommit hem efter en inventering av den stormfällda skogen efter Gudrun. Nästan en tiondel av den stående volymen skog i Götaland föll för stormen. Det är 20-30 gånger mer än den genomsnittliga, årliga vindfäll-

ningen under 1970-, 1980- och 1990-talen. I Kronobergs län i Småland beräknade Skogsyrelsen (2005) att cirka 25 miljoner kubikmeter skog föll, och att stormfällningen var i storleksordningen sex årsavverkningar. En speciell situation uppstod för skogsbruket med en relativt kort period med ett mycket stort utbud av ”billigt” virke. Även efter stormfällningen i samband med stormen Gudrun beräknas det dock finnas skog kvar för att framöver upprätthålla den avverkningsnivå som var före stormen.

Skogsbrukets eget ansvar för att skadorna efter stormen blev så stora som de blev har också diskuterats i ett antal sammanhang. Skogsstyrelsens data över skador på den svenska skogen sedan 1927 visar att stormfällningen varit mest omfattande i södra Sverige och att frekvensen av omfattande skadetillfällen har ökat. Vindklimatet för södra Sverige förklarar dock inte varför stormfällning skulle bli vanligare. Det blåser generellt sett inte mer nu än vid början av förra seklet. Istället kan förklaringen till den ökade frekvensen omfattande stormfällningstillfällen finnas i ett förändrat skogstillstånd (Blennow & Olofsson 2008; Blennow m. fl. 2006). Idag finns det betydligt mer skog i södra Sverige än tidigare, såväl när det gäller total areal som träd per arealenhet. De så kallade virkesförråden har nära nog fördubblats i flera län, och detta kan ses som en del av förklaringen till de stora skadevolymerna i samband med Gudrun. Gran, som är känslig på grund av sina ytligt liggande rötter, har planterats i stor omfattning och gallring och skötsel kan också sägas ha påverkat de kvarstående trädens förmåga att stå emot starka vindbyar. Att skogens åldersklassfördelning har förskjutits mot högre åldersklasser är även det en förändring som gör den mer känslig för vindverkan. Även nya metoder som introducerats inom skogsbruket (exempelvis trakthyggesbruk) har skapat en mer stormkänslig skog. Det har förekommit kritik mot nya gallringsstrategier som uppfattats som framtvingade av massaindustrin. Bland annat har detta gällt gallringsmetoder som inneburit hårda uttag av stora maskiner i eftersatta bestånd, av många betraktat som en kortsiktig strategi med negativa långsiktiga konsekvenser för den enskilde skogsägarens ekonomi.

Förutom de problem för skogsbruket som stormen innebar på kort sikt finns också en ökad risk för en snabb tillväxt av olika insekter som kan innebära stora problem för skogsbruket. Dessa problem kan till viss del undvikas genom förebyggande åtgärder, exempelvis genom att obarkat gran och tallvirke tas bort ur skogen före barkborrarnas kläckning och att träd med pågående angrepp avverkas och barkas. Det är inte granbarkbor-

ren i sig som i samband med stormfällningen av skog riskerar att ställa till med så stora problem för skogsbruket. Faran är den svampart, en så kallad sporsäckssvamp (av samma svampsläkte som orsakat den omfattande almsjukan), som sprids med barkborrarna in i träet. Svampen växer och breder ut sig särskilt gynnsamt vid temperaturer på mellan 20–30 grader och vid hög fuktighet. Svampen gör att veden missfärgas i nyanser av svart, grått och blått, så kallad blånad. Blånad ved har sämre virkeskvalitet, bland annat tar den lättare upp vatten och luftfuktighet, vilket gör den sämre att användas exempelvis för snickerivirke utomhus. Många sågverk tar normalt inte emot ved som angripits av blånad, och massaindustrin vill inte heller gärna befatta sig med den skadade veden eftersom det blir svårare att bleka massan.

Vad stormen tog och gav

För skogsägare och andra som direkt drabbades av stormen var förlusterna många gånger stora. För många förändrades förutsättningarna för både arbete och fritid dramatiskt på några få timmar. Ekonomiskt kunde stormen innebära stora förluster, men också andra värden än ekonomiska gick förlorade när skogen föll. Skogen efter stormen kan sägas ha blivit fulare, att promenera i skogen och uppskatta tystnaden och susande träd-kronor är inte så lätt om promenadslingorna inte längre omges av någon skog. Även om exempelvis Londos och Åkessons intervjuundersökning beskriver de drabbades känslor för skogen som mer subtila så väcker skogens plötsliga försvinnande känslor. Efter stormen var den tidigare välbekanta skogen plötsligt en farlig miljö att vistas ute i och myndigheter informerade om riskerna som finns med stormfällda träd och uppmanade föräldrar att inte låta barn vistas ute i skogen utan uppsikt av vuxna. Skogens sociala värden ligger också i att den har plats i arv och tradition mellan olika generationer. Många har ärvt sin skog från föräldrar eller släktingar, har själv varit med om att plantera den, sett den växa upp, gallrat och skött om den tillsammans med andra. På detta vis binder skogen samman samhället i tiden. I stormen klipps banden av bakåt, men också bandet till framtiden blir osäkra när en katastrof som stormen inträffar. För kommande generationer blir konsekvenserna av stormen på olika plan stora.

Där en del kan sörja den fällda skogen kan andra peka på att det mörka landskapet i Småland ljusats upp som följd av stormen och att granskogen ändå inte har något större estetiskt värde, utan mest är en slags plantager. Ytterligare andra uttryckte efter stormen förhoppningar om att den återplanterade skogen i högre utsträckning skulle vara lövskog och mer attraktiv och att den biologiska mångfalden i skogen ska öka. För skogens ekologiska system gör vindfällan och skadade träd som lämnas på lämpliga platser stor naturvårdsnytta och det är enligt skogsvårdslagen tillåtet att som skogsbrukare lämna upp till fem kubikmeter färsk skadade barrträd per hektar skogsmark. Även om många med sin försörjning från skogen förlorade mycket i stormen anses också skogsbruket på lång sikt tjäna på stormen. Värdet på skogsmark har generellt stigit efter stormen och framtiden ser ljus ut. I Finanskrisens spår har heller inte skogsfastigheters värde påverkats negativt på samma sätt som bostadsfastigheter. Vinnare efter stormen har också skogsbolagen, massaindustrin och skogsmaskinentreprenörerna varit (Londos 2008). Skogsbruket kan också sägas vara vinnare ifråga om de förbättringarna i skogsbilvägnätet som gjordes efter stormen för att ta hand om det stormfällade virket. En del, främst arrangörer av bussresor och de som drev exempelvis serveringar på den Småländska landsbygden fick också i nya inkomster i form av katastrofturism i stormens spår. Bland annat har över 80 000 människor besökt "världens största vedupplag" i Byholma (Londos & Åkesson 2008).

Stormen Gudrun har också gett upphov till en rad olika kulturella uttryck. En sökning på videosajten Youtube ger ett 20-tal träffar på stormen Gudrun. Människor har laddat upp filmer som visar förödelsen i skogen efter stormen, men också arbetet med att ta hand om den stormfällade skogen. Stormen har varit föremål för dikter, träskulpturer och för utställningar av målningar och fotografier. Ett av de medialt mest uppmärksammade kulturprojekten relaterat till stormen var Virserums konsthalls utställning "Älska Sydkraft och Telia!" (från början "Hata Sydkraft och Telia!") bestående av videofilmade kortintervjuer med människor som drabbats av avbrott i el och telefon i till följd av stormen. Naturhistoriska riksmuséet hade också under våren 2006 utställningen *Stormen Gudrun – berättelser från en katastrof* där enskilda människors berättelser och upplevelser av stormen belystes med intervjuer, fotografier, målningar och barnteckningar samt en installation med vägskyltar – söndertryckta av fallande träd. I januari 2009 visade SVT också en nyproducerad drama-

serie i tre delar; ”om vad som händer med ett samhälle och dess invånare när de drabbas av en storm av katastrofala mått”.

För många av de som drabbades av stormen och blev tvungna att anpassa sitt liv till följderna av den under lång tid framöver kan stormen också ha gett nya lärdomar och insikter i det sociala livet och i relationerna till människor i den nära sociala omgivningen. Stormen, upplevelserna av den och berättelserna om den kan sägas bli till ett socialt material för möten och relationer, en gemensam sak att diskutera, förundras över eller skratta åt. Stormen, som splittrar träd och slår sönder livsverk kan också dra människor närmare varandra och ge viktiga erfarenheter inför framtiden.

Intervjupersonerna

Martin och Kerstin Adamson

Karl-Erik och Ann-Sofi Bertilsson

Agne och Gunilla Ceasarson

John Davidson

Gustav och Elsa med sonen Jesper Erikson

William Fredrikson

Harald och Desiré med sonen Mattias Gutsavsson

Bertil och Sara Haraldsson

Yngve med sonen Herman Ivarsson

Sigbritt och Tony Johansson

Arne och Tora Kalleson

Erik och Maja samt sonen Svante Larsson

David Magnusson med närvarande god vän Kristian

Ronny med sonen Robert Niklason

Kjell och Charlotta Olleson

Sven Petersson och sönerna Patrik och Simon. I intervjun nämns Svens hustru Elisabeth

Gunder Rudolfsson

Bert och Carina Svantesson (Carina tog mycket lite del i intervjun)

Dick med Marita Turesson samt minderårig son Samuel. (Sonen tog mycket lite del i intervjun)

Torsten med hustru Anna-Greta Urbansson

Intervjuerna gjordes under juni, juli och oktober 2006 i skogsägarnas hem. Åsa Eriksson och Ann-Mari Sellerberg gjorde intervjuerna. De spelades in och transkriberades härafter ordagrant.

När vardagen bryts upp

Detta kapitel skall handla om förhållningssättet, eller snarare förhållningssätten, som vi har funnit i intervjuerna med skogsägarna. I denna inledande diskussion presenteras detta förhållningssätt som *det vardagliga perspektivet*. Detta vardagliga förhållningssätt är nödvändigt i vår tillvaro och det har analyserats och beskrivits av en mängd forskare. I vardagen tänker vi inte närmare på verklighet och överklighet, känslor och saklighet. Livet går sin gilla gång. Det finns emellertid även forskare som återger hur detta vardagliga förhållningssätt i ett slag kan förändras. Några av dessa är Smith och Belgrave (1995) som beskriver perspektivförändringarna hos människor som upplevde stormen Andrew. Vardagens livsrytm och rutiner bröts upp i och med stormen.

Kapitlet skall handla om vardagen och om hur skogsägarna upplever uppbrottet av vardagen i och med stormen. Kapitlet "Vardagen bryts upp" är uppdelat i tre huvuddelar: För det första en inledande del med ett fasperspektiv som handlar om stadier, tid och de sociala processer som sätter igång med stormen. Härfter en andra del som handlar om hur man urskiljer nya sociala grupperingar av människor i stormen. Man ser de resursstarka, man ser dem som har svårt att klara sig och man ser även de oförstående som inte förstår livet för dem som drabbats av stormen. I en tredje och sista del presenteras hur identiteten som skogsägare tydliggörs.

Smith och Belgrave beskriver hur vardagen med dess tagna-för-givna rutiner och föreställningar bryts upp. "... large-scale disasters destroy fundamental aspects of everyday life and the taken-for-granted reality on which it is based, leaving survivors in an untenable situation" (1995:268).

De understryker i sin analys att rekonstruktionen av vardagsverkligheten inte är en målinriktad process. I stället är det så att nya rutiner ständigt utvecklas för att hantera den förändrade och föränderliga situationen.

När vardagen bryts upp: Ett fasperspektiv

För att återgå till fasperspektivet: En vanlig indelning när forskare beskriver människors sätt att uppleva sin vardag efter någon form av katastrof är just en indelning i stadier. Smith och Belgrave som forskat om klimatkatastrofer utgår från ett fasperspektiv och gör en indelning i stadier: den initiala fasen där man i stort sett försöker bara överleva och där mycket upplevs som överkligt. Härfter en övergångsfas med ett hårt arbete mot normalitet. Smith och Belgrave kallar detta "digging out"-fasen. Härfter följer den rekonstruerade fasen.

Jag kommer här att i viss mån bryta upp Smith och Belgrades stadier. Utifrån intervjuerna med skogsägarna ser jag stadierna som något mer komplexa än så som Smith och Belgrave beskriver dem. Jag preciserar i detta kapitel denna fasindelning och kallar faserna med något annorlunda namn. Jag lägger vikt vid tre faser: allra först *överklighetsfasen*, som sedan går in i vad som jag kallar *preliminär vardag*. I den preliminära vardagen ordnar man dels överlevnaden, maten, hygien etc, dels blir vissa rutiner viktiga att upprätthålla. En del av dessa rutiner ser jag som särskilt symboliskt viktiga. Sedan följer den *uppbyggande fasen*: Man ser sig om och synintrycken stimulerar till arbete, till uppbyggnad av en ny vardag. Skogsägarna ser med arbetsblicken. Jag beskriver även själva arbetet med skogen. Det är alltså fråga om en fortsatt "digging out" i en vid social mening med vardag, rutiner och arbete att ordna på nytt efter stormen. – Den sista fas som jag tar upp pågick fortfarande då intervjuerna gjordes ett och ett halvt år efter stormen.

Senare i detta arbete beskriver jag en sista fas som Smith och Belgrave har kallat den *rekonstruerade fasen*. De betonar att rekonstruktionen *inte* betyder att man återgår till den vardag som var före katastrofen. Mycket har förändrats. Man har arbetat sig fram till en ny vardag.

Overklighetsfasen

Smith och Belgrave (1995) beskriver det jag benämnt *overklighetsfasen*. "Time out from everyday life is a *period of unreality* that follows the destruction of everyday life and continues until the establishment of a new taken-for-granted reality is under way." (Smith-Belgrave 1995:250). (min understrykning) När *vardagen* bryts upp leder detta således till överklighetskänslor. Hur, mer precist, beskriver skogsägarna denna känsla av överklighet och hur hanterar de dem? – Vi möter målande beskrivningar av stormens härjningar som betonar science-fictionkänslan. Dessa beskrivningar är ofta preciserade. Man anger klockslag, längdmått, sekunder, ordningsföljder, exakt vilka träd etc. Detta ses här som ett sätt att hantera och tankemässigt ordna det överkliga man upplevde. Kanske är det också ett sätt för människor att med ett sakligt språkbruk återge det drama man upplevde? Vi ser i samtalet nedan mellan man och hustru hur man växlar mellan att återge det överkliga och det vardagliga.

Torsten: Ja, det blev bara ljusare och ljusare. Skogen där borta var ju helt svart, det var som en vägg. Sen då vid sjutiden såg vi rätt igenom den. (overkligt)

Anna-Greta: Jag tror det var lite senare du. (vardag)

Torsten: Sen åtta-nio *var det riktigt kusligt*. (overkligt)

Anna-Greta: Det var bara att vänta tills det blev dagsljus. (vardag)

Torsten fortsätter: När jag stod här ute i garaget small det ju. Det gick en stor bok, en likadan som står där, gick ner och tog i stolpen. Den stolpen rycktes ner tvärs över vägen över syrenbuskarna. Så gick inte säkringarna, utan det brann ju så det dånade i syrenbuskarna, men bara tio sekunder. (overkligt) Då så stängde jag ju garagedörrarna och gick in. Det var väl vid fyra. (vardag)

Även Sven beskriver sedan sin upplevelse av överklighet:

Sven: Det gick inte att gå upprätt när det var som värst ute utan att hålla i någonting. Vi förflyttade oss här, när vi fick strömavbrott på kvällen då, mellan husen och då gick vi två och höll i varandra så att vi inte skulle flyga iväg. Så det var. Ja det var en häftig upplevelse. Idag har man nästan lite svårt att få den att fastna som en

verklighetshändelse. Det är *nästan som en Science Fictionhändelse* det dygnet.

Ett skogsägarpar beskriver hur träden faller:

Arne: Då låg det träd över vägen där. Och man såg ju, när man kom ut ur bilen, att det var helvete vad träden böjde sig ner ju och så ju.
Tora: Så kom det en bil från andra hållet och så hade de varit ett par hundra meter bort, så låg där ett träd så de hade fått vända och köra tillbaka.

Arne: Ja, ett jätteträd, en stor lönn.

Tora: De hade ju motorsåg också, så vi sågade upp det och sen hade vi ju ett par hundra meter fram till där det inte var några träd och det tog en timme, att säga sej fram. Och där ramlade träd hela tiden bakom oss.

Det invanda förändras. Det går inte att tända och släcka ljuset, det går inte att ringa och inte att laga mat eller brygga kaffe. Frysaren kylar inte. Vägarna belamras med brötar. Intervjuerna ger dramatiska beskrivningar, men de innehåller samtidigt exakta meterangivelser liksom minuter och sekunder. Intervjupersonerna beskriver således konkret och precist med målande bilder hur det vardagliga blir överkligt.

Gustav: Men det va, det där till vi fick strömmen, det va, som jag sa först, *det var något överkligt över det hela*.

Det överkliga understryks även med hjälp av exakta – ofta siffermässiga uppgifter: 100 meter och tidsmässiga: 19 timmar.

Arne: Och det kom stora granar och när grenarna gick ner i asfalten så så att det blixtrade ju fast att det regnade. Och då så ställde man sig på vägen, och vi hade väl nån knapp hundra meter utan nån stor skog, men allt hade blåst ner nästan utan nån. För man vågade ju inte dit och säga ju.

Tora: Vi hittade en glänta där som det inte var några stora träd och stod där med bilen.

Intervjuaren: Hur länge?

Tora: 1 timme.

Arne: Och här på Vitevägen.

Tora: Kalle (barnbarnet) var här nere då. De hade varit på nån fotbolls.., i nitton timmar satt de i bilen, med barnen.

Arne: Ja det är jävla konstigt att inte fler blev ihjälslagna, för man ser ju hur många det är ute med bilen en lördagskväll. Många hade väl lytt rådet att vargen kom, och denna gången kom ju vargen <skratt>

Nedan följer en detaljbeskrivning av hur Harald upplevde den akuta stormen. Harald beskriver tankar och handlingar. Jag har bara tagit med en bit av den mycket exakta beskrivningen som han ger.

Harald: Då visste vi inte, det brukar ju vara rätt långvariga strömbrotten här. Så då sa jag att vi får nog ringa återbud till det där kalaset. Äh, sa Desiré. Det kan vi väl ta oss den där lilla biten. Men då sa jag att jag ringer upp till värdfolket och säger det att-. "Nja som dom sa, det är väl inte så farligt. Ni kan väl komma. Vi har ingen ström, men det är väl bara trevligt!" "Nja", sa jag och drog på det. Men då hörde jag nån som kom in i det hemmet då och sa: "Å, vad det knakar ute!" Det ligger rätt nära skogen där. "Å, vad det knakar!" Då åkte träden där kring huset då. "Ja, du", sa jag, "jag tror vi väntar!" "Ja du sa han, vi får nog göra det." Och sen så skulle jag gå ut då för då stannade fläktarna och det blir väldigt varmt fort i stallet [jaha] så då gick jag ut. Det var väl vid halv sju-tiden och tänkte att jag skulle öppna lite ventilationsluckor. Ut vågade jag inte öppna, men jag skulle öppna till ladan, höladan så det kunde strömma ut där. Och det gjorde jag. Sen fick jag för mej att gå ut i ladan. Den gnisslade och knakade där i taket som hundan. Då gick jag ut på baksidan mot norr, det var ju lä där och när jag öppnade skjutporten kikade ut där så kom det en vind – och då stod ju skogen väldigt nära där – och då la sej skogen oroväckande långt ned och jag tänkte. "Nu måste det släppa annars!" Men det gjorde det inte utan då föll tjugo träd medans jag stod där.

Intervjuaren: Du såg detta!

Harald: Jag såg detta! Och det var en syn som jag aldrig kommer att glömma! *Det satt på näthinnan länge och gör fortfarande.*

Ovan ställdes frågan om hur det överkliga kunde understrykas med hjälp av exakta mått i sekunder och meter. Kanske kan man även se det mot-

satta? Kan de exakta beskrivningarna vara ett sätt att göra det överkliga verkligt och hanterligt? Att ge det en struktur, ett sätt att ordna händelserna? Harald fortsätter sin beskrivning:

Harald: Då skulle jag gå ut genom den andra porten då, det blir mot väster, skjutporten där och jag drog ut den lite och så smög jag ut då och skulle gå ut då på gårdsplanen. När jag kom ut några meter där då höll jag på att blåsa omkull. Det svepte så att jag backade mot väggen. Och då ställde jag mig vid knuten och där stod jag och höll mej i en ribba och det blåste nåt så våldsamt så jag fick hålla bakåt för att inte följa med. Och sen tittade jag då var jag hade träden och den sidan där du satte bilen, det är ju läsidan där det inte finns några trån och springer jag snabbt som sjutton. sen tittade jag på flaggstången, det är ju en glasfiberstång, då svajade den så, ja jag vet inte, men det var flera meter som hon gick ned varje gång det kom en storm. Jag stod och tittade på den länge och sen tänkte jag att, nu och så tog jag några hopp ner i källaren. Och det knakade hela vägen. Det är en fruktansvärd upplevelse egentligen.

Denna blandning av överklighet och saklighet återkommer i intervjuerna där det överkliga i dialogerna blandas med klockslag och metrar då våra intervjupersoner betonar skeendets överklighet. Detta skede präglas även av vad jag i texten kallar en *aktiv väntan*. Man kan inte gå ut men man förbereder sig mentalt för allt arbete som man vet skall komma. Dock vet man ännu inte hur omfattande – på skilda plan – som arbetet skall bli. Intervjupersonerna – skogsägarna och deras familjemedlemmar – tycks riktigt bemöda sig under stormen att hålla sig inne och inte göra någonting. ”Då stängde jag garagedörrarna och gick in”. – ”Då höll jag mig inne”. Man sätter sig inte och gör något annat. Man kan säga att i intervjuerna beskriver man passiviteten på ett aktivt sätt, som en *aktiv väntan*, där man förbereder sig mentalt för vad som måste göras.

Harald: Men sen är det så märkligt för jag förstod nog inte vidden av det. För vi satt ju här då i mörkret och ja, försökte tänka på nåt annat. Men så sa jag det till pojkarna, nu går vi och lägger oss vid niotiden, slutar inte det här – det lovade ju dom att det skulle sluta vid midnatt, vi går upp vid tolvtiden om det slutar och så får vi gå vägen och bärga träd om det är nära som ligger över den. Ja, jo, de

gick och la sej men jag vet inte om jag somnade. Det slutade ju aldrig. Det höll ju på.

Intervjuaren: Ja.

Harald: Ja, jag vet det var ju såna där stormilningar som kom hela natten.

Intervjuaren: [hmm]

Harald: Och sen då när vi gick upp då så ligger hela skogen där. Kilometer. Det var ju tre meter träd över väg upp till 23:an . Och det tog oss- vi var inte uppe på vägen, 23:an, förrän på måndag kväll. Då fick vi upp vägen.

Sådana aktiva funderingar beskriver även Bert. Bert var själv inte hemma under stormen, utan kom åter på söndagseftermiddagen från en födelsedagsfest. Han har nära kunskap om sin egen skog och funderar under resan hem på *var* stormen kan ha tagit värst. Vilka backar?

Bert: Man satt ju och funderade på hur mycket det verkligen var, vilka backar som hade blåst ner. Lite så funderade man ju. Man visste ju var grannarna hade kalhygge, var det fick fatt på ett annat vis än där det är helt bestånd. På det viset funderade man ju.

Efter stormen är naturen förändrad. Man hittar inte längre i den skog man själv äger. Även detta bidrar sannolikt till upplevelsen av överklighet när man först beskådar skogen.

Gustav: Som tur var, var det ju inte kallt.

Intervjuaren: Det kunde varit värre, ja

Gustav: Det kunde ju urartat totalt, men det var ju en i Gunnared som frös ihjäl, men hon blev ju vilse, det kanske var stress. Det är ju också någonting man inte fattar. För det kände jag, att så fort man gick ut, så blev man ju vill. När man gick ut i skogen fick man antingen kliva över träden eller krypa under. Antingen var det för högt för att klättra upp, eller så fick man åla sig under. Och man kan tänka, som hon som sprang vilse, hon gick åt fel håll, och det var en av de värsta...

Elsa: Det gick inte att hitta...

Gustav: Det gick ut på lokalavdelningarna, polis och allting. Men dom hade inte en chans alltså.

En preliminär vardag

Överklighetsfasen fortsätter parallellt med att man tar fram stegar, spikar, läser dörrar, kort sagt börjar med vardagliga rutiner och med den fas jag kallat preliminär vardag. Intervjun nedan kan relateras till Smith och Belgraves uttalande om hur delaskpekter av vardagen börjar rutiniseras. "Time out from everyday life did not end abruptly but began to *dissolve as the 'unreal' became routinized* and people returned to at least some of their prior daily routines. Thus aspects of the unreality of the time-out phase continued even after the hiatus ended," skriver Smith and Belgrave (1995:254).

Bertil: Nej, sen var det väl vid nio eller ändå senare när taket började lyfta på plåten där.

Sara: Det var nog vid nio.

Intervjuaren: På bostadshuset?

Bertil: Nej på maskinhallen. Så jag tog en steg och skulle gå upp och spika fast den men när jag ställde stegen så blåste den ikull, så Sara fick gå ut och hålla i stegen och så var jag och spikade det, och när jag hörde vinden komma uppifrån där, då fick man liksom hålla, pressa sej mot väggen. Men vi lyckades ju få dit det för taket ligger ju kvar. Och sen så var vi ute.

Bertil: Nej när vi gick in hade våra två stora tallar blåst ner här. Men dom hade lagt sig jäms, ett längs med huset och den andra från huset.

Arbetet består efterhand i att upprätta *en preliminär* och ofta sårbar *vardag* med lösa elverk och extra personal inkallad från när och fjärran. Man får duscha på olika ställen, försöka klara djuren, äta kall mat etc. Så handlar det om att den fallna skogen måste röjas undan så att de som arbetar på annat håll kan komma till sina arbeten. Arbetets farlighet måste bedömas. Den första delen i denna *preliminära vardagsfas* kallar Smith och Belgrave för "getting by" (upprätta, hålla livet). Det allra första handlar om att överhuvudtaget få mat och dryck och värme. a) Här kommer jag att behandla *hur man ordnar med mat, värme, djur*. b) Jag beskriver *symboliska innebörden hos rutiner* samt c) hur vad man ser stimulerar till arbete och till *Arbetsblicken*. I (d) kommer jag in på själva "*digging out*"-arbetet, röjningen av skogen. Även ett uppbyggningsarbete i skogen tar nu fart börjar.

a) *Ordna mat och värme och ordna för djuren.* Under denna period efter katastrofen, består arbetet i att uppnå en form av grundnivå för vardagen: Det gäller att man själv, men även de i detta fall "inskogade" och insnöade grannarna, skall få mat, dryck, värme och någon tillsyn. Denna fas av preliminär vardag innebär överlevnad och att klara de mest grundläggande nödvändigheterna: vatten, mat, husrum. I de familjer som intervjuats här handlar grundnivån i många fall också om att klara djuren.

Sven beskriver även att *det tar en viss tid* innan man de facto inser den beredskap man har. Det tog t.ex. några timmar innan familjen kom på att de hade en värmehäll i källaren. Denna framväxande vardag växer knappast organiskt; plötsligt minns man att man har en resurs – en häll i källaren. Steg för steg får den nya vardagen arbetas och organiseras fram.

Sven: För det första – man är ju van vid att det ska vara ganska bekvämt. (...) inte fuktigt hus, mörkt hus, ingen varm mat. Alltså det tar lite tid innan allt börjar snurra. Det tar i all fall nära timmar innan man inser, javisst ja vi har ju en sån här häll i källaren som man kan elda med ved i som man kan steka på: och så eldade man med ved där. Där är inga sån här elektriska fläktar eller motorer och så eldade man där med ved och *det blev jättevarmt.*

Så där nere i det där rummet i källaren, ett ganska stort rum, där tände vi upp och där blev det varmt. Man slipper se på teve, ingen som ringer, man äter och vilar, man kan inte göra mycket annat. Vi gjorde alltså det på söndan när vi hade öppnat vägarna ut här. För det var ett tufft arbete. Och så kom vi hem här.

Sven: Men sen kom man i det stadiet: man kan inte duscha. Det fanns inget vatten. Det fanns i princip bara i sjön och det var januari.

Arbetet handlar om improvisationer, experiment, chansningar och risker

Kjell: Ja, första veckorna var det ju frågan liksom att hålla igång ju liksom, i och med att man inte hade nån ström och det här, så då var det ju inrutat med elverket skulle måste gå

Fru S: Det var måsten hela tiden.

Kjell: Och att det var diesel i traktorn, och traktorn inte kokade utan den gick och det matade på. Så (det var ju mycket press) och tidsmässigt måste man sköta det. Hålla fyr i pannan och stannade

elverket så kokade pannan, så det var mycket sånt. Mycket sånt där som fungerar i vanliga fall.

Webb och Chevreau (2006) argumenterar utifrån ett vardagslivs- perspektiv i sin artikel "Planning to improvise: the importance of creativity and flexibility in crisis response" om improvisationens betydelse i kris- situationer. Vanligtvis går vardagslivet sin gilla gång. En rad studier vi- sar att improvisation är ytterligt viktig i kriser. Improvisation, skriver Webb och Chevreau, är situationsbaserade förändringar av tidigare sta- bila handlingsmönster.¹ I stort kan man säga att improvisation refererar till sociala aktiviteter som utförs på ett icke-rutiniserat, ett atypiskt el- ler oväntat, sätt. Många av de beskrivna improvisationerna handlade om samarbeten, då i en vid mening.

David: Det blev till och med mer, eftersom det bara var i detta huset, så då var ju dom med och åt och duschade och sånt innan dom fick ett eget ställverk där borta.

Intervjuaren: Vilka då? Grannar?

David: Brorsan. Ja, grannarna var här och duschade också.

Intervjuaren: Så man ställde upp för varandra på det sättet?

David: Jo och det var väl inte så mycket att välja på. Nu spelade det ingen större roll. Hade man då varit ute och huggit en hel dag så är det inte så roligt att gå och lägga sej om man inte är så fräsch.

Intervjuaren: Men åt? Då åt ni ihop i alla fall din brors familj och din brors familj?

David: Ja, så att det blev ju alltid, eftersom vi hade både kyl och frys och allting fungerade. Annat kunde man ha utanför. Frukost och sånt brukade vi ha ståendes utanför i en kylväska, men all lagad man gjorde man här hemma.

Man experimenterar i vardagsarbetet. "Essentially, life in the zone consists of *emergent ways* of doing daily life in the absence of the usual sup- ports that maintain taken-for-granted reality; *it is the routinization of the nonroutine*," – icke-rutiner rutiniseras – enligt Smith and Belgrave (1995:255).

1 Poängen i Webb och Chevreaus artikel är annars att det finns olika organisatoriska hinder för improvisation och kreativitet.

Sara: Och var det något som tog längre tid så fick man ju starta det på morgonen när man gick ut i laggårn, så då hade han elverket längre på än vad han hade mitt på dan för då hade han det bara på i stort sett under potatiskokningstiden. Och sen kunde vi äta utan ström. På kvällen var den också på lite längre. Och sen startade du det innan vi gick och la oss.

Efter stormen kräver vardagens rekonstruktion improvisationer och experiment. Situationen är ny och man kan inte följa sina rutiner. Det handlar emellertid inte bara om praktiska arrangemang. Här krävdes snabba handlingar: Sven liksom flera andra beskriver ekonomiska investeringar som görs snabbt, direkt efter stormen. Sven känner sig nu i efterhand tveksam till om det var ett vettigt köp. Flera av intervjupersonerna gör stora ekonomiska satsningar, som man tidigare inte tänkt sig.

Sven: Så vi köpte ju en skogsmaskin efter ja, tre veckor, obesedd ifrån Haparanda, bara sett den på Internet och chansade och tog ned den och transporten kostade väl 30000 tror jag det var att ta ner den och sen när vi lastade av den så tänkte jag: "Ja alla människor blir ju lurade nån gång i sitt liv. Nu är det nog min tur!" För den stänkade avgaser och rök svart och knappt gick och detta tänkte jag blir inte roligt. Men han lastade av den och körde iväg med sin trailer och där stod vi med vår skogsmaskin och visste knappt nånting.

b) *I arbetet med att ordna en preliminär vardag blir vissa rutiner symboliskt betydelsefulla:* att se på TV, äta pizza, dricka kaffe och liknande. Under punkten ovan betonar jag en sida av livet efter stormen, det nya och oplanerade – improvisationerna och experimenten i vardagslivet. Här betonas en annan sida. Strävan efter struktur och hur vissa rutiner får en symbolisk betydelse. Några betonade hur viktigt det var att se barnprogrammet Bo-libompa. Andra övade med sångkören.

Bertil: Ja och sen hade jag det lilla elverket på kvällarna.

Sara: Så vi kunde se på teve.

Bertil: Man var ju tvungen att ha lite information.

Dicks hustru Marita berättar hur man med olika handlingar, och då inte bara arbete, strävar efter normalitet på olika plan.

Marita: Ingen kunde ju ringa, man visste ju inte nånting vad som hände. Sen kom jag hem då och vi åt kall pizza, det var ju gott i all bedrövelse. Det gick ju inte att laga mat. Sen åkte vi in på kvällen till Ljungby och tittade på TV och drack kaffe och såg nyheterna. Så man hängde med lite.

En kvinna berättar hur hon så fort som möjligt försökte ta sig till en träning med sångkören. I den preliminära vardagen etableras också preliminära umgängesformer. Det är således inte bara det praktiska och materiellt livsuppehållande som får tillfälliga lösningar. Även en annan typ av socialt umgänge behövs efter stormen.

Arne: Det fungerade bra, vi behövde ju mat när vi hade jobbat så många timmar varje dag. Vi behövde samlas, träffas och ljuga lite vare dag. Och det är viktigt att hålla stridsmoralen uppe, och ha lite kul ihop. Det behövdes ju, för en del var ju så deppiga.

Tora: Och då hade vi ju koll att vi hade varit och tittat till den och den. De visste ju. Att det var inga som hade blivit innestängda.

Arne: Vi pratade om vilka vägar vi skulle röja. I morgon skall vi hugga upp ledningsgatan där och vi behöver så och så många.

Den sociala organisationen är ju inte en gång för alla given, utan något som måste ändras och ta nya riktningar. Den sociala preliminära organisationen fyller många uppgifter. Arne betonar det viktiga i att man träffas och pratar, "ljuger lite", och samtidigt håller kontroll på de äldre boende i grannskapet. "Så vi hade ju koll på varenda [äldre], klockan 8 på kvällen samlades vi."

Här skiljer sig erfarenheterna för skogsägarna och Smith och Belgraves intervjupersoner åt. Stadiet av överklighet övergår i dessa forskares undersökning i känslan av att leva i två mycket olika världar. Deras intervjupersoner begav sig *mellan* dessa världar: från världen där vardagen inte fungerar till förvärvsarbetet i en värld där allt går sin gilla gång. Skogsägarna däremot levde – bodde och arbetade – i den drabbade miljön. De levde inte i två skilda världar på det sätt som de amerikanska forskarna beskriver. Vissa av deras intervjupersoner mer levde dock helt i världen av uppbruten vardagsverklighet: "For some whose jobs were in the devastated area, work was a continuation of the digging out and cleaning up

they were doing at home,” skriver de (1995:261). Detta gällde även för de småländska skogsägarna. För dem var skogsmiljön både hem och arbete.

Trots detta finner jag vissa tecken på upplevelser av två olika världar i intervjuerna. Då handlar det emellertid i första hand om kontakter med människor i den ordande utanförvärlden och att dessa människor inte begripit hur hårt stormen tagit. Senare i detta kapitel beskrivs upplevelsen av ”De oförstående”.

c) *Arbetsblicken*: Skogsägarna återger sina *synintryck* efter stormen och de beskriver hur dessa intryck stimulerar till arbete. Den närmaste framtiden tolkas av dem utifrån en arbetsförståelse: När skall man agera? Hur skall man bedöma? Hur man kan arbeta och med vilk?. Från vilka håll skall man angripa arbetsuppgifter och med vilka maskiner och verktyg? Efter överklighetsupplevelserna startar således de högst verkliga bedömningarna av vad som skall göras och av hur arbetet skall läggas upp. I flera fall bedömde man således efter första försöket att denna rönning blev en alltför stor arbetsuppgift att sköta på egen hand:

Karl-Erik: Javisst man började lite smått med vägen ...Till sist så hamnade det i enorma bröten som inte gick och ta utan maskin. Dom var för stora helt enkelt och det var ingen mening att hålla på.

En av de första frågorna tyckts ha varit: hur mycket arbete krävs för att nå fram till en grundnivå av vardagen, en praktisk nivå, där bilar kan köra, människor komma till arbetet, mat köpas hem etc. Även Jesper och hans bror går ut direkt på morgonen efter stormen för att röja. De fick emellertid gå hem med sina motorsågar. De såg snabbt att det var en annan storlek på arbetsuppgiften.

Jesper: Ja det var lördag och både jag och brorsan var hemma. Så fruktansvärt mycket tyckte inte jag det blåste på kvällen och natten. Det var först när man kom ut dagen efter som man insåg att det var betydligt värre än man trodde. Jag kommer ihåg när brorsan och jag stack iväg med motorsåg. Vi skulle säga oss ut till vägen, men det var liksom, bara att man åkte dit och kollade, sen åkte man hem. För stora projekt att ge sig på.

Gunder: Jag var hemma den aftonen. Och även mitt barnbarn var hemma. Hon kom in och såg att nu försvinner lagårdstaket. ”Men

gå inte ut. För du måste ha hjälp med dej i så fall.” Det vara bara till att gå in igen ju. Och hålla sig inomhus. Risken var ju stor att vara ute.

Intervjuaren: Förstod du omfattningen?

Gunder: Det gör man ju inte på kvällen. Det gör man ju först dagen efter *när man ser*. En luta [liten bod] har försvunnit och alltihop lagt sig på åkern. Den hade lyft alltihop och lagt det på åkern. *Det upptäcktes ju sen lite i sänder när det dagades på morgonen ju. På kvällen var det ju ingenting att göra.*

En skogsägare säger att han *läser* skogen, dels handlar det om att bedöma typen av arbete och hur mycket arbete det rör sig om, dels är det riskerna som skall bedömas. Man måste kunna läsa den nedfallna skogen och bedöma hur farlig den är att arbeta i. Beskrivningarna av arbetet direkt efter stormen innehåller även de siffror och exakta uppgifter. Det kan handla om kilometer av väg, hur höga brötar, hur lång tid, kostnader mm. Vid dessa exakta sifferangivelser gör skogsägarna jämförelser. De jämför t.ex. med det arbete som andra lägger ner och de jämför med vad man sparar av tid med skilda skogsmaskiner (eller hur mycket extra tid det tagit för att man *inte* haft en viss maskin).

Gunder: Däremot var det tre, två kilometer från Kisaryd till Hirså. Där röjde dom opp på tre timmar. Så där var inte mer än det. Men här höll jag på i 28 timmar. Den sträckan.

Även om man anger exakta tal finns i grunden en ovisshet: Hur lång tid kommer röjningsarbetet egentligen att ta?

Gunder: Det var inte så lätt. Man visste ju inte hur mycket det var. Hade man vetat det hade man lejt en skogsmaskin. Men man visste ju inte. Man trodde ju inte att det var så mycket.

Man gör kontinuerliga bedömningar (och nya bedömningar) rörande arbetets omfång och tidsåtgång. Det finns emellertid även andra osäkerheter som behöver ”läsas av”. Det är intressant att William, en van skogsägare, berättar om riskerna: Det visar hur svårt det är att bedöma t.o.m. för den som är van att ”läsa” skogen.

William: Man fick ju tänka efter. Det var ju *risker* i skogen, det låg ju spänt i början. Som spända pilbågar. Så de slog när som helst. Så då får man titta efter innan, och *läsa* om det, vad händer nu, står jag på rätt sida? Så en gång då, det har jag inte kunnat *läst*, så nu har jag ett sånt ärr här på kinden efter motorsågen, som jag fick i skogen. Jag gick och balanserade på ett träd, så viftade sågen till, kedjan gick ju inte men det repade upp en repa här. Och då sa Per-Gunnar: Det var väl en jävla tur att kedjan inte gick så stor i truten du redan är (skratt)

Synintrycken, en någorlunda städad skog, tillväxt och nyplanteringar ingår i vardagens uppbyggnad – och i återupprättandet av yrkesidentiteten. Man är en bonde som sköter sin skog. Det känns med arbetsblicken då röjningen är "halvdan".

Erik: Men just nu står det halvfärdigt överallt för man har fått lämna det som inte är så där- alla halvhängande, snedstående trän och sen har det ju blåst ikull en hel del trän nu i sommar.

Intervjuaren: Jasså?

Erik: Och det blåste inte alls mycket en dag. Det var flera träd som det var nu i våras när vi höll på med vårbruket och rätt som det var slog flera träd över vägen. Och jag har ändå bara en liten bit här och ändå har jag varit tre gånger och huggit och ändå ligger det flera trän kvar. Det är allting städjobbet som man har igen. Det blir inte mycket av det men man vill ju göra det ändå.

Intervjuaren: Det känns som om man kommer ingen vart?

Erik: Innan man har hunnit ta tag i det och samlat ihop'et. Sen har man såna ställen där man knappt vet vad man ska göra, om man ska hugga ner det eller låta det stå. Det står enstaka halvvuxna trän och att plantera där känns inte bra heller. Det har vatt mycket självföryngrad skog så därför att det vatt både stora och sen mycket små då, det har man försökt att man skulle plockat dom stora lite och försöka få nån jämnhet på och sen plocka ned så att man får en jämn struktur på det men nu sitter man där igen.

Synintrycket, hur skogen ser ut efter stormen, drabbar på flera sätt. I intervjuerna beskriver man dels utifrån arbetsblicken allt som behöver göras efter stormen, dels ser man det arbete de liksom tidigare generationer

lagt ner i skogen och som nu gått om intet. Den arbetsblick som kommer fram i intervjuerna ger således uttryck för både handlingskraft och förstämning.

Erik: För nu är man ju bara inne på sånt som är förstört Det lär ta lite tid innan man kommer ikapp och kan göra nånting som förbättrar. Än så länge får man bara gå och plocka avbrutna och hängande och skadade träen. Och sen blir det ändå inte bra efteråt för då har man ändå håll där. Så att det är väl det som är det svåra. Och sen får väl- I och för sig så får man väl inse att blir det inte så stora luckor när det väl har växt upp en gång. Det är ändå lite- *det är svårt att gå och titta på det* nu.

Erik påpekar dock att det fortfarande är roligt att arbeta med skogen.

Erik: Ja. Det är väl det största problemet, att det är lite för roligt så man gör lite mer jobb än-

Intervjuaren: Vad är det som är så roligt egentligen?

Erik: *Du ser var du har gjort.* Går man in och gör en gallring så ser man ju resultatet direkt efteråt hur dant det ser ut. Det är ungefär som att måla en husvägg som är dåligt målad, man ser resultatet med en gång.

Sven menar att när man ser allt med arbetsblicken, iakttar allt som behöver göras är det lätt att ha för bråttom:

Sven: Idag kan man säga, Vi hade väl- jag ska inte säga att vi har förlorat på det, men det var inte så bråttom som alla sa att det var. *Vi hade ju alldeles för bråttom*, vi kunde ju ha varit rätt lugna och cool. Jag tänker på skogen. Hur man skulle hantera skogen. *Men det var ju psykologiskt att titta på den här skogen som låg överallt.* Det var ganska jobbigt, man ville bli färdig och komma vidare.

Parentetiskt kan sägas att denna arbetsblick – att man ser hur skogen ser ut – kommer fram i intervjuerna när man beskriver arbetet flera år framåt. ”Man vill ju inte ha det liggande”.

Kjell: Det är ju tillräkning av så att man får det lite mer symmetriskt. Det står fröträd kvar ute på hyggerna. Sen hittar man ju ganska mycket- av det som var avverkade då, det ligger en stock här och en stock där. För det är ju rätt så mycket som man använder till brännved och sånt. Men i och för sig lönar det knappt att ta rätt på det. Men man är ju både bonde och smålänning så då går man ju och plockar lite . [fniss] *Det är egentligen inte ekonomiskt men man vill inte ha det liggande heller*, så det har man väl inte vatt redigt färdigt utan där har man en vinter till. Att hugga på sånt.

Å ena sidan ser man framåt och allt som måste göras. Å andra sidan ser man bakåt: "Jaha, hela mitt livsverk är borta!"

Maja: Men sen tror jag dom yngre, dom, vad ska man säj, tänker inte så. Dom drabbas inte så hårt psykiskt som dom äldre va. Dom liksom, ja ska inte säga accepterar det som har hänt, men dom måste framåt, medan vi andra: «Jaha hela mitt livsverk är borta!»

Erik: «Vi skulle gjort annorlunda!»

Maja: Det tror jag är olika på äldre och yngre.

Intervjuaren: Att man som äldre kan ha lite att ångra, att man inte gjorde så här eller så här? Medan dom yngre-

Maja: Ja men dom yngre måste se framåt

Erik: Det ångrar man nog mest att man inte gjorde så eller så. Man borde ju ha försäkrat och så, den delen. Det är det stora, det är mycket man kan ångra.

Dels kommer känsligheten i upplevelserna fram i att man väljer med vilka man talar om stormen, dels kommer det fram genom att man berättar om andra. Påfallande ofta berättar således skogsägarna om *andra som lidit skada*. Flera intervjupersoner uttrycker direkt att de inte vill tänka bakåt, inte vill prata om det, inte vill tänka på vad man förlorat ekonomiskt.

Harald: Ja jag har ju själv satt mycket av detta ju och det har ju blåst ner, såväl som det andra ju.

Intervjuaren: Den här tryggheten som en slags försäkring då som man inte har längre nu då? Hur känns det då.

Harald: Det känns inte bra.

Desiré: Men sen så måste det gå också. *Man får inte bara grunna heller.*

d) *Arbetet med skogen*: Det arbete med skogen som sker efter stormen är särpräglad och innehåller enligt intervjupersonerna många delmoment. De som analysen följer är de nedanstående:

- 1) Røjningen
- 2) Förhandlingarna
- 3) Slitet

1) Røjningen: Skogsägarna *ser* det arbete som måste göras. Arbetsblicken måste emellertid i røjningen kombineras med en öppenhet för att arbeta på nya sätt.

David: Ja. Vi hade faktiskt en som körde på fyrhjuling mellan oss, ordonnans mellan oss. Olika då när man røjde vägar elledning och vägar eftersom man kunde aldrig ringa nånstans. Vi hade han som ordonnans och det fungerade bra.

Harald berättar om hjälp från oväntat håll:

Harald: Ja hela söndan högg vi själva så bra som vi orkade men sen på måndan så var det ett huggarlag som skulle ut till Åsön och då kom de, och de var yrkeshuggare, så de hade motorsågar och så hade de en skogsmaskin då, en skördare-

Intervjuaren: Vem var det som hade skickat dom då? Var det kommunen?

Harald: Nej det var Hovmantorp Skogsstation. Dom hade en avverkning där ute på Åsön. Och det var som var lite roligt det var en pojk som hade köpt sej en fyrhjulsdriven liten motorcykel. Han kunde ju köra både i skogarna och annat och så tog han den där förraren och körde över åkrar och ängar och diken och lyckades nästan ta sej fram. Och sen började han i den änden att började arbeta sej fram-

Intervjuaren: En av dina pojkar?

Harald: Nej... för min pojk han hade sin skogsmaskin. Den var långt på ett annat håll. Den hämtade han inte förrän på tisdan. Men det

var en oerhörd hjälp att få den här maskinen. Då bara kapade vi och så rensade vi upp vägen. Och du vet att den vanliga telefonen var utslagen och mobilen fungerade lite hjälpligt. Den fungerade lite hjälpligt på söndagsmorgonen ja, men sen var den borta.

Intervjuaren: Hmm.

Harald: Och den fordrade ju ström den där mobilen och är det många som ringer då tystnade den. Ingen telefon, ja vi hade en transistorradio.

Intervjuaren: Med batterier då?

Harald: Ja med batterier.

Intervjuaren: Hur länge var ni av med strömmen och telefonen då?
Elen och-

Harald: Strömmen var vi av med- var det 31 dygn. Över en månad.

Herman, son till Yngve Ivarsson, beskriver den allra första röjningen.

Herman: Men sen när man skulle ut och ta tag och öppna upp vägar och sånt. Det var ju folk som, ja det var ju faktiskt folk som, var insnöade höll jag på att säga, inskogade. I och med att vi hade alltså maskinresurser här så kunde vi öppna upp vägen här med två lastmaskiner, en skotare och tre med motorsåg. Vi hade att göra en halv dag. Ta oss upp här. Så hade ju Vägverket fått upp en fil på 106:an. Och på det hållet in till Alvesta vet du, där är ju liksom ingen gran-skog, utan det var ju bara stora träd, aspar, och lönnar och sånt här som hade blåst över vägen. Och det var ju rätt kvickt uppsågat då. Vägarna tog ju, ja det tog halva söndan, och sen så hade vi ju djuren i och för sig och med reservelverk så blir det ju alltid jobbigare. Men på söndagskvällen när vi mjölkat färdigt så kom strömmen. Jag tror i alla fall det var så det var, ja, ja det stämmer rätt bra det.

2) Förhandlingarna: I efterarbetet ingick en stor mängd mycket skilda arbetsuppgifter förutom själva röjningsarbetet, bl.a. då förhandlingar med skilda parter. Detta framhålls även av Smith och Belgrave: ".../ dealing with contractors, being apprehensive about transient construction workers who roam the countryside," skriver Smith och Belgrave (1995:255).

En skogsägare beskriver hur det rekryterades folk såväl från norra Sverige som från och en mängd olika länder. En del var lycksökare och kunde inte jobbet, menar han. Vidare fanns de som kom och arbetade i skogen

men som man inte alls kunde kommunicera med. Det handlar således inte bara om förhandlingar vid anställningen utan även förhandlingar i och under arbetet om var, när och hur arbetet skall utföras. Det krävs i detta läge att man kan anta en bred form av mental beredskap. Denna förståelse omfattar nya människor i arbetslagen, nya hyresgäster hemma och ibland nya sätt att arbeta med skogen. (Se Londos och Åkesson, 2008.)

Gunilla: Men det som hände och som förändrade saker och ting, både på gott och ont. Det är ju det här med alla människor som kom hit och hjälpte till.

Intervjuaren: Ja just det.

Gunilla: Det var ju väldigt speciellt. Hur vi fick lägga tid på, alla husägare, för att försöka få så att folk skulle kunna bo här. Dom bara kom hit och bodde och använde er (läs: familjens och svågerns) verkstad. Så här var alltså fullt ös hela tiden! Massor med folk och ute i skogarna, och likadant på vår andra gård. Den hyrde vi ut. ... Det var det mest tyskar, och där var det mest estländare som var där då. Och det blev ju att man lärde känna andra människor. Det krockade i början, både kultur och skogsarbetarkrockar... Alltså både extra besvär och spännande, och intensivt framförallt.

Torsten beskriver sina kontakter med de inhyrda arbetarna. De har ibland – och kanske måste ha – ett annat förhållningssätt till röjningsarbetet.

Torsten: För det är många som tar in polacker. Både genom ombud och såna här bemanningsföretag.

Torsten återger hur en polack som blev boss över fler och fler som kom till Småland.

Torsten: Och så ska dom sätta två tusen plantor. Det finns möjlighet att göra på dan. Då tjänar dom 600 kronor. Brutto. Inklusivt avgifter och allt sånt. Så det har ju ändrats sig. Och det är många som har utnyttjat det. Vi utnyttjade nog polackerna. Sen vet jag inte. Det finns kanske ärliga bemanningsföretag också. Som ger dom hyggligt betalt.

Torsten: Det var polacker som gjorde det i stor utsträckning. Här gick två på mitt. Jag vet knappt vad de gjorde. Men de kapade ju mycket. Och drack en del öl och kaffe.

Intervjuaren: Bor dom på gårdarna?

Torsten: Jag vet inte var dom bor. Gamla ålderdomshemmet i Skene, Alvesta, Där bodde nog en del. Men den ena kunde engelska. Och jag kunde lite skolengelska. Jag sa till honom att han skulle vara "careful". [Torsten pekar på huvudet och påpekar att arbetaren måste ha hjälm, "be careful".] "Careful". Så han titta upp och sa. "Much money". Så det var inte frågan om säkerhet där. Det var bara att tjäna pengar.

Även Harald beskriver estländare, rumäner med flera som man nu samarbetade med:

Harald: Ja, tack och lov hade vi våra polacker och estländare, eller hade. För svenskarna ville inte.

Intervjuaren: Dom ville inte göra jobbet?

Harald: Nej inte många. Jo där var Per-Arne! Han ville jobba. Han är ju pensionär. Han har gått hela vintern. Rotkapat har han. Han har följt en maskin. Men annars är det inte lätt att få pojkar. Vi hade ju två från Rydaholm ju. Men annars är det estländare och- Men dom var duktiga! Tja det var finnar också. Finnarna också men det var huggarna. Men dom med motorsågarna var estländare. Men vad duktiga dom var. Det var pojkar i 25-årsåldern. Energiska och dom gick- men de var inte kloka för dom kröp igenom – rakt igenom dom här stora brötarna och kapade loss.

Desiré: Det fanns nog båda delarna för vissa av dom var lite halvlata. Det var varmt och det är ju både strängt och krångligt jobb så. Men det är klart dom tjänade ju bra-

Intervjuaren: Jämfört med vad dom gjorde hemma. Men inte här.

Desiré: Nej inte här. Och sen vet man inte riktigt heller vad dom fick heller av bolagen.

Harald: Vi hörde ju av dom som planterade här uppe nu. Dom kom från Rumänien och han sa ju chefen där för dom att de på de här två månaderna kommer att tjäna nånstans 60-70 000 skattade pengar, som dom kan ta med sig hem. Jag fattar inte hur det kan bli så mycket pengar. Där är ju skatten-

Desiré: Det är ju dom värda, den personalen.

Harald: Och där i Rumänen, han sa det, han var gift med en rumän-ska och hon var dataingenjör. Hon hade 2 000 kronor i månadslön. Och dom där pojkarna tjänade 60 000 då på kanske tre månader.

Intervjuaren: Ja, 20 000 kr/månad.

Desiré: Men 20 000 är inte-

Harald: Ja. Det var inte oförtjänt, men vilket värde att komma hem till Rumänien med!

- - -

Desiré: Har de gjort arbete ska de ha betalt för det!

Harald: Ja, dom var flitiga, dom var flitiga!

Från en annan familjeintervju:

Erik: Vi hade folk från Irland som avverkade.

Svante: Det gick ju genom VIDA.

Erik: Det gick ju genom VIDA där Samuel jobbar där uppe vid VIDA, men det var ju- och så och så var det kapare som var ifrån Lettland.

Maja: Såna som det inte gick att prata med!

Erik: Det gick ju inte att prata med dom så det var ju att-

Svante: *Där!* Peka.

Erik: Ja, ta dom på traktorn och köra runt och visa gränser och så här. Vi fick ju snitsla gränser lite var stans och det var ett väldigt jobb att leta upp gamla gränser. Då när man skulle avverka, man fick man krypa igenom. Vi hade ju otur också för det kom ju nästan 50 cm snö också när vi höll på och avverkade i mars månad så det var ju väldigt jobbigt.

Maja: Det var från 18 februari till den 6 april tror jag det var som dom var här och avverkade. Så det var rätt så kvickt ju men det var ju då det var som mest snö här.

Intervjuaren: Var bodde dom nånstans då?

Maja: Flyktningförläggningen, tror jag, i Alvesta. Gjorde dom inte det?

Erik: Jag tror dom gjorde det.

Maja: Dom bodde ju överallt.

Johan: Ja, dom bodde väl där hela tiden för dom har ju vatt – Det laget har ju vatt, kan man säga, här omkring Vislanda har de ju vatt hela

året och avverkat. Det var ju det första stället dom var på, kan man säga när dom kom från Irland hit.

Vardagen blir mycket annorlunda med alla de nya röjningsarbetarna. Torsten och hans fru accepterar nya ljudmässigt påtagliga inslag utanför sitt hus. I röjningsarbetet efter stormen körde det 160 lastbilar per dag på den lilla vägen utanför huset.

Anna-Greta: Men man vande sig vid det med! Bilarna var från många olika nationer:

Torsten: (Om lastbilarna) Det var en del svenskar. Och många finnar. Tyskar. Ester var här rätt många. Två tyskar. Danskar. Hade två timmerbilar. Båda var här och körde.

3) Slitet: Ett tema i vardagsbeskrivningarna är slitet. När arbetet som krävs bedöms ser man också att det är en särskilt hård typ av arbete. Han måste arbeta så hårt "som en polack", säger Arne. Flera framhåller råslitet och kraften.

Arne: Ja jag har ju varit en sån här polack. Det är ett tufft jobb, ett jävla slit.

Erik berättar att han arbetet "stupalöst" hela tiden efter stormen, dvs 1,5 år.

Erik: Vi har jobbat stupalöst med det sen det blåste tills nu kan man säga.

Intervjuaren: Fortsätter ni med det?

Svante: All plantering, all röjning här kommer vi att ha 10 år framåt. Det är ju så. Det kostar ju både att plantera och att röja. Så det är ju bara utgifter egentligen ju

Intervjuaren: Mm.

Erik: Vi har satt tio tusen plantor i år det det fordrar att vi sätter kanske fyrtio tusen till.

I och med stormen köpte Sven en skogsmaskin, en skördare. Tidigare lejde man människor för att köra skördare. Nu när han har egen maskin för en som manövrerar den.

Sven: Men nu under Gudrun, det har ju liksom vart en unikt år för vi har ju köpt en skogsmaskin själva då, en skördare och *då har Simon suttit i den skogsmaskinen i ungefär 1200 timmar under ett år* och det är ju en lön som den Patrik firman får ta givetvis.

När vardagen bryts upp: Stormens nya grupperingar

Skogsägarna beskriver den praktiska, sociala och i viss mån även den mentala och känslomässiga uppbyggnaden av vardagen. Här återger skogsägarna även hur de urskiljer på olika sociala grupperingar som bildats efter stormen. De intervjuade beskriver hur vissa människor under denna process hamnar i olika positioner. Det handlar om hur de klarat sig. De kategorier av människor som beskrivs i intervjuerna är:

- a) De resursstarka
- b) De som är värda medlidande
- c) De oförstående
- d) De som får skydd

a) *De resursstarka* – eller stormen som ”A test of resourcefulness”. Ett tema som vävs in i skogsägarnas återgivning av arbetet efter stormen är således trötthet och slit, men även tillfredsställelse och stolthet. ”Despite the difficulties of getting by, it could hold a certain appeal and *a test of individual resourcefulness*”, skriver Smith and Belgrave (1995:253) beträffande hur människorna såg både på sig själva och andra efter stormen Andrew.

- Det finns en tillfredsställelse i beskrivningen om hur man lagt upp arbetet, en form av organisatorisk stolthet.
- Man beskriver även att man haft krafter att ”*råslita*”. Detta inslag i de resursstarkas berättelser återges under ”Slitet” i föregående kapitel. Detta utgör i första hand beskrivning av egen förmåga.
- Man beskriver andra personer, redskap, som resurser, då man berättar om sin *utvidgade kompetens*.

I intervjuerna återger skogsägarna sin "beredskapsbas". De har en överblick över vilka som kan rycka in och arbeta med skogen. När detta arbete flyter på erfar man att man klarar av problemet. Tillfredsställelsen kommer fram dels när man beskriver de arbetsnätverk som sätts i gång. Här framkommer en form av *organisatorisk stolthet*. Man ser och förstår vad som måste göras. Grannar och släktingar organiserar sig i arbetet och det hela rullar på. Det finns en stolthet i beskrivningarna även av denna *utvidgade kompetens*. Den *utvidgade kompetensen* utgör i en mening en del i den egna förmågan. Skogsägarna beskriver således sina vidare resurser, maskinellt men även mänskligt. Gunder berättar om sitt 18-åriga barnbarn som är högskolestuderande och som klarade att hugga det som behövdes för hand. Ofta beskriver skogsägarna barn och barnbarn som hjälper till på kompetent sätt. Gunder berättar:

Intervjuaren: Rollerna inom familjen, har det ändrat sig med stormen?

Gunder: Jag har helt enkelt haft ett barnbarn till hjälp under den här tiden. Det barnbarnet som då är 18 år som jag har till hjälp till att hugga i skogen helt enkelt.

Intervjuaren: Vill han fortsätta i branschen?

Gunder: (skratt) Nej det vill han inte. Men han var väldigt glad i att arbeta. Han går på högskolan i Göteborg. Han bor nu i Göteborg så han började skolan där i höst. Han hjälpte mig de här åren med att hugga så gott han var fri. Det hade varit viktigt för att jag överhuvudtaget skulle hinna göra allt. Annars hade jag inte klarat det. Då hade jag behövt leja, jag har inte behövt leja nämligen någon skogsmaskin. Utan det är hugget helt för hand det jag har gjort, men det var tack var hans hjälp.

Intervjuaren: Det var ju fantastiskt, 18 år.

Gunder: Jaja, jovisst [stolt].

En intervjuad skogsägare, mor till två söner, framhåller att en son har en fast anställning. Den sonen blir en resurs, då han har möjlighet att göra sig ledig för skogsröjning. Då förväntas han helt enkelt att ställa upp: "Han är fast anställd. Så han ställer upp."

I aktiviteterna som satte igång efter stormen blir således de nära sociala relationerna resurser. Man är inte ensam. Skogsägarna beskriver att vuxna barn avbryter utbildningar för att arbeta i röjningen. De informella

relationerna är arbetsmässigt centrala. Det finns många arbetsuppgifter som dyker upp under hand, arbeten som inte enkelt kan avgränsas, yrkesbestämmas och prissättas för utomstående att lejas för. Erik talar om alla arbeten som de utomstående inte tänker på. Till dessa arbeten kan man sätta den egna familjen eller bekanta.

Elsa: För oss var det ju Jesper, att du stannade hemma var ju räddningen, för Henrik var tvungen att ge sig iväg uppåt norr.

Gustav: Det tror jag nog att man får säga, att jag tror inte att jag hade mått bra om jag hade blivit lämnad ensam här.

Intervjuaren: Nej.

Gustav: Ja, eller Elsa och jag tillsammans, för det var ju en våldsam styrka i det att det gick att ordna på det sättet. För det som sagt, var ju enormt många arbeten som man inte tänker på.

Jesper berättar att han avbröt sina studier i tre månader. Utifrån kan detta ses som ett i viss mån anakronistiskt förhållningssätt: Jesper studerar på universitetet men ser det som självklart att direkt avbryta studierna och komma hem och jobba i skogen. Detta förhållningssätt möter vi ofta i intervjuerna: familjemedlemmar (barn, barnbarn), föreningar etc avbryter annat och hjälper till med röjning och plantering.

Intervjuaren: Men att du tog ledigt i tre månader. Var det för att kunna göra sånt som hade med stormen att göra?

Jesper: Ja det blev ju det ju. När man såg att det var helt orimliga arbeten att hinna genomföra under normala förhållanden.

Tillfälliga arbetsteam kan etableras och man har vetskap om vilka grupper det då rör sig om. Torsten berättar om sonen, som även han äger skog och som reducerat sitt förvärvsarbete.

Torsten: [Han] menade och gå ner på fyra dar i veckan på jobbet och sedan arbeta i skogen två dar, fredag och lördag. Har en 30 000 plantor att sätta.

Sonen är med i en orienteringsklubb som har som extraknäck att plantera.

Torsten: Där trettio personer går ut och planterar. Så dom kommer nog till att vara där en kväll eller två.

I arbetet efter stormen och i den nya situationen som uppstår kan närstående visa oväntade sidor och kompetenser. I Svens fall handlar det om nya icke fungerande skogsmaskiner. Här är det sönerna som visar prov på okända tekniska kunskaper – som leder till utvidgade maskinella möjligheter:

Sven: Men killarna [Patrik och Simon] började renovera all hydraulik, all el och all datautrustning. Dom plockade ned och kopplade om och gjorde i ordning och efter tre veckor så var den i skogen och gick. Och sen har vi reparerat efter hand. Vi har nog reparerat för en hundratusen och hundratusen i underhåll och i slutet har den gått jättebra. Våldigt bra. Det är ju en gammal maskin, men den har gjort precis lika bra arbete som en ny. Och vi har väl bytt en del grejer som var slitna, som fungerade ändå fast dom var slitna som vi skickade efter uppifrån Haparanda.

På skilda sätt understryker skogsägarna även en historisk grund till sitt resursstarka förhållningssätt och till sin beredskap till hårt arbete. De har tidigare varit vana att rycka in. Det krävs alltid en form av beredskap och flexibilitet i arbetet, även i den vanliga vardagen, och då helt oberoende av stormar. Kvinnorna på landsbygden har tidigare fått rycka in och arbeta med varierande arbetsuppgifter. Även detta kan sägas utgöra en del i en utvidgad kompetens.

Anna-Greta: Vi är ju inte beroende för vi är ju pensionärer. Men man gick ju där bland skogen och tittade och gallrade. Jag var ju med med. Jag var ju med när vi högg ved. Det tänkte man att det skulle ju barnen ha. /Skratt/

b) *De som är värda medlidande.* I intervjuerna har det främst varit de resursstarka som återgivit hur de hjälpt och känt medlidande med andra som inte klarat av situationen. Inte någon av intervjupersonerna har emellertid beskrivit sig själv som värd medlidande och som svag.

Erik: På måndagskvällen hade vi öppet mot Pårsryda-hället där. Och sen-

Intervjuaren: Var det ni själva som öppnade upp här i byn då, tillsammans?

Erik: Ja, tillsammans.

Maja: Det gällde ju att överleva helt enkelt.

Johan: Det var folk som satt inne till onsdan på den vägen ju.

Erik: Till Anna och Tommy häruppe, bar vi ju fotogen och mat till dom för att hålla dom vid liv ju.

Intervjuaren: Några grannar här som-

Maja: Ja som bor lite längre bort-

Erik: Ja vi högg ut dom på tisdagskvällen sen.

Maja: Dom som inte-vad ska man säga, dom klarar ju sej själva normalt va, har ingen hemhjälp heller nånting, men-

Intervjuaren: Det var här i byn då? Grannarna som fick ta hand om det också? Se till att dom äldre fick vad dom skulle ha?

Maja: Ja, ja

Erik: Sen började vi hugga för vägen och backade med gripalastarvagnen och vi kapade då vi som- kunde i byn och lyfte undan. För vi hade ett, vi hade ju elverket för traktorn, så byns frysboxar dom körde vi ner till en verkstad vi har här för att hålla maten kall.

Man agerar för de i dessa sammanhang svagare på olika sätt. Jag kommer längre fram i kapitlet under rubriken "De oförstående" att beskriva hur Sven agerar inför bank, då på en annan – svagare – grupps vägnar. Sven försöker få banken att förstå hur en grupp som han har medlidande med har det efter stormen.

Sven: Alltså dom som bara har den här husdjurshållningen som kanske tiden är utmätt för och så blåser dessutom skogen ner. Dom får ju för fan flytta. Dom har ju liksom ingenting kvar att göra. Det blir precis som i Amerika på 60-talet, när man bara satte sej i bilen och åkte iväg till stan och lämnade alltihop.

c) *De oförstående*. Flera av intervjupersonerna beskriver en känsla av djup förståmning. Arbetsblicken ser även det arbete som lagts ner på skogen och som nu är ogjort. Det är således inte bara känslan att "nu spottar vi i nävarna och tar itu med arbetet" utan även vetskapen om hur mycket ned-

lagt arbete som försvann med stormen. Denna dubbelhet kommer fram i intervjuerna.

Tony: Som min far sa: – ”Man kunde lika gärna legat på sofflocket”. Sen det här hände är ju allt han arbetat ihop förstört.

Intervjuaren: Din far lever fortfarande? Hur kände han sig när det hände?

Tony: Han är sig inte lik längre.

Denna förstämning på grund av att det nedlagda arbetet förstörts har jag beskrivit tidigare men återger den som en bakgrund till skogsägarnas beskrivningar av ”de oförstående”.

En kvinna, Maja, tror att det främst är de äldre som blir nedstämda. De yngre är tvungna att blicka framåt. Det är även erfarenheter som dessa som gör att flera ser det som svårt att prata med andra – med de icke drabbade. Smith och Belgrave framhåller vikten av att kunna prata med andra som förstår: ”A continuing thread running through people’s attempts to endure was the desire, or even need, *to talk* about their experiences. This need was not always easily met,” skriver Smith and Belgrave (1995:258).

Smith och Belgrave framhåller denna klyfta gentemot de oförstående. Det är som om de inte förstår det språk som de drabbade talar. De drabbade har å sin sida ett stort behov av att prata om sina stormerfarenheter.

In attempts to reconstruct and reintegrate the reality of their lives, the hurricane was the principal theme in all of their conversations. Those who shared the experience empathized with and valorized each other’s experiences. They needed to talk about it; they exchanged information about contractors, food preparation, and where to buy lumber. To communicate, they drove miles to find working telephones and stood in line for hours in post offices. Those whose sense of reality was not challenged and undermined by the hurricane remained aloof and uninvolved. It was as though they did not understand the language that was being spoken. (Smith and Belgrave 1995:266)

Vissa sätt att tala liksom vissa beteenden tolkas i processen efter stormen som uttryck för förståelse *eller* brist på förståelse. De som kom för att betitta stormens härjningar och röjningsarbetet upplevdes till skillnad från

"hjälparna" som oförstående. Att beskåda någons vardag som en sensation, uttrycker distans. Smith och Belgrave beskriver en katastrofturism efter orkanen Andrew. Medan skogsägarna och deras familjer fortfarande lever mitt i stormens verkningar upplever de att omgivningen snart hunnit glömma. När de vill prata om stormen en tid efter händelsen tycker omgivningen inte längre att det är intressant. Smith och Belgrave framhåller även denna temporala aspekt. "The experience of living between two worlds has both temporal and spatial dimensions", skriver Smith and Belgrave (1995:258).

Sven beskriver oförståelsen från dem som inte själva var med. I detta fall handlar det om oförstående personer ("Hade inte en susning") som samtidigt verkligen har makt över Svens ersättning, något som givetvis blir särskilt problematiskt. Här gäller det för Sven att få de oförstående att inse följderna:

Sven: Så jag var uppe på revision i februari-mars. Det hade ju hänt i januari då. Och då säger en av cheferna på Föreningsbanken: "Ja, hur ska dom här göra nu som har skuldsatt sej och har byggt dom här hangarladugårdarna när skogen har blåst ner?" Ja, det var lite tyst så sa jag: "Jag skulle vilja ställa frågan så här: hur ska dom göra som inte har byggt en stor lagård nu när skogen har blåst ner?"

Sigbritt berättar om hur andra i omgivningen inte förstår problemen med att upprätthålla en vardag efter stormen:

Sigbritt: Men när vi handlade i Älmhult så undrade folk varför vi inte tvättade oss. Men vi hade ju inget vatten!

Intervjupersonerna beskriver klyftan som skär genom omgivningen: De som förstår och de som inte gör det. De som *tillsammans* erfarit denna speciella förändring av vardagen beskriver samtidigt en form av gemenskap. Intervjupersonerna kontrasterar sitt eget förhållningssätt med hur vissa människor *utanför* deras egen drabbade och införstådda värld ser på situationen. Tony och Sigbritt skiljer mycket starkt på sådana människor i omgivningen som "fattar", dvs på något sätt delar deras upplevelse. De som bor i städer och tätorter har svårt att förstå.

Tony: Ja att vi har vänner.

Sigbritt: Och att vi har gått igenom en del innan.

Intervjuaren: Ja att ni känner varandra.

Sigbritt: Ja det har vi nog och sen har du ju haft *vänner*. [Sigbritts starka betoning på vänner understryker att dessa människor är medkännande. De inser vad stormen inneburit i form av arbete.]

Tony: Jag har en kompis som har haft skog också, som man kunde prata med och som hjälpte till också när det har behövts. *Som fattar!* Alltså det går ju inte. Min syster t.ex., hon har ju inte fattat än idag.

Intervjuaren: Hon bor häromkring eller?

Tony: Hon bor i Mjölby.

Vad avgör vem som fattar och vem som inte gör det? Och vad är det egentligen man fattar eller inte fattar? – En kort kommentar från en släkting eller en bekant kan således tydligt visa att de inte alls, som intervjupersonen tolkar det, förstått. Det lyser även igenom en stor besvikelse över att vissa bekanta inte förstått. Å ena sidan betonar Tony och Sigbritt således distansen till tätorterna. Där förstår man inte. Där beordrar man ut psykologer och militärer vid fel tidpunkt. Å andra sidan känner man beroendet mellan tätort och landsbygd. Man är beroende av människor och instanser som inte förstår. Ambivalensen är tydlig. Man kan ju inte bara skära av relationerna mellan tätort och landsbygd. Sigbritt säger: "Samarbete landsbygd-tätort, vi behöver varann, vi är inte bara till besvär utan vi behövs."

De intervjuade kontrasterar inte sällan sin situation med den för människor i tätorterna. Tora säger ironiskt: "Strömmen var borta i tre timmar i Ljungby. Det var ju katastrof!"

Det fanns även de i närheten som inte förstod omfattningen. Radio Kronoberg, den egna kanalen, som förväntades återge skeendet i trakten men tillhörde först de oförståendes skara beskrivs av de intervjuade.

Arne: Man begrep inte. Radio Kronoberg som ska vara *vår* kanal. Men vi högg i skogen på måndag. Och man hade sina radiohörlurar, så spela de skivor till kaffet. Och så vidare.

Inför en sådan tydlig okunskap kan man känna sig moraliskt berättigad att ingripa:

Arne: Klockan 10 sa vi, så här kan det fan inte hålla på. Så ringde jag in till kommunen och sa, för helvete, vad vet du? Och han sa, ja det har blåst ner några träd i parken. <skratt> Och ja sa, för fan, tryck på den stora larmknappen nu.

Arne: Sen ringde jag till Radio Kronoberg, och sa, för helvete. Vet ni inte vad som har hänt i vårt län? Och till länsstyrelsen för de var inte uppdaterade.

De drabbade däremot kan söka sig samman i en gemenskap av "de som vet". Mattias Gustavsson tillhör den yngre generationen:

Mattias: Vi sitter i samma situation nästan allihopa. Det är nära stycken som brukar träffas så här liksom, det är som du säger: de flesta är ju på väg att ta över sina föräldrahem eller har tatt över så det är ju. Visst, det blir som ni säger, men livet måste ju gå vidare också, men det är ändå så att det hjälper ju lite att det andra som är i samma situation att man kan prata.

Intervjuaren: Att dom förstår ju riktigt vad man pratar om?

Mattias: Ja!

Skilda beteenden, sporadiska uttalanden, ointresse blir signaler på att omgivningen inte förstår: Myndigheter, som Länsstyrelsen, Naturvårdsverket (upplevdes av Harald och hans hustru Desiré tillhöra de oförstående). Dessa myndigheter arrangerade, enligt intervjupersonerna, bitar av stormskogen som en ny attraktion för turister. Detta framstod för familjen Gustavsson som alltför lättsinnigt. Dessutom innebär en sådan oarbetad stormskog en risk för insektsspridning, menar man. Allt uttryck för en brist på förståelse.

Harald: Men sen har vi det här Naturreseptatet i Husaby där det ligger 20 000 kubikmeter, som Länsstyrelsen har sagt att det ska ligga där. Man har inte huggit upp nånting där. Man har huggit upp en väg igenom där så att folk kan gå där och titta. För det har blivit en *turistattraktion*! Vilken sjutton vill gå och titta på det!

Intervjuaren: Jaha och då kommer dom undan med det då? Vem vill gå och titta på nerstormad skog, jag fattar inte det. Och baggar.

Desiré: Ja, dom baggarna flyger över till grannarna och dom klagade ju bittert då dom som bor grannar.

Intervjuaren: Men är det kommunen som har hand om det då? Att det är naturreservat?

Harald: Nej då det är Naturvårdsverket.

Brist på handling kan även detta uttolkas som att personen/organisationen/myndigheter inte förstått. Hjälpn med vägröjningen kom alldeles för sent enligt Erik och hans hustru Maja. Även detta blev en signal som visade hur lite omgivningen (här: Vägverket) förstått av vad som skett:

Maja: Jag menar, hade inte dom som bodde på landsbygden öppnat upp vägen så hade det säkert inte vatt öppet på 14 dar, det tror jag inte.

Erik: Det kom folk på- var det onsdan eller torsdan var det väl, från Vägverket och skulle öppna vägen mellan Pälsryda och Åsön. Den hade vi öppnat på måndan ju. Bara folk hitskickade och skulle öppna den vägen från Vägverket och då hade den varit öppen i två hela dar.

Intervjuaren: Det hade dom ingen aning om.

Jesper: På tisdagskvällen hade vi huggit upp hela vägen.

Erik: Ja, det var ett helvete, och de kom här på torsdan sen. Så att dom hade inte så mycket reda på vad som hände.

De oförstående är inte bara passiva åskådare. De kan även säga fel saker eller agera fel. Inte sällan handlar det om icke förstående instanser som har makt och inflytande över sakernas tillstånd. De kan dock, som nedan, med tiden komma att förstå. Här menar Erik att myndighetens insikt kom med insektsangreppen.

Erik: Landshövdingen här. Jag tror att landshövdingen hade kunnat ha sagt stopp och fört det vidare, men han föll för påtryckningar så att det blev ingen ändring. Men nu tror jag de var lite bekymrade för det har ju blivit så himla mycket insektsangrepp nu.

Dels blir således skilda handlingar, uttalanden, brist på handlingar etc tecken på att vederbörande "inte förstått", dels är dessa beteenden och utsagor i olika grad sårande beroende på vem som gör eller uttalar dem.

Är det nära vänner – eller bara tätortsbor i allmänhet? Sigbritt betonar att hennes arbete inte har varit som vilken anställning som helst.

Sigbritt: Tredje eller fjärde veckan var det en kompis som sa: – ”Men det är ju bara materiellt, ni får väl ge er ut och söka jobb som alla andra”. Då tänker man: ”Jaha okej, vem skall skriva ner vad jag kan? Tony ska han skriva rekommendationer till mej då och jag till honom eller?”

Tony: Det är ju inte bara det arbetet har ju blivit dubbelt så mycket, men det är ju inga inkomster.

Skogsägarna kan således uppleva pedagogiska problem med att förklara hur situationen är. Trots alla nätverk, relationer till grannar och den gemenskap som beskrivs uttrycks därför även en ensamhet. Man kan inte enkelt prata med icke drabbade i bekantskapskretsen om sina upplevelser.

Sigbritt: Min pappa han bor upp i Östergötland och mina syskon. Och jag försöker förklara för dem vad det innebär och vad det betyder för oss. Och dom säger: – ”Jo men det är ju materiellt”. Men det är ju inte *bara*, visst är det materiellt, men det är ju inte bara det för det är ju hela vårt liv. Hannas och Felix liv är borta, hela deras *trygghet*, ja är borta. *Planeringen ja allt är borta!*

Tony: Man ska inte tänka så långt fram. Men en bonde han tänker ju ett år framåt, och speciellt skogsbönder, en *skogsbonde han tänker 50 år framåt* hela tiden.

Sigbritt: Och så komma och säga: – ”Ja men det är ju bara materiellt, ni får inte tänka så långsiktigt”. Jamen... Vi har ju alltid gjort det, hur skall vi göra annars?

Den som behöver snabb handling kan uppleva sig marginaliserad genom att andra människor ”tjabbar” om skogen och om stormen:

Tony: På måndagen hörde vi på radion att riksdagen tjabbade om varför det tagit så lång tid (2 dagar) att inse att det handlade om en naturkatastrof och då satt vi mitt i den och lyssnade.

Sigbritt beskriver känslan som absurd. Hon menar emellertid samtidigt att det kan bero på att man var extra känslig i samband efter stormen och i dess centrum.

Sigbritt: Ja det kändes väldigt absurt. Det var som om dom sa: – ”Jaha har det blåst?” Det får ni sköta själva där nere. Men det är klart man var väl inte sig själv här heller så det kanske man kan förstå.

Handlingar från omgivningens sida som syftar till att visa förståelse för krissituationen kan uppfattas som käpprätt fel.

Sigbritt: Ibland blir det ju så himla fel, som när kommunen då skickade ut psykologer och militärer tredje dan. Tre månader senare hade varit bättre.

Å andra sidan ser de intervjuade även problem i det intensiva men tillfälliga intresset från omgivningens sidas. Den korta varaktigheten hos omgivningens intresse kan även antyda att det inte handlar om en äkta förståelse utan en politiskt gångbar uppvisning av förståelse. Kontrasten är också stor mellan att plötsligt vara i massmedias centrum – och sedan kort därefter åter bli ointressant.

Politiker och andra maktinnehavare trädde som brukligt är fram på den massmediala ”scen” som etablerades efter katastrofen. Att representeranter för makten kommer visar givetvis intresse. Dessa uttryck för förståelse värderas högt i en av skogsägarfamiljerna:

Tony: Men jag och en annan skogsarbetare fick prata med Göran Persson, han kom ner efter tre veckor. Kungen var den som kom hit först.

Sigbritt: Han kom torsdag vecka ett.

Tony: Ja och det märktes att han var upprörd.

Men massmedias spotlights släcks. Tillfälligheten i de utomstående intresse kan skapa en upplevelse av ensamhet.

Intervjuaren: Nu har det varit tyst på senaste tiden kanske?

Tony: Ja det är nästan så man börjar undra.

Sigbritt: Det är ju så att de glömt, det redan är glömt. Utav alla utom oss, vi som är mitt i det. Så är det glömt, och en del har inte fattat att det har hänt överhuvudtaget. Vi hade, som hyrde ett av våra hus, de var från Malmö, och dom sa: – Vad har hänt med *skogen*?

Sigbritt: Ja men det berörde inte dom så...

d) *De som får skyddas från information.* Jag har från intervjuerna beskrivit hur man urskiljer och därmed agerar på mycket olika sätt i relation till skilda sociala grupperingar, grupperingar som formerats (eller i varje fall blivit tydliga) efter stormen. Mycket tydlig var upplevelsen av att vissa – individer, myndigheter, massmedia – inte förstod allvaret i vad som skett. Så finns det då till sist en annan grupp att nämna, nämligen de som man menar får skyddas från information. För dessa är stormen och dess följder ett känsligt ämne.

De preciserade och målande verklighetsbeskrivningarna överväger visserligen i intervjuerna. Det finns emellertid även situationer då man *inte vill* beskriva stormens förlopp och inte vill prata om hur det såg ut efter stormen. Ett exempel är inför barnen. Ibland är detta fallet även inför en äldre generation. Tonys och Sigbritts barn fick under stormnatten sova med hörselkåpor. Föräldrarna har försökt att dämpa barnens oro och intresse genom att helt enkelt inte tala om stormen. Det är även genomgående i intervjuerna att man försöker samlas, sova tillsammans o.l. under stormen, dvs en strävan att människor inte skall vara ensamma i upplevelser som dessa. Sigbritt: "Vi låg alla i samma sängkammare och barnen hade hörselkåpor. Det brötade väldigt mycket ute och vi sov dåligt."

Sigbritt: Vi gjorde ju så gott vi kunde för att inte prata om det när de [barnen] hörde på och sådär, men det är ju inte enkelt. Vi sov ju allihop inne i TV rummet, för kakelugnen hade vi ju där för det blev ju kallt också.

Sigbritt: Men kommer du ihåg vad som hände? Det var det enda Hanna pratade om ett helt år, att en morgon så började mamma gråta. Det sitter stenhårt. Så efter det har vi försökt att inte prata om det när dom är med.

Stormen har även förändrat relationerna så att vissa samtalsämnen blivit känsliga:

Arne: Man vågar inte säga F som i försäkring. Då blir de ännu mer nerslagna, de som inte hade. Hos Toras bror till exempel vågar vi aldrig säga försäkring.

När vardagen bryts upp: Identiteten som skogsägare tydliggörs

I föregående del såg vi hur de resursstarka, de som var värda medlidande och de som måste skyddas från information socialt kategoriserades. Särskilt talade man emellertid om dem som inte förstod allvaret i skeendet. Frågan är om inte denna senare kategori är viktig som en motbild. Den andra sidan utav detta kategoriserande utpekande är nämligen en gränsdragning kring det egna sättet att leva och kring det egna perspektivet på världen. Det handlar ytterst om en gränsdragning kring den egna identiteten som skogsägare. De intervjuade skogsägarna uttrycker sig på ett påfallande likartat sätt när det gäller synen på skogen, det gäller då hur man ser på skogen både bakåt och framåt i tiden.

Detta sista avsnitt i "När vardagen bryts upp" behandlar två aspekter i skogsbrukaridentiteten:

- 1) Hur man ser bakåt – om känslor kring skogen som försvann
- 2) Hur man ser framåt – om nyplanterandet

Hur man ser bakåt

Olika delar av skogen har olika innebörder för skogsägarna. Olika delar har olika åldrar. Viss skog har planterats av tidigare generationer. För Bert, en skogsägare mellan 25 och 30 år, är vissa backar med ungskog särskilt viktiga, ungskog som han planerat att ha nytta av längre fram i livet.

Bert: Det har ju tagit lite överallt. Det har tagit lite i backar som det har känts jobbigare att det har tagit i. Det har varit mer ungskog. Som här nedanför, hade det varit riktigt ekonomiskt aktivt skogsbruk så skulle den backen varit nere innan. Det är mycket på det viset att man har sparat för det kan vara bra att ha i framtiden dom

pengarna, så jag har inte huggit på den delen. Det mesta av skogen som blåst ner på detta är sån skog som jag velat ha behov av längre fram.

Det går att i intervjuerna se Berts försök till praktisk och ekonomisk utvärdering. Man skönjer emellertid även att det inte bara handlar om ekonomi utan även känslor för en som känner till sina backar:

Intervjuaren: Pratade du om det med din sambo, om det var där som det har tagit?

Bert: Det var inte så länge vi hade varit ihop då, så hon kände inte till backarna på det viset.

Framför allt framhåller skogsägarna att det nedlagda arbetet är "puts väck". Det gäller också tidigare generationers nedlagda arbete.

Intervjuaren: Du sa då sist när jag var här att det var inte det ekonomiska utan det var mer det visuella som du kände?

Harald: Ja, det är det fortfarande.

Intervjuaren: Det är det fortfarande?

Harald: Ja, du vet efter ett helt långt liv så känner man varje sten, varje liten stig. Det är som bekanta nästan, skogarna. Där är det så, nu gör vi si och så, man har en vision om hur det ska se ut en gång i tiden när man börjar med plantering. Och det har vi jobbat efter. *Och sen är allt borta! Puts väck bara!* Och vi gjorde ju en skogsvårdsplan nära år innan stormen och vi har räknat på efter här nu. Då var det 32 000 kubikmeter skog och med tillväxten och vad vi avverkat så skulle det vara 35 000 kubikmeter den dag det blåste. Nu har inte vi fått redovisat hur mycket skog som vi har huggit upp, men det rör sig omkring 20 000 kubikmeter [drar efter andan] så där skulle vara 15 000 kvar. Och det är klart en oerhörd ekonomisk förlust. Det är klart, 20 000 kubik var ju värda 8 miljoner dan innan det blåste, och nu vet jag inte. Det är inte hälften. Så visst, det får man försöka förtränga och det.

Sven: "Men jag såg ju att där mina stora stormskador var, där hade vi haft en stormskada 1969 [just det]. Då var det storm 1969. Då

planterade min far nästan allt det 1971. All den skogen har blåst ned igen.”

Dagen efter stormen, på söndagen, tar Dick med sig sin son Samuel, 13 år, och pratar med honom. Dels handlar det om en ekonomisk förödelse när det gällde framtiden på lång sikt och planer för arv, pensionsförsäkring etc. Dels beskriver Dick att han ”tycker om skog i alla dess former”. Om man upplever skogen som något – också – att njuta av, att se, att gå i, att jaga i, att leva i under hela dagarna, så *känns* naturligt nog skogens förändrade liv och utseende.

Dick: Men då åkte Samuel och jag ut och tittade på skogen därute och då såg jag ju bedrövelsen. Mycket ungskog som jag hade tänkt skulle vara min pensionsförsäkring då. Om en 20-30 år skulle man kunna lyfta ut ett kapital. Men det var total förödelse. Det låg ju ner totalt. *Att prata om det är riktigt otrevligt, det är det. Det var jobbigt, mentalt jobbigt att se detta.*

Intervjuaren: Vad tänker man när man ser sånt?

Dick: Man blir ledsen och väldigt nedstämd, för skogen för oss är ju så mycket. Det är ju en livsstil det här med. Jag jobbar ju med skog dagligen, min egen skog i huvudsak. Jag är ute i skogen och jagar lite på fritid och sånt här och tycker om skog i alla dess former från det jag sätter plantan till jag avverkar det grova trädet. Det drabbade ju granskogen från 30-årsåldern.

Dick fortsätter:

Dick: Det är svårt att sätta siffror på sånt där. Som jag nämnde tidigare, den här skogen då i gruppen, den kanske är mellan 35 upp till 60 årsåldern, den skogen har ju försvunnit nu. Det har blivit ett väldigt stort gap då. Den skogen finns ju inte så man kan inte få dom intäkterna jämnt fördelat utan nu blir det helt snedvridet åldersfördelningen av skogen.

Familjen Larsson berättar om sina känslor för skogen:

Erik: Och alla stigar och sånt där är ju borta. Jag jagar ju lite och sånt här och då undrar man liksom, man brukar man ju gå dom här stigarna, man går och jagar så är det ju- och dom finns ju inte längre.

Intervjuaren: Man hittar inte längre i skogen?

Svante: Man hittar inte på sin egen fastighet. Man är ju helt borta ibland.

Maja: Jag har inte vatt utanför- jag var nere vid garaget vid jul och skulle ha lite mossa, men längre gick jag inte.

Intervjuaren: Har du inte velat eller inte känt?

Maja: Nej, jag går inte ut.

Svante: Jomen du har ju vatt, som man säger, uppe på skogsvägarna och sånt.

Maja: Ja det har jag vatt här uppe. Där är vägen som vanligt [Johan: ja, ja] men jag har inte vatt nere i skogen.

Intervjuaren: Är det för att du är du rädd att komma bort dej eller du vill inte se det.

Maja: Jo ser den det gör man ju från köksfönstret ju, men nej vad ska jag göra där? *Det ser ju likadant ut överallt ju, det är ju bara uppvältor.*

Maja vill inte se skogen efter stormen. Hon försöker direkt undvika att se den.

Maja: Tur det hände på kvällen så att det var mörkt.

Intervjuaren: Så att man inte såg det, eller vaddå?

Maja: Ja jag vet inte vad man hade gjort på dan om man hade stått och tittat. Jag tror inte man hade klarat av det. Man hade nog fått panik.

Erik: Ja, jag tänkte just om man stått och tittar på dom här gatorna, ramlade träd för träd fullständigt.

Maja: Man slapp att se det i alla fall.

Erik: Det hade nog vatt våldsamt att se när dom la sej bara, dom la sej nog bara på-

Svante: Dom la sej nog på 5 minuter så var allt över. Alltihopa på en gång, bara pang.

En skog som mognat om 40 år visar att något planterat och skött den. "Man har inte något att lämna efter sig", säger den 27-årige Jesper om situationen efter stormen.

Intervjuaren: Men det är visuellt alltså, det är inte kul att gå runt där ute?

Gustav: Nej.

Intervjuaren: Hur känner du? Hur många generationer har?

Gustav: Nej, jag hade en kusin som haft den här, men det är egentligen bara från 1920 som den legat i släkten här.

Intervjuaren: Det är det här med att gå i skogen? Det är det som,..

Gustav: Ja, nu tycker jag nog, men i början visste man ju inte någonting givetvis, och sen är det jobbigt där man har jobbat och gallrat och röjt – och sedan ligger det bara alltihop. Det är inte uppmuntrande att se. Det är svårt för varje som sysslat med skogsbiten.

Jesper: Det är många som sagt att pengar är inte det centrala. Det är att man har inget att lämna efter sig som visar vad man hållit på med.

Gustav: Det är inte bara det. När man gick ut i skogen gick man den där vägen, stigen och kom fram här . Man gick en runda här och så helt plötsligt en dag, när Tony och jag gick ut, gick vi vilse.

Intervjupersonerna återger hur förstämnda de blivit av att se skogen efter stormen. Torstens hustru Anna-Greta börjar *inte* gråta vid ekonomidiskussionen då hon pratar om ekonomisk förlust eller om ”barnens” ekonomi i skogen. Tårarna kommer när det handlar om att gå i skogen, promenera och titta och uppleva.

Anna-Greta: Alla vägarna som försvann. Skogsvägar och skogsstigar. Dom försvann ju.

Intervjuaren: Om man vill promenera. Vara i skogen?

Anna-Greta: *Nej, bara gå.* /Här börjar Anna-Greta gråta/

Gunilla, hustru till Agne, hade en särskild runda som hon brukade promenera i skogen:

Gunilla: Men visst kände man. Jag har en runda som jag går nästan dagligen, en 3 km runda och det gick ju inte att gå den på ganska länge. Så kom Agne och sa ”Nu är den röjd” och jag var himla glad att jag skulle få gå min runda. Men jag hade ju inte kommit mer än halvvägs så grät jag ju så hejdlöst. Jag vet inte, det var en sån där tydlig gång, kan man känna... Jag vet inte vad jag hade inbillat mig,

att det skulle vara som vanligt [småskratt]. Jag tyckte det var alla dom här både välta träden men framför allt de här trasiga, alltså de som hade knäckts, så liksom sårigt. Det tog mig lite mer än jag hade trott... att inte skogen var sig lik.

Bert berättar att idag ser man marken på ett helt annat sätt än tidigare. Nu (när det gått nästan två år efter stormen) är det *hur* upparbetningen skett som är avgörande. Det kan vara en ordentlig upparbetning, men det kan också vara en som, enligt en skogsägarbedömning, gjort skogen riktigt ful:

Bert: Det är ju så när man går i skogen så tänker man, ja så här såg det ut, gamla bilden då hur det såg ut när skogen stod där. Det är ofta man tänker så. Här gick det knappt att gå innan för det var så tätt. Det är ju också så att, inte på mitt eget, för min egen mark känner jag de flesta kvadratmetrarna och så. Men däremot andra ställen kan man se ett kalhygge. Oj var där en sån hög kulle, eller var det så det såg ut. När skogen stod där såg man inte marken att den var så kuperad. Men det har varit rätt många gånger, oj var det så det såg ut. Det har ju rätt stor betydelse för hur det är upparbetat också, hur väl dom som gjorde upparbetningen. Om dom bara skulle ha väck. Det är många ställen man ser långa stubbar och rotvältorna står mycket kvar. *Det gör ju att det blir betydligt fulare.* I alla fall för mig.

Tora och Arne jämför sig med andra familjer vars utsikt och dagliga synintryck totalt förändrats. De menar att de är förskonade från att direkt blicka ut över stormfälld skog i närheten.

Tora: Fast det ser man ju inte, bybilden har inte förändrats.

Arne: Men där min bror bor där låg skogen precis bakom, det såg helt annorlunda ut. Stormhygge. *Här slipper vi att se det.*

De talar om att man vill slippa se skadorna. Tora tycker det är hemskt att se sitt barndomshem. Där har utsikten helt förändrats.

Tora: Här var inte mycket som förändrades Det gör nog en del, för det var hemskt att komma hem (barndomshemmet) och se...

Familjen Larsson diskuterar sina synintryck: "Det är inte roligt att se det". Intervjun är gjord i juli 2006 och Svante menar att han i viss mån vant sig vid de nya synintrycken.

Svante: Nej nu har man ju vant sej, alltså när man kör ute på vägen.

Maja: Det är kalt.

Svante: Det här att det är kalt, men man tittar ju-

Maja: Man får ju andra vyer.

Svante: Ja, man har fått många nya vyer. Det är hus man aldrig har sett förr. Det var ju nån som sa att dom hade ju till och med fått sjöutsikt. Här är det ju inte det, men det finns ju många som har fått sånt också.

Erik: Men det är ju saker man måste *uppleva*. Det är ju svårt att förstå dom här sakerna. I mångt och mycket är det jobbigt och det tror jag det är främst för dom äldre med den biten.

Det är belysande att Agne säger att han nästan skäms för att han först bekymrar sig mest för den egna ekonomin efter med stormen. Agne använder ord som "ynkligt" och "futtigt" utifrån en övergripande moral att han *borde* tänka på skogen som helhet först och främst – och inte på den *egna* skogens ekonomi. Intervjun visar att den ekonomiska oron och känslomässiga ledsenheten över skogen finns där parallellt och Agne försöker för sig själv urskilja vilka känslor det i verkligheten handlar om. Intervjun med Agne och Gunilla visar hur sammanväxta de ekonomiska bekymren och arbetsperspektivet är med känslan av att någon kulturellt viktigt raserats.

Agne: Det kan ju låta lite futtigt. Men jag har ju naturligtvis en känsla för att skogen är borta och allt som jag under mina 30 aktiva år har byggt upp, eller 35 är det kanske, liksom är raserat. Men det är mest det ekonomiska man tänker på, och det kanske låter ynkligt men... Skogen är min arbetsplats och jag gillade den och så, men ändå är det mest pengarna.

Sigbritt bekymrar sig för andras förstämning inför det arbete som under decennier lagts på skogen och för hur hennes svärfar upplever att livs-

verket försvunnit. Sett med denna blick utgör en skött skog decennier av nedlagt arbete.

Sigbritt: Jag och Tony har varit tillsammans i 20 år och jag har varit med och plantera på ett ställe, planterat en åker. Och till och med där är det nedblåst. På en tjugoårig plantering. Allt är påverkat ju.

Sigbritt: Sen allt jobb farfar har lagt ner och planterat och verkligen sett en stor ära och tillfredställelse i att lämna över till Tony som också hade ett intresse. Han har fått jättemånga priser för att han har skött skogen så väl, Tonys pappa. Och sen bara borta. Ett fullständigt livsverk.

Hur man ser framåt – om nyplanterandet

Det kommer i intervjuerna på tydliga sätt fram att skogsägarfamiljerna upplever en känsla av gemenskap, man har likartade synsätt och upplevelser. Detta kommer även fram då man tar upp kontrasten och motbilden: de som *inte förstod* skogsägarnas situation.

Jag vill sluta detta kapitel om hur identiteten kan tydliggöras i en kris som denna. I intervjuerna är det en sak som intervjupersonerna själva för fram som ett gemensamt drag hos skogsägare: nämligen att man vill nyplantera. Eller i varje fall att man som skogsägare alltid funderar i den riktningen. En skogsägare för fram att nyplantering är något som omgivningen (som inte äger skog) ser som "sinnessjukt". Man uttrycker här ett likartat tänkande och likartade värderingar. I intervjuerna visas detta i funderingarna om framtiden, och då om en framtid på lång sikt. Dels dröjer det 80 år innan man får avkastning, dels kan ett hårt klimat innebära att skogen fällt igen och att allt får göras om. Detta avsnitt rör således arbetstankar om framtiden. Jag diskuterar nyplantering som identitetsmarkör och hoppas att denna diskussion ger en bakgrund till nyplanteringen symboliska innebörd. Man startar igen – även om människor i omgivningen kan se det som oförståeligt.

Stormen har inneburit att skogsägarna nu måste reflektera över i framtiden om de skall satsa på att nyplantera. Dick nyplanterar och av intervjun förstår vi att skogen ger honom en identitet, "*när man brukar något så är man någon*". För honom är det ett sätt att leva, och t.o.m. ett sätt att finnas kvar efter sin död. Även om Dick måste vara strikt ekonomisk i sitt

handlande finns parallellt sådana känslor för skogen som en djup mening med livet.

Dick: Så vi är noga med att plantera nu. Det känns ju bra. Det är så jag har känt det att bruka en enhet. Kanske någon minns ändå att det var den mannen, han gjorde så, varför gjorde han så. Jobbar man på ett kontor eller industri eller var det kan vara, så är det ju ingen som minns en dan efter. Då sitter där en ny gubbe eller tant. Men när man brukar något så är man någon.

Skogsägaren Arne och hans hustru diskuterar den djupt liggande känslan av att "har man huggit ner nåt så ska man se det växa upp igen".

Arne: Jajamen, jag vill se att det växer upp nya.

Tora: Så går man och tittar på det, på sina plantor, hur det växer...

Arne: Problemet är att det tar ju ett par år att skoga upp plantor så det har varit jättebrist.

Tora: En stor del av det som blåste ner hemma (i hennes föräldrahem), det har jag varit med och satt klart, när jag var liten, när jag var kanske 12.

Arne tröstar sin fru med att de framöver skall sätta ny skog.

Arne: Till hösten får vi sätta lite ny skog, mamma.

Senare i intervjun talar dock Arne om det "sinnessjuka" i att plantera skog som inte ger avkastning.

Skogsägarna lever i sociala nätverk där man ser eller hör om varandras nyplanteringar.

Arne: Jag var och tittade på Tomas plantor, de var fina!

Intervjuaren: [skratt].

Arne: (skratt) Ja, vi är knäppa, vi skulle nog tas in och sinnesundersökas alla skogsägare (skratt).

Arne försäkrar sin hustru:

Arne: Nä, till hösten får vi sätta lite plantor. Då får vi hjälpas åt.

Arne: Det ligger i de där skogsägarsjälarna att min mark ska producera.

Arne understryker hur djupt detta motiv ligger – att bruka skogen, att plantera och se bestånd av skilda årgångar växa.

Arne: Rent ekonomiskt är de ju... Det som mina kusiner i Amerika säger: -plantera skog som du inte kan avverka på 80 år, det är ju inte klokt ju! Dom kan inte fatta att man är så dum.

Tora: Men så tänker man ju inte!

Ibland låter det dock som om Arne pratar om andra skogsägare (skogsägare i allmänhet) och inte om sig själv. Kanske har han en distans till nyplantering då han arbetat länge som politiker? Det är i och med stormen han hamnade i skogsarbetet igen.

Arne: Ja, man förvånas över skogsbönder, att de drar andan till sej. Målet var hugga upp min skog och fixa det. Så tänkte man sen kommer de ge fan i att sätta ny skog, för är det så förgängligt ju. Dom är alldeles hispiga och markbereda och in i skogen och sätta ny skog.

Intervjuaren: Ja de får ju inte tillbaks nåt på det..

Tora: Och varken barn eller barnbarn heller.

Intervjuaren: Ja det är konstigt men de känner?

Tora: Att det växer.

Arne: Min mark ska det växa nya julgranar på.

Skogsägarna framhåller att de är speciella som håller på med det här – trots allt. De kan inte tänka sig något annat. En skogsägare som har en son som skall ta över fortsätter att själv gå och plantera:

Sven: Ja den enskilda firman har i princip ingen anställd. Till skogen lejer vi in det mesta och det är ju jag själv som uträttar dom små uppgifterna så att jag är där och planterar och lejer in olika maskiner.

Även David har börjat plantera:

Intervjuaren: Så du har inte börjat plantera än?

David: Jo, jag har planterat lite, men det är inte mer än ett halvt tusen plantor, mer har jag inte satt.

I ett flertal av intervjuerna uttrycks ett vankelmod: Plantera eller inte plantera:

Harald: Nej det tycker jag alls inte. Jag tror inte heller att vi ska köpa mer skog heller nu! Man är inte sugen på det nu.

Desiré: Nej det känns inte.

Harald: Men en del säger: Jaha, jag ska inte sätta en planta mer. Jag skiter i det! Men jag tror nog att, nej vi ska inte, jag är inte säker på att vi klarar av det och hinner. Och det kostar oerhört med pengar. Och jag fattar inte våra myndigheter när dom säger att vi får 3 000 kronor när det kostar ungefär 15 000 att återplantera skog! Du ska markbereda, du ska återställa diken och göra i ordning och du ska städa skogen.

Desiré: Och plantan ska sprutas!

Harald: Ja och du får säkert spruta plantan en två, tre gånger. och det rör sig om 15 000 och så får vi 3. Och det måste vara nationell-eeh, ja, det måste vara deras ansvar att se till för skogen är ju vårt välstånd ju. Jag kan inte se värdet i skogen för min egen del för det är ju ett hundraårs... Det blir ingen levande idag som kommer att hugga den skogen.

Intervjuaren: Men ni vill ändå sätta plantorna?

Harald: Jaha. Det ska vi göra.

Några av intervjupersonerna uttrycker direkt att de inte vill tänka bakåt, inte vill prata för mycket om problemen och inte tänka på vad man förlorat ekonomiskt.

Harald: Ja jag har ju själv satt mycket av detta ju och det har ju blåst ner, såväl som det andra ju.

Haralds hustru påpekar att man inte får grunna över det som hänt utan tänka framåt.

Desiré: Men sen så måste det gå också. Man får inte bara grunna heller.

Harald och hans hustru diskuterar fram och tillbaka om att nyplantera. Slutsatsen blir "att det känns inte bra att låta det va".

Vardagen ordnas i jämförelseprocessen

I intervjuerna återfinns en påfallande stor mängd olikartade jämförelser. Att göra jämförelser blir ofta ett sätt att strukturera en osäker och uppbruten vardag. Intervjuernas jämförelser återger, anser jag, ett kognitivt arbete hos skogsägarna. Det handlar om att i mångt och mycket tänka om i vardagens rutiner och sociala relationer. Nu krävs att planer revideras. Det rör sig om att arbeta sig fram till en ny vardag, att sätta upp nya planer och om att tänka nytt på många olika plan. Jämförelserna stimulerar även till handlingar och känslor. Jag använder därför uttrycket jämförelsearbete. Jämförelserna skapar en grund att stå på för bedömningar.

Dessa jämförelser har många olika sociala funktioner. De intervjuade återger olika handlingar som t.ex. att hjälpa andra som har det jämförelsevis svårt liksom en mängd olika känslor som att ilska till över jämförelsevis inkompetens och girighet. Jämförelserna ger emellertid även upphov till beundran, medlidande etc. Jämförelserna ger också nya idéer; vad planterar grannarna? Jämförelserna blir även drivkrafter till arbete och konkreta strävanden. Kort sagt, jämförelser leder till nytolkningar av skilda slag i en situation när vardagen brutits upp. – Att en person söker information i sina jämförelsesträvanden blir högst naturligt ur beteendevetenskaplig synpunkt. Hur kom jag ur det hela osv? Det är detta som detta jämförelsekapitel handlar om.

Jämförelsernas socialpsykologi har ofta inriktats på hur individen strävar efter referenspunkter för bedömningar och då framför allt av den egna positionen: Den centrala frågan har blivit "Har jag drabbats rättvist eller orättvist?" Temat att upplevelsen av försakelser och deprivation grundar sig på jämförelser, s.k. relativ deprivation, har varit grundläggande inom forskningen om jämförelser.² Jag vill dock se jämförelsearbetet som mer allomfattande och mer verkningsfullt och kommer i detta kapitel att visa hur skogsägarna och deras familjer beskriver hur jämförelserna leder till omdömen och värderingar, liksom känslor och högst konkreta handlingar.

Skogsägarna gör jämförelser mellan starka och svaga, vinnare och förlorare, handlingskraftiga och apatiska, de som inte förstår och de som förstår stormens verkningar, kapitalister och genuina skogsägare, de som fick kunniga skogsarbetare och de som fick okunniga, de tysta och de som tar för sig. Det är som vi skall se en stor mängd ytterligare varianter av jämförelser som görs.

Det görs individuella jämförelser och gruppjämförelser och ibland underförstådda jämförelser. Det är genom sociala jämförelser som man placerar in sig själv, drar slutsatser och ger omdömen. Vardagen har förändrats i grunden och jämförelser blir ett naturligt sätt att bedöma sin nya situation. Ett tema i detta kapitel är således att jämförelsearbetet positionerar den jämförande, i varje fall preliminärt. Skogsägarna placerar därmed in sig själva i en social verklighet, sannolikt en naturlig reaktion i en dramatisk belägenhet som man på något sätt vill se utfallet utav.

Med nedanstående citat vill jag som en illustration visa att många olika typer av jämförelser ingår i ett samtal. Gustav och Elsa och sonen Jesper jämför sig med *tänkta* andra. De framhåller att de inte är sådana som sitter och grämer sig, säger de, (jämför sin egen mentalitet med dem som

2 Samuel Stouffer introducerade begreppet relativ deprivation och referensgrupp i samband med militärsociologiska undersökningar. Utfallet av om man känner sig gynnad eller missgynnad beror av vem man jämför sig med. *The American Soldier. Studies in Social Psychology in World War II* har publicerats i fyra volymer 1949 och 1950. Klassiska arbeten som avser begreppet relativ deprivation är bl.a. de nedanstående. Robert M Merton, "Social Structure and Anomie". *American Sociological Review* 3: 672-682, 1938. Jerry D Rose, *Outbreaks, the Sociology of Collective Behavior*, 1982. New York: Free Press. Walter Garrison Runciman, *Relative deprivation and social justice: a study of attitudes to social inequality in twentieth-century England*. University of California Press, 1966. Iain Walker, Heather J Smith, *Relative Deprivation: Specification, Development, and Integration*. Cambridge: University Press, 2001. James M Olson, C Peter Herman, Mark P Zanna (eds), *Relative Deprivation and Social Comparison*, Lawrence Erlbaum Associates, 1986.

ältar). Själva tar de tag i situationer och ser de nya förutsättningarna (och då jämför man sig med dem som bara ser till det som varit). De är inte heller ekonomiskt beroende av skogen (jämfört med de unga som varit helt inriktade på att hålla på med skog och helt lever på sin skog).

Intervjuaren: Framtiden?

Jesper: Nej, det har inte förändrats nåt.

Intervjuaren: Ni har ju inte den här säkerheten att kunna plocka från skogen.

Gustav: Varje driftgren måste ju betala sig själv. Jag menar om inte mjölken betalar sig, så ska man inte plocka det från skogen.

Elsa: Jag tror inte att det hjälper. *Vi är inte typen som sitter och grämer oss.* Jag tror faktiskt att vi tänker om, liksom jaha, nu är det andra förutsättningar. Jämfört med många andra som ältar. Det är ju bara så att man får ändra rytm och tänka om.

Jesper: Men det är som sagt, visst den här bufferten har försvunnit. I trängda situationer fanns det ett enkelt sätt att plocka fram pengar. Men som sagt om man får 85% av sina inkomster från mjölken, så det är förändringarna inom det området man oroar sig för sig och inte skogen. Så det är egentligen kvotpriset och det här EU-systemet i stort – vad grundtanken är – om det skall avvecklas då och i vilken hastighet. *Saker som man inte kan styra över, det är inget att oroa sig för.*

Jag beskriver således i kapitlet aktiva jämförelseprocesser. Jämförelserna leder till känslor som förstämning eller orättvisa men också av förnöjsamhet och trygghet. Jämförelseprocessen består av värderande slutsatser men även till strukturering av tänkandet som ofta leder till en tydlighet: "Så har jag kommit ut ur det hela jämfört med andra." – I processen ingår även *handlande* – man gör jämförelser i det intensiva efterarbetet, avseende nyplanteringar liksom rörande förhandlingar med uppköpare och skogsbolag.

De jämförande resonemang vi ser i kapitlet ser jag som socialpsykologiskt högst naturliga i en situation då vardagen brutits upp och nystrukturering av vardagen – på flera plan – måste ske. Efter en mer allmän slutsats om att man *kunde ha* drabbats mycket hårdare kommer emellertid skogsägarna in på en stor mängd av varierande och ofta detaljerade jämförelser. De jämför sig även med andra skogsägare beträffande bl.a.

vilken typ av trädslag de har, om skogen har en jämn åldersfördelning, hur skogen har avverkats och framför allt i vilken takt, om man är helt ekonomiskt beroende och om man är försäkrad (storm och/eller brand), hur länge man hade strömlöst mm. Man gör jämförelser mellan Telia och Sydkraft och man gör närmast filosofiska jämförelser med hur andra katastrofer drabbat människor genom historien. Skogsägarna jämför även olika typer av ageranden och vilka utfall de gett – eller hypotetiskt antas ha gett. De jämför olika kategorier av människor och olika kategorier av skogsägare.

Detta jämförelsearbete kräver dock en viss vetskap om hur andra har det och hur andra gör. Man har inom forskningen funnit ett intensifierat informationssökande under och strax efter olika katastrofer (Turner 1994). Man söker information på möten och i informella samtal med andra. Detta informationssökande kan givetvis ge upphov till rykten och det irrationella och panikartade har ofta understrukits i forskningen. Jag vill dock i likhet med Thierney et al (2006) betona att detta ökande informationssökande är högst naturligt och har viktiga sociala funktioner i ett intensivt jämförelsearbete, främst då att positionera en människa i en ny och förändrad vardag.

Nedan följer under följande huvudrubriker en presentation av dessa nystruktureringsprocesser i jämförande form med utdrag från intervjuerna. Jag börjar med att beskriva skogsägarnas jämförelseresonemang på samhälls- och organisationsnivå. Härfter kommer jag in på andra jämförelser – hur de jämfört med varandra, hur de gör existentiella jämförelser och hur de jämför lögn och sanning.

- Jämförelser mellan orter och organisationer
- Jämförelser med andra drabbade med annan mentalitet
- Jämförelser rörande ekonomi och materiella skador
- Jämförelser rörande röjningsarbetet och uppbyggnadsprocessen
- Jämförelsen: "Lögnerna" och verkligheten
- En filosofisk jämförelse om det som kan planeras och förutses jämfört med allt det andra

Jämförelser mellan orter och organisationer

När det gäller jämförelser mellan orter handlar det i intervjuerna ofta om hur länge man levde strömlöst, hur länge man var utan telefon (jämförelser mellan Sydskraft och Telia). Framför allt handlar dock jämförelserna om kommunernas olika handlingskraft och organisationsförmåga. Sven jämför sin egen familjs situation med hänsyn till strömlöshet med en annan familj, en familj som bor nära – men genom olyckliga omständigheter fick leva strömlöst särskilt länge.

Intervjuaren: Tror du inte att man [den andra familjen] hoppades att strömmen skulle komma tillbaka varje dag.

Sven: Nej dom visste. Deras ledning var ju totalhavererad den gick genom skogen på andra sidan sjön och de hade alltså blivit av med, jag tror dom pratade om att dom hade kört ut 33000 meter nu och dom är inte färdiga än. Och det är alltså en sån där jättestor fastighet så dom har blivit av med nästan all sin skog. Det är lite (osannolikt), men all skog över 50–60 år är nedblåst på andra sidan. Och där låg kraftledningen, matarledning en sån där luftledning, hela vägen under skogen från Alvesta och ut. Så det, men jag förstår inte att dom inte alls tänkte tanken att dra en förlängningssladd över sjön, som levde i ett kallt fuktigt hus varje dag. *Det enda dom hade var stearinljus och en öppen spis [i tre veckor!]* Alltså reservelverk var så dyrt att driva så att, jag vet Kurt sa, dom på andra sidan sjön, att dom vande sig vid att inte ha ström. Dom tvättade sig i, ja jag vet inte vad dom tvättade sig i, i sjön. Vi bjöd dem på middag nån gång, dom var saliga. Dom fick varm mat alltså som stod färdiglagad.

Jesper (en ung skogsägare) upplever sig gynnad när det gäller tiden efter stormen. Dels har de eget elverk, dels bor de inte i ett småsamhälle som är särskilt drabbade.

Intervjuaren: Tre veckor utan el. Men ni hade elverk här då eller?

Jesper: Ja och det driver ju hela gården inklusive bostadshus också. Så på det sättet var det ju ändå rätt så bra. Alltså det var värre för dom som bor i småsamhällen, Agunnaryd och så.

Social närhet skapar en utgångspunkt och baslinje för jämförelser. Man ser vilka som har el genom att se var det lyser. Man jämför även den egna ortens problem med städernas neonljus. Sven jämför sig med dem som blev hårt drabbade av strömlöshet i hans närhet. Familjen var så nära de som hade elproblem.

Sven: Ja vi blev ju inte så hårt drabbade som dom här byarna eller fallen som blev utan ström länge och som hade stora sociala problem. Vi liksom- För oss blev det ju helt främmande grejer då. Och det blev likadant, jag har flera fall där dom inte hade haft ström på flera veckor och så tog dom bilen också åkte in till Alvesta eller ännu värre, till Växjö, där strålade ju neonljusen och allting du vet. Man kunde liksom inte fatta det när man åkte hem att det inte fanns nån ström hemma.

När Sven och hans hustru åkte genom skilda trakter kring hemmet kunde de jämföra vilka som levde i mörker och vilka som hade ljus.

Sven: Jag vet, jag och Elisabeth, alltså min hustru var på Anetorps herrgård, heter det, på en tillställning. Jättetrevligt ! Varmt och lyse och allting. Sen tog vi bilen och så åkte en väg igenom skogen hem via Växjö flygplats och kom igenom dom här områdena som inte hade ström. Det fanns icke en glödlampa på hela- inget reservelverk, ingenting på hela vägen. Det fanns bara lite stearinljus.

Sven redogör för när olika orter fick ström.

Sven: Nej. Alltså vi hade ju ström så pass fort här. [ja just det] Och i Grönertorp här nere, vid den matarledningens fram till sjöns sydspets hade dom ström ganska snabbt också, efter 3 dygn eller nånting, men sen i fortsättningen ut till Svenstorp tog det så lång tid.

Erik och hans hustru gör jämförelser mellan hur olika orter drabbades. De ser en gräns – ”längs en linjal”. Här finns de skogsägare som haft skog just där stormen drog fram.

Erik: Det tog ju ett våldsamt svep här runt omkring. Vi är precis i centrum man kan se då. Nästan en mil åt det hållet.

Svante: Ja upp till (Mugletorp) Sen upp till (Siljetorp), det är som du säger, det är mitt i gapet här alltihopa här alltihopa, det är lika illa som dom säger-

Maja: *Det är som lagt med en linjal.* Är det en mil brett ungefär? En och en halv?

Erik: Ja, en mil, en och en halv, två mil.

Svante: Det är egentligen hela vägen nerifrån från Agunnaryd och så upp är det ju Haghult och så här och så Lövhult och sen upp mot söder om Växjö sen ju, vid Ranshult och den sidan sen.

Erik: Getvik samma stråk som har gått över.

Svante: Ja, det är det nog. För det är ju lika illa, som du säger, Huseby och uppåt, det är samma stråket sen söder om Växjö.

Maja: Ja, det är som jag säger, det är den här linjalen

Erik: En linje som har gått. Så det är ju fastighet för fastighet. Det låg ju över gränserna bara.

Maja: Ja, det var ju som en – man trodde ju det var en tromb.

Jämförelser och utvärderingar görs mellan olika organisationer. Man jämför formellt och informellt hjälparbete. Gustav och Jesper jämför den lokala med den centrala organisationen av hjälpen. (En informell organisation "rullade" således igång lokalt.) Den lokala organisationen tog sig även an sociala uppgifter. Genom den lokala hjälporganisationen kunde de som var aktiva hantera direkta hjälpuppgifter, t.ex. som besök hos gamla och annan uppsökande verksamhet. I jämförelseprocessen kontrasteras det lokala effektivt mot bristen på hjälp från centralt håll.

Gustav: Ja det var en väldig uppbackning av lokalt och ideellt folk som gick in så det var ju jourer dygnet runt. Dom åkte runt och tog reda på alla äldre och hemsökte dem dagligen i princip. Så att just den biten tror jag fungerade väldigt bra. Men det var tack vare att det organiserades väldigt snabbt och det fanns då folk som var viliga att ta i det här.

Gustav: Dom hade ju jour i bygdegården och där kunde man hämta grejor, kaminer och sånt där och de hade uppsökande verksamhet hela tiden.

Jesper: Jag tyckte det var därifrån man upplevde att *hjälp*en kom. Alltså, det var *från det lokala*. Från centralt håll har man känt att det inte kommit så mycket resurser, men det kanske det har.

Kjell kontrasterar den egna kommunen gentemot hur Ljungby kommun effektivt organiserade arbetet och förklarar Ljungbys försteg: "Ljungby kommun var vana sedan översvämningen."

I jämförelseresonemangen ingår således inte enbart människor – individer och grupper – utan inte sällan hur den egna kommunen skött arbetet efter stormen, då jämfört med andra kommuner. Älmhultsborna jämför med hur det sköttes i Ljungby. Tony och Sigbritt diskuterar just jämförelsen Ljungby och Älmhult, en jämförelse som återkom i intervjuerna.

Sigbritt: Ljungby drabbades hårt av översvämningarna [tidigare år] men dom hade en organisation redan och folk fick hjälp. Men i Älmhults kommun var den enda hjälpen att vi fick duscha i kallt vatten mellan två och fyra i en idrottshall. Det kändes som: – Hallå var är ni nånstans? Vi behöver er nu!

Tony ser slutsatserna av jämförelserna som ett utslag av politisk orättvisa:

Tony: Man märkte klyftan mellan stad och land så tydligt.

Sigbritt: När man körde in i Älmhult såg man först ljuset, dom hade till och med julgransbelysning. Jag var så arg! Vilket slöseri.

Sigbritt: Och samtidigt hade vi inte ens stearinljus. Dom tog till och med slut på IKEA. Det gjorde batterierna också.

Arne berättar att i Ljungby kommun distribuerades mat ut från ålderdomshemmet, vilket tydligen inte gjorts i Älmhult. Många ortsnamn – och jämförelser dem emellan – nämns. Bertil återkommer till hur stormens verkningar löpte som längs en linjal, en rak gräns. Den ena sidan kunde jämföras med den andra.

Martin: Gränsen går härborta. Och det där var ju faktiskt en sak som man reagerade för. Jag har pratat med Lidhult och det hållet och de säger detsamma. Markaryds kommun började, ja centrum kanske de

fixade till men sen gick ut till ytterområdena och såg till så att- Dom körde ut elverk. Skararp fick elverk, Hinneryd fick elverk, (ohörbart) fick elverk som dom matade Sydkrafts ledningar med. Stora dieseldrivna elverk. Men Ljungby där fixade dom- Ljungby, Lagan, Ryssby och Lidhult dom samhällena. Om man nu ska vara lite stygg så har vi ett kommunalråd som är kommen från Agunnaryd och där sattes in stora insatser.

Även David jämför Älmhult med andra kommuner. Han berättar en historia som visar att det lönar sig att vara "tuff" och hålla samman mot kommuner som man anser sköter sig sämre än andra. Här kan man säga att jämförelsen kommer att utgöra underlag för en kollektiv aktion.

David: Älmhult skötte sig väldigt dåligt. Dom hade ingen, som vi fick reda på nån kris- eller var man kunde vända sej om man behövde nånting sånt [nån slags beredskap] Nej, det verkade i princip verkade det som att när dom fått strömmen nere i Älmhult, så var allt bra. Och resten fick sköta sej själv i princip. Först ville dom ju inte betala nånting för att vi röjde upp vägarna för det skulle Gatukontoret göra själva och ville vi göra det så [fick ni skylla er själva!] Ja, precis. Men att det blev ett sånt ramaskrik och alla skickade sina räkningar sen till slut så fick vi betalt.

Intervjuaren: Men Gatukontoret, har inte det med kommunen att göra? [jo} Men då kan dom ju inte frånhända sej ansvaret?

David: Nej. men dom hade ju heller aldrig, skulle vi vänta på att dom skulle röja våra vägar, då hade vi ju suttit i månadsvis ju. De hade ju varken kapacitet eller kunnande eller nånting sånt.

Intervjuaren: Så ni fick betalt för det arbetet som Älmhults kommun skulle-

David: Ja först fick vi 50 kr/timmen, och det är ju nästan som att behandla oss som nåra jävla hjon härute. Dom skickar inte ut nån nere i samhället i Älmhult för att röja för 50 kr/timmen, det ska dom inte inbilla mej.

Intervjuaren: Hur mycket fick ni till slut då?

David: Ja, vi fick väl 250 kr, men eftersom dom har uppskattat detta så får vi ju skatta för det [så det blir inte så mycket kvar sen] Nej, jag menar, det är ju ingen oskäligen ersättning heller.

Intervjuaren: Ja, det är normalt kan man säga.

David: Ja, det är väl normalt dålig lön. Men att då komma ut och säga; Ni får 50 kronor och sen får 80 kr till om man hade traktor med sej, det var ju på allting som man då hade över sej och sen folk som-

Intervjuaren: Hur gjorde ni med det här ramaskriet då, gick ni ihop och-?

David: Ja alla skrev ju egna räkningar och så samlade vi ihop och sen kom de väl också till insikt och så förklarade man för honom där nere liksom: får vi inte det, då är vi beredda att driva det bara för rent jävelskap då kopplar vi in- vi har ju juridisk hjälp från RLF och då skickar man det i princip för indrivning bara för att-

Jämförelsen går vidare och preciseras och därmed följer ett nytt konstaterande av orättvisa. David jämför den föreslagna 50-lappen per timme med vad han antar en konsult får i timarvode. Här kontrasterar David emellertid inte bara en orättvisa. Jämförelsen ger upphov till en känsla av förnedrig och av mindre värde.

David: Ja, inte nog med att man hade röjt vägar, man hade ju i princip riskerat livet och allting, och så i princip bli värderad med en femtilapp. Det kändes ju som ett hån i det läget. Man ser ju vad man är värd här ute då.

Intervjuaren: Ja.

David: Jag menar, det skulle dom skulle aldrig komma på tanken att betala en konsult eller nånting sånt, utan-, men här ute ska man bara stå med mössan i näven och tacka och ta emot.

David jämför även sin lön som den som kommunens administrativa ansvariga "stormsamverkare" fick:

David: Nej, bara betala in skatt [till kommunen ja] Så att- men där fick vi ju rätt till slut. Men det kändes ju hårt just då. Det tycker man ju i alla fall- och det har vi ju fått höra nu efteråt, att han som hade hand om det. Stormsamverkaren, han fick rätt bra betalt med all sin övertid, övertidsarbetet på allt som han hade lagt ned, men vi märkte ju inte speciellt mycket av det här ute.

Intervjuaren: Ja för ni måste väl ha jobbat övertid? [skratt]

David: Jo. Så på så sätt känns det lite surt.

Intervjuaren: Var han nån mer administrativ person då, som fick jobba övertid?

David: Jo, det redovisades, jag kommer inte ihåg hur mycket det var, men han fick rätt så bra i alla fall. Men vad han utträttade, det vete fan. Det var en väldig massa beslut hit och dit och ingen visste vad den andra hade gjort eller-.

Här kan jag citera en artikel om hur kommuninvånare jämför kommuner med hänsyn till hur de sköter situationen efter en kris som t.ex. en storm. En studie utförd av Wolensky och Miller (1981) visar hur medborgarna i kommunerna förändrar sina förväntningar på kommunanställda och kommunalpolitiker i samband med kriser. Man ägnar kommunarbetet föga intresse och när allt går sin gilla gång i normala vardagliga fall. Men i samband med naturkatastrofer förväntar man sig en aktiv roll från de kommunanställda och kommunpolitikernas sida. Studien visade att denna mer aktiva roll inte var något som de kommunanställda och kommunalpolitikerna själva ansåg sig ha. Här fanns olika definitioner av rollerna, vilket många gånger gav upphov till stor besvikelse. Medborgarna förväntade aktivitet och att tjänstemän och politiker verkligen skulle skydda viktiga intressen. Denna krisroll uppfattades emellertid inte av de kommunanställda och kommunpolitikerna själva. Wolensky och Miller talar här om ett *definitionsgap*.

The definitional 'gap' coupled with increased demand stress, were sources of considerable postdisaster tension and conflict. An environment of 'dissensus' (Quarantelli 1970) resulted with organized angry social activists (FVAC), powerful and resourceful private interests (FRTF), and perplexed but busy local government officials – each trying to make sense of the situation but finding virtually no aid in the other. (Wolensky och Miller 1981)

Flera skogsägare jämför således olika organisationer. David jämför även kommunens ineffektivitet med effektiviteten hos LRF:s stödgrupper och "bondekompisar". Här leder jämförelsen till att David konstaterar en form av utanförskap: På landet får man klara sig själv:

David: Nej administrationen var inget vidare lysande. Men det är väl som vanligt inom kommunen.

David: Nej. Så att då fungerade ju LRF och det, våra stödgrupper betydligt bättre.

Intervjuaren: Vad hade dom för stödgrupper då?

David: Ja det är ju vi som "går ledningarna" här och sen hade dom väl såna här, ja "bondekompisar" och sånt där [ja, just det!] Så där var mycket att ta hand om varandra och kolla upp och hålla koll på varandra. Det syns ju att vi får sköta oss själva här ute till syvende och sist i alla fall.

Arne beskriver däremot i positiva ordalag sin egen kommun, jämförd med andra.

Arne: Och så var ju kommunen så. "Bara jobba på. Vi betalar, det var inget knussel med det, vi skiter i pengarna nu, räknar inte vad det kostar. När vi har löst problemet så kommer vi igen."

Intervjupersonerna gör särskilt ofta jämförelser mellan två organisationer – Sydkraft och Telia. Man kan anta att det faktum att det sk Elupproret som fick stor publicitet underförstått kritiseras i intervjun nedan. Elupproret utgjordes av drabbade efter stormen Gudrun som ansåg att Sydkraft gav usel hjälp efter stormen. Här ger jämförelsen upphov till en form av tillrättaläggande. Bilden i massmedia av det s.k. Elupproret mot Sydkraft stämde inte med verkligheten, ansåg David.

David: Jag tycker väl- Sydkraft har väl egentligen skött sig som en av dom bästa tycker jag. För jag menar då, när man gått och röjt ledningar. Det går inte att lösa på något annat vis [än vad dom] har gjort. [mm] Och jag menar. Jag tycker visst att dom har skött sej betydligt bättre ju än vad Telia har gjort. Telia har ju inte lyft ett finger ju. [nej] Så det- Efter dom första 37 dygnen så var jag ju konstant felanmäld på telefonen ju. Det var ju från dag till dag så man behövde knappt aldrig-, utan det var att ha felanmälan konstant. Den enda ledningen som går här går en kilometer och jag tror dom var ute fem gånger. Siste gången sa jag till dom att – för dom skarvade ju och så satt dom nya trädar så här högt – och det var ju rätt över fågator och allting så när man släppte korna var där ingen ledning kvar där – så jag sa det till dom siste gången att det var fan

att dom inte hängde upp en ny tråd den siste kilometern när dom ändå var här. Hade dom gjort det med en gång så hade vi sluppit allt och det gjorde dom till slut också och sen har det fungerat. Så att, nej det var mycket jobbigt ju. Redan i början så fungerade inte mobiltelefonerna heller.

Intervjuaren: Nej.

David: SMS kunde man skicka iväg nånstans om man gick med telefonen på. Då fick man leta i princip så ramlade det väl ut nånstans.

Sven gör en *annan* typ av jämförelse mellan orter. Slutsatsen för hans del är att hans egen ort är annorlunda och med en bättre gemenskap. Han jämför gemenskapen i den egna bygden med den på andra håll, och hans egen bygd är expansivare än andras. Han beskriver den egna trakten som ett riktigt centrum. Här fanns en gemenskapsorganisation redan innan stormen och den kunde man bygga vidare på då arbetet efter stormen skulle organiseras.

Sven: Dom säger det: "Om en kärring tar ner gardinerna och så tvättar dom i Bubberyd, så knacka på direkt och fråga om du får hyra, för att vi tror att dom ska flytta!". Det är omöjligt att få fatt i ett hus i Bubberyd. Absolut omöjligt, så nu har dom börjat bygga nya hus. Och det är inte så vanligt i Sverige att man bygger på landsbygden. och här har man på det sista året, smällt upp tre nya hus i Bubberyd. --- Så här är oerhört tryck på husen och bygden beroende på att det finns så mycket verksamhet. Jag har alltid trott på det att jakt, fiske dom hör hemma på landsbygden. Dom kan man exploatera utan att förändra bygden. Kanske har kommunen andra aktiviteter då som skidbacke, skjutbana och segelflyg och allt möjligt så gör det ännu större effekt. Och sen har mina pojkar, den ene är engagerad i Skogskompisar, den andra är engagerad i Värna Landsbygden. Det har väl gjort att- det har blivit en litet centrum här som gjort att vi har mycket goda kontakter med folk härifrån.

Jämförelser kan ge upphov till känslor av orättvisa. Här bör dock påpekas inslaget av omsorg: orättvisan har vanligtvis drabbat *andra*, inte dem själva. Skogsägarna gör utifrån individuella exempel även jämförelser mellan hur olika människor drabbats av myndigheter. Myndigheters *olikartade beteende* leder till att en enskild bonde drabbas orättvist. Torsten beskriver

en skogsägare som låtit för mycket virke ligga och genom att han bodde i en viss ort blev han föremål för myndigheternas agerande. Man jämför dem som klarat sig undan myndigheterna med dem som kommit att bli föremål för myndigheternas agerande. Här handlar det om en jämförelse som pekar ut en orättvisa.

Torsten: Här var en i tidningen igår. Från Skaretorp. Han har lämnat 40 meter. Han är åtalad. Han har lämnat för mycket virke.

Torsten jämför den åtalade skogsbonden med andra skogsägare som inte blir åtalade. "Och så ligger det tusentals meter på andra ställen."

Wolensky och Miller (1981) beskriver hur ad hoc-grupper som är besvikna på kommunledningen bildas i samband med kritiska situationer. Man diskuterar besvikelser. En viktig poäng med Wolensky och Millers resonemang är att det kan vara en eller flera *andra* medborgare som man engagerar sig för. Man tolkar den problematiska situationen utifrån dessa hårt drabbade andras villkor. Här har det inte mobiliserats någon grupp. Men Gunder antar själv en aktiv roll som förespråkare för äldre skogsägare.

Thus, a 'generalized belief' (Smelser 1962) or 'perspective' (Taylor et al 1970) which defined the situation and guided action was an important social psychological ingredient. The generalized belief to the needs of specific citizens was central to group mobilization. (Wolensky och Miller 1981)

Sven jämför den egna bygden "här har det varit mer normalt", med hur det var i trakten kring Tingsryd: "Hela bygden var engagerad", då i bygdens kritik mot Sydkraft och Telia.

Sven: Och då hörde jag nerifrån Tingsryd av en syssling i Tingsryd. Alltså dom var ju drabbade! Dom hade inte telefon, dom hade inte el. Ingenting fungerade! Och dom fick ordna allting själva och deras kritik mot Sydkraft och mot Telia, den är inte nådig alltså. Dom berättar då om Sydkraft. Dom hade som by gjort allting färdigt med ledningar, huggit rent och det var bara att hänga upp ledningarna så kunde dom få ström, men dom fick inte lov att röra ledningarna. Dom fick inte hänga upp dom för att, ja det var ju för då eventu-

ell fara då: ström. Och Sydkraft kunde inte komma och göra det för dom hade så mycket annat att göra då. Och då hade dom fått förhållningsorder om att det var absolut förbjudet att klättra upp i stolparna och koppla fast ledningen. Ja det gjorde dom inte då, utan dom tog då med sin skogsmaskin stolparna så här och lyfte ned dom och kopplade fast ledningarna och så satte de upp dom och när Sydkraft kom dit så var det färdigt. Och han [sysslingen] kan berätta hur mycket som helst. Hela bygden var engagerad. Dom kunde inte åka till jobbet eller nånting första veckan för dom kom inte ut. Det vara inte bara små- och allfartsvägar där det låg trån utan det var ju stora vägar ända upp till Lessebo. Så dom kom ingenstans. Men det var fantastisk bygemenskap där. Så har det inte vatt här. Här har det vatt mer normalt måste jag säga. Det var den här upplevelsen, men sen, eftersom vi hade ström ganska snart har det varit ganska enkelt.

Jämförelser med andra drabbade med annan mentalitet:

"Vi är ju inte precis några råa kapitalister"

Stormen ledde till *självreflektioner* om hur man själv är som person. Man jämför med hur andra reagerade i krissituationen och kom till slutsatsen: "Jag är sån att jag reagerar så". Varje extrem situation kan leda till vad som man uppfattar som självkänedom. Sven generaliserade: Så reagerar jag i krissituationer.

Sven: Ja, alltså jag är väl sån av naturen så att när det har hänt nånting så reagerar jag rätt häftigt, både positivt och negativt, men ganska kort och sen går jag vidare. Alltså första veckan här tog vi massor av beslut hur vi skulle hantera det här.

Slutsatsen som Sven drar grundar sig bl.a. på jämförelser. Han jämför sig med dem som "deppar ner sig" och drar slutsatsen att människor har olika "tröskelnivåer". Sven konstaterar att man måste gå vidare.

Sven: Men jag vet radion, Riksradien var ju ute här flera gånger och gjorde reportage och dom frågade också ungefär samma fråga. "Hur

upplevde du det här, hur ska du göra nu?” Nu gäller det bara, det måste ju gå vidare. Jag har inte riktigt haft förståelse för dom här som har deppat ned sig, men det är klart, det är olika tröskelnivåer man har.

Vi ser i det följande att man tenderar kontrastera sig mot andra, som (a) de som ältar och blir deprimerade, (b) stadsmänniskorna, och (c) de vanmäktiga, desperata.

De som ältar och blir deprimerade

Utfallen blir givetvis olika på basis av vem man jämför sig med eller vilka man gör jämförelser emellan. I intervjuerna beskrivs hur vissa drabbade blir extra aktiva. De ställer upp för andra. Andra däremot blir apatiska.

Tora: En del blev ju så apatiska så de orkade inte göra någonting.

Arne: Det fanns ju en del som blev golvade i stället.

Tora: De klarade inte av att hantera det.

Man jämför även de drabbades olika förhållningssätt till skogen, hur man reagerar beror bl.a. på hur man sett på sin skog. Vissa (till skillnad från intervjupersonen själv) har skogen bara för att tjäna pengar. Arne beskriver sig själv: ”Vi är inte precis några raa kapitalister nån av oss. Dom som har sett miljonerna gå åt helvete ju.”

Gunder säger:

Där är det ju så olika hur vi tar saker och ting. Personligen tar jag det inte så hårt. För det är materiella ting och materiella ting kan man alltid övervinna. Men det är inte alla som ser det ur den synvinkeln.

Ofta skiljer man på skogsägare som i stort levt på sin skog och de som haft andra inkomster och kanske även andra stora intressen. Gunder menar att detta leder till olika förhållningssätt till skogen och till olika mentaliteter i krisen:

Gunder: ”Utan jag har gått och skött denna skogen.” [Gunder återger andras tänkande] Och det har varit en livsgärning som de haft. För mej som då haft olika saker och ting har inte haft att på det

sättet. Så det skiljer mycket. Och kanske inte tar det riktigt på det sättet till mig. Det är faktiskt en hel del som jag haft att göra med som har sagt det. *Att de tog det hårt just då vid det tillfället.* Och där stöttade ju absolut då inte samhället dessa människor.

Maja gör en jämförelse mellan yngre och äldre med hänsyn till hur man "tar" stormens verkningar:

Maja: Men sen tror jag dom yngre, dom, vad ska man säga, tänker inte så. Dom drabbas inte så hårt psykiskt som dom äldre va. Dom liksom, ja ska inte säga accepterar det som har hänt, men dom måste framåt, medan vi andra: "Jaha hela mitt livsverk är borta!"

Erik: "Vi skulle gjort annorlunda!"

Maja: Det tror jag är olika på äldre och yngre.

Maja framhåller att de yngre har ett framtidsperspektiv:

Maja: Ja men dom yngre måste se framåt.

Man jämför med varandra även inom familjerna med hänsyn till "hur man tar det". Patrik menar att Simon inte har samma upplevelse av den förstörda skogen.

Patrik: Ja idag är det ju som vanligt igen. Jag upplever ju hur skogen har blivit förstörd, men jag tror inte att Simon upplever det på samma vis.

Stormsituationen tydliggör olikheter i förhållningssätt, men också likheter. Flera gör jämförelser mellan sig själva och gamla och sjuka och särskilt de som blev apatiska i samband med stormen. En skiljelinje går för Erik mellan de som kunde handla och gripa in – och de som blev apatiska och inte kunde. Ibland är det *grupper* t.ex. "de apatiska" som man beskriver, ibland har man en specifik individ i tankarna och generaliserar kanske till en grupp.

Erik: Ja och det var många då dom satt apatiska. *Då helst en som inte kunde ta till sig det här på ett vettigt sätt, som behövde prata ut.* Vi var ju så igång hela tiden.

Torsten berättar som en kontrast till sin egen reaktion om en granne som chockades och som bara gick fram och tillbaka. Han hade inte arbetsförståelsen av skeendet. Han hade inte någon längre skogsägarbakgrund. Torsten beskriver denne läkare som äger skog och som kom dit på söndagskvällen och tittade. Även här beskrivs skeendet genom andras reaktioner.

Torsten: Han gick fram och tillbaka och bara tittade. Han sa inget.

Anna-Greta: Han var chockad.

Intervjuaren: Han levde ju inte på det?

Torsten: Nej, men han hade köpt det. Och gett nära fem miljoner för det.

Tony och Sigbritt pratar om upplevelserna direkt efter stormen. De berättar om två goda vänner som har fritidshus i trakten. I några intervjuer framkommer en kontrastering mellan människor som bara ser förödelsen, kommer i chock, blir passiva, då i motsats till den som utvärderar situationen aktivt med "arbetsblicken", ett sätt att se på situationen som beskrivits i det tidigare kapitlet Vardag. Vad behöver göras först? Tony, å sin sida, framhåller att han direkt efter stormen bara tänkte på arbete, röjning, elledning etc.

Tony: Vi ringde en kompis som har stuga här och sa att han borde komma ner, han fick en chock, han hade byggt sin stuga mitt i skogen och nu fanns det inte ett träd på 300 m.

Sigbritt pratar om en annan granne med fritidshus som också fick en chock när han såg förödelsen i skogarna kring Älmhult. Ett sätt att tala om det dramatiska med stormens följder och känslorna blir i denna situation att beskriva den genom *andras* reaktioner. Många beskrev chockade skogsägare, grannar som grät etc.

Arne: Så som Toras bror, dom som förlorade all skog, dom blir aldrig glada igen, det ser man på dom. Innan har man har druckit pilsner och haft kul, men det gör de aldrig längre. Så det sätter sina spår.

Stadsmänniskorna

Torstens hustru berättar om landsbygdens självklara socialpsykologiska beredskap. Torsten jämför med "dom som påstår att dom hade besvär" och den speciella mentalitet som han anser att människor på landet präglas av.

Torsten: Det var ju dom som påstår att dom hade besvär.

Anna-Greta: Men vi gamla vi är ju vana vid att det är strömlöst när det blåser. Och då har vi tappat upp vatten och förberett oss. Det har vi alltid gjort.

Torstens fru Anna-Greta jämför sig även med ungdomarna som inte är vana och som inte kan klara svåra brott på vardagens rutiner.

Anna-Greta: Det är värre för ungdomarna som inte är vana. Och man tänker att då kan jag stryka. Men det går ju inte att stryka. Det går inte att göra någonting när det är strömlöst.

Anna-Greta berättar om hur altanen kunde användas som kylskåp. Hon kontrasterar sitt praktiska sätt att hantera vardagen efter stormen mot en kvinna i trakten, en "stadsmänniska", flikar hennes make Torsten in. Dels tycker man synd om de ovana, dels kommer en kritik av den som inte har landsbygdens förhållningssätt. Jag återkommer till detta i min diskussion av jämförelsernas sociala funktioner, och av hur en jämförande berättelse även kan fungera som en moralitet, en sedelärande historia.

Anna-Greta: Och så var det precis lagom kallt. Så kylskåpet hade vi på altanen. Så vi åt opp all mat. En del förstörde ju så mycket mat så. En del slängde ju allt.

Torsten: En här oppe och hon är nog inte van för hon är stadsmänniska. Hon var i Ljungby flera gånger om dan och handlade mat. För att hon inte hade någon mat.

Anna-Greta: Ja fyra gånger om dan behöver man ju inte köra till stan och handla. Hon hade kylskåp hon med. Hon kunde satt ut på altanen.

Jämförelser med en moralisk underton mellan landsbygdsbor och stadsbor är vanliga:

Sara: Jamen det är ju så i moderna samhällen. Du är ju så beroende av strömmen. Den får ju inte vara borta länge för dom är det katastrof. Bor man lite längre ut på landet så kan man acceptera om det tar en tre-fyra timmar, men det kan man inte i stan.

En mentalitet som man anser utmärker människor på landsbygden är en beredskap inför att rutiner bryts upp. Man hänvisar även till att detta leder till de informella "vi-ställer-upp-för-varandra" nätverken på landsbygden. Gunder ser även en envishet som en beredskap samt att skogsägarna (och speciellt de skogsägande bönderna med djur) är vana att leva med myndigheters kontroll och hot över sig jämfört med dem som inte har denna mentala beredskap. Har man *inte* detta tåligena förhållningssätt i tillvaron är man helt "bortgjord", menar Gunder.

Gunder: Det är ju ett hot som de alltid lever med på landet. Från samhällets sida. Det är ju inget speciellt med skogen. Det är ju likadant så fort du har djur. Det är hot från olika myndigheter du har över dig. Och kan vi inte leva med det hotet så är vi helt bortgjorda. Vi har alltid hot på oss. Det är ett underligt system. Hot [från skogsvårdsstyrelsen] och hälsovårdsmyndigheter. Sköter du dig inte så får du... De har så många regler som tänkas kan. Med åren blir det ju ständigt mer och det gäller framför allt detta med djuren. Och det underliga är att där tjänstemannen ska kunna sin del, det ska bonden kunna alltihop. Det är ingen hänsyn till att han inte kan kunna. Så det hotet lever ju människorna med. Men det verkar inte som de tar det så allvarligt. Då skulle vi inte kunna vara här.

Gunder tror inte att stormen förändrar de äldre skogsägarnas sätt att se på livet. De är vana, säger han. De ändrar sig inte. Då jag frågar om fler säljer nu säger han:

Gunder: För att dom här biter ihop och de har lärt sig att leva efter den kakan de har. Det är en lärdom de har från barndomen. Så det är ju ingen direkt nyhet för dessa människor. *Så fungerar dom*. Men det är ju så fruktansvärt orättvist mot dessa människor att lägga på dom denna bördan nu. I sådana här lägen nu, kanske psykiskt svårt innan. Som väl är kanske en hel del av dom inte fattar det på det sättet. Jag vet inte.

Skogsägarnas vana att klara svåra situationer är något som betonas. Detta kontrasteras mot andra människors ovana:

Anna-Greta: Vi är ju *vana* att vara strömlösa. Innan stormen med. Så var vi rätt ofta strömlösa.

Intervjuaren: Har ni några alternativ då?

Torsten: Vi har ingen *egen* generator. Vi fick låna ström av grannen. Så morgon och kväll hade vi så vi kunde hålla värme och frysen och TV.

Även om man övergripande beskriver sig som mer tålmodig och van vid svårigheter jämfört med stadsbor, görs även jämförelser mellan olika mentaliteter hos skogsägarna. David jämför sig med skogsägare som blivit "riktigt dåliga" i humöret efter stormen. Han menar även att tankarna över situationen för flertalet inte kom direkt i samband med stormen. De kom snarare när röjningsarbetet lugnat sig något. Han jämför även med sig själv: Först hann han inte fundera. Sedan kom tankarna.

David: Jag tycker att det känns jobbigast som nu efteråt. Längre efteråt än det var just då, för då hade man ju så hysterisk mycket att göra, så då hade man inte tid att stanna och reflektera över det.

Intervjuaren: Hur lång tid var det då innan man, det här hysteriska jobbet-

David: Jag tror det tog ända fram till i julas eller om man säger då. Innan hade man så mycket att göra att man hade inte tid att reflektera för då hade man ändå så mycket att göra. Så det tycker jag- I början var det inte på det viset utan då var det bara att bita ihop och gilla läget ju.

Intervjuaren: Vad gör du nu då för att hålla humöret uppe, för att kunna fortsätta- Du måste ju fortsätta jobba?

David: Jo, man får väl gilla läget bara, det är inte mycket annat att göra. Man kan inte gärna bara resa upp det igen. Det är väl bara att inse att situationen är som den är och så får man försöka att göra det bästa av den. Att se framtiden an jag menar, Sen är det ju så att *dom som blir riktigt dåliga* dom kan inte styra över det själva heller.

Även David understryker sitt medvetna arbete för att klara situationen mentalt: Man får anstränga sig för att inte grunna för mycket över läget: "Man får så att säga inte fundera på det bara alltför mycket."

De flesta intervjupersonerna med skogsägarbakgrund beskriver hur de sakligt ser hur de skall agera: De ritar i planerna upp arbetsteam, hur man skall arbeta tillsammans, hur lång tid olika arbetsuppgifter tar samt vad som skall tas om hand allra först, vem som har olika maskiner etc. Man beskriver samtidigt andra drabbade, som är chockade och som inte agerar rationellt. Kanske kontrasterar man detta mot den egna handlingskraften, den "resourcefulness" som Smith och Belgrave (1995) framhåller?³ De beskriver emellertid även kollegor som "gått ner sig".

Dessa jämförelser kan ha flera underliggande sociala funktioner, förutom då att på ett sätt understryka den egna förmågan att klara situationen. Kanske blir beskrivningen av dessa andra en strategi att till omgivningen förmedla det omvälvande man varit med om, samtidigt som man beskriver sig själv så att man tar det mer sakligt än de chockade? Det är inte osannolikt att de drabbade har ett behov av att till omgivningen förmedla upplevelsen av den speciella värld man levtt i och upplevelsen av förödelse. De desperata reaktionerna beskrivs hos *andra*; man säger "Det är ju många som det har gått galet för, som har tagit till spriten."

De vanmäktiga, desperata

Min hypotes är således att dessa berättelser om andras desparation kan vara ett sätt att inför omgivningen uttrycka sina egna känslor: Man återger hur andra reagerat för att få fram hur svårt det varit. Men de jämförande beskrivningarna kan även handla om omsorg om andra.

Arne: Ja det var ju en ung bonde, han var 35 år. När det blåste på natten, blåste pipan av huset, lagården ramlade ihop på hans kor och när han steg upp på morgonen och fick se den här förödelsten, så gick han och la sig igen. <skratt> Korna hade inte slagit ihjäl sig, grannarna räddade ut hans kor, och sen låg han i sängen en månad och steg inte upp. Sen hoppade han från andra våningen och skulle

3 Begreppet "a test of resourcefulness" har diskuterats i ett tidigare kapitel. Smith och Belgrave (1995) som beskrivit de drabbades reaktioner efter Stormen Andrew beskriver hur vissa positivt fick en upplevelse av sin egen styrka; de hade klara av den svåra situationen.

slå ihjäl sig tänkte han. Så sen var han i Lund på psyket. Men han är botad så han är hemma igen. Har landat.

John berättar:

En kompis Adam Andersson, vi har jagat och tagit en bägre ihop för att vi ska bli lite modigare och våga dansa med damerna. Det var väl mer än ett år efter stormen. Och han hade mycket skog, det var i maj. Så fick han en sån fruktansvärd depression. Och hans granne sa att du måste gå till sjukhuset. Hans pojke hade övertagit gården. De hade inga ekonomiska bekymmer. En dag så tog han sina bägge jakthundar och bössan och gick till skogen och sköt sej, först hundarna och sen sig själv. *Man kan ju inte fatta.*

Även Harald berättar om andra och även Harald slutar med att han inte kan förstå de som tagit livet av sig.

Harald: Många har ju inte klarat av det här. Många har inte klarat det helt psykiskt ju.

Intervjuaren: Nej.

David: Det är många som har tatt sina liv.

Intervjuaren: Ja, man har hört det.

David: Fruktansvärt tragiskt. Jag kan inte begripa det egentligen för detta är ändå- det är ändå, jag tycker inte det är värt att ta sina liv för för att skogen blåser ned.

Kort diskussion

Man kan även säga att jämförelse läggs på jämförelse. Den första jämförelsen kan utgå från jämförelse om hur olika skogsägare drabbats ekonomiskt, något som behandlas i nästa avsnitt. Den andra jämförelsen kan röra hur mycket man klagar, då med den ekonomiska jämförelsen som bakgrund. Dvs den som man vet inte drabbats särskilt hårt och som klagar mycket framstår vid denna jämförelser som en "gnet". Ett sådant exempel ges i avsnittet om materiella skador. Där vill skogsägare som man vet inte drabbats särskilt hårt ha ersättning för dieselutlägg, medan andra som drabbats hårt tiger i församlingen och inte framställer några sådana krav. Stormsituationen ger således flera tillfällen till att jämföra människors

olika mentaliteter. Man tolkar situationen så att både den egna och andra drabbades mentalitet framstår tydligare.

Jämförelser tjänar även till att åskådliggöra hur svår situationen faktiskt var, en upplevelse som inte är enkel att förmedla till andra. Kanske är detta bakgrunden till att flera hänvisade till andra som chockats, tagit till spriten o.l. Ett annat sätt att åskådliggöra är att jämföra situationer. Sven försöker direkt förmedla upplevelsen av sin strömlösa, mörka och kalla tillvaro med hjälp av en liknelse: Jämför med hur du har det i vanliga vardagen med ett liv i en källare. Sven återger hur en annan strömlös skogsägare beskriver situationen.

Sven: Han sa ju det i nån tidning, som jag läste. Man kunde gå och lägga sig i källaren nära dar och ligga där på cementgolvet. Det var ungefär samma upplevelse.

Jämförelser rörande ekonomi och materiella skador

Bedömningarna och jämförelserna – där de egna villkoren ställs upp mot andras – av skador, arbetsinsatser, räddningsarbete etc. är genomgående teman i intervjuerna. Som vi såg talar nästan samtliga intervjuade om *andra* som är värre drabbade. Detta återkommer delvis även när det gäller de materiella skadorna. När det gäller de egna skadorna på boningshus och lagård beskriver Sven dem som – jämförelsevis – ”småbagateller”. Han jämför med vad som hänt i stort.

Sven: På söndagmorgonen när vi kom upp här och takpannorna låg utspridda. Det var faktiskt inte så mycket som hade gått sönder på husen, men takpannorna hade flugit iväg både på huvudbyggnaden och på det nybyggda huset, den nybyggda delen och från logen hade eternitplattor flugit iväg och det var nån sån där plastruta på lagårn här som hade vibrerat sönder. Men det var allt på huset. Det var ju småbagateller. När man såg den här totala bilden av avblåsta träd och avstängda vägar och blåljus.

Vissa platser med skog är mer drabbade än de egna ägorna.

Arne: Men sen samtidigt är södra Agunnaryd runt Eneryda *värre drabbade* än vi här. Om vi hade 15 tusen meter skog så blåste det ner runt 4 tusen meter skog.

Erik nämner en mängd olika typer av skogsägare. Han menar att livet ändrat sig så mycket mer för dem än för honom. I jämförelserna tar man in de som haft planer som nu krossats.

Erik: Det finns ju folk givetvis, som planerat in att t ex sluta jobba fem år tidigare och plocka ut från skogen och såna här saker. Och det har dom lagt på hyllan. Och givetvis såna som legat och samlat och haft den här skogen som en bank och kanske inte försäkrat sig så hårt tidigare. Man kan hitta många typer av människor.

Även Torsten och hans fru jämför sig med andra. Är de tänkta andra *beroende av skogen* eller har de också andra arbeten? Är de unga?

Torsten: En kille på en 36, 37 år eller så.

Anna-Greta: Som våra barn. Men dom jobbar ju borta på annat håll också. Så han är ju inte beroende av det så. Han är ju inte själv om det utan hans pappa är ju med om det.

Eftersom sådana *allmänna* slutsatser ofta mynnade ut i att man kunde ha drabbats värre gör skogsägarna en stor mängd *detaljerade* ekonomiska jämförelser. Sven jämför således ekonomin med andra ur en lång rad olika aspekter. Dels kunde han använda (och även leja ut och tjäna på) den hastigt inköpta skördaren, dels hade han bekanta som kunde rycka in ("Vi hade tur"). Dessutom hade Sven försäkrat sin skog. Han nämner namnet på flera gårdar och anger exakta tal för deras skogsförluster. I jämförelse med dem förlorade han inte mycket tänkta framtida pengar. Om han jämför med vad han skulle fått ut om inte stormen kommit blir slutsatsen emellertid en stor förlust:

Sven: Vi hade tur och kunde mixa ihop lösningar som var och en har bidragit till att det här går plus. Sen skulle man kunna säga så här. Att hade jag avverkat den här skogen på vanligt vis, som har blåst ner, så hade jag kanske fått ut ja 8 milj, 10 milj. till och med och idag har jag fått ut 2.

Intervjuaren: Ja, det är en viss skillnad!

Sven: Ja, det är en jättestor skillnad. Jag vet ju dom nu som får göra summering och som får betala. Och dom har inte planterat ännu. Så dom har planteringskostnader. Den här 50-lappen eller den här 80-lappen som vi pratade om, den har gett stor effekt. Jag har ju fått ut mycket pengar på den. Det är kanske inga pengar för näven, men jag får pengar tillbaka på skatten så småningom.

Intervjuaren: Och försäkringen?

Sven: Ja, den gav ju styvt en miljon, den försäkringen. Jag hörde här, Sandtorp här, en granngård, dom är oförsäkrade, dom skulle ha fått ut närmare 30 milj, om dom hade försäkrat, men dom var oförsäkrade. Bekanta utanför Växjö var oförsäkrade där rörde det sig om 15-16 milj, som dom skulle ha fått ut. Och det måste ju känna hårt. Man har ju resonerat som så att brandförsäkring ska man ha men stormförsäkring, blåser det ned nära trån då och då, så kan vi ju hämta dom själva. Jag menar hela den här skogen som blåste ned, det var ingenting man trodde kunde hända.

Sara gör en mer vag men vanlig jämförelse – med dem som har det värre:

Sara: Men *det var många som hade det mycket värre!* Jag menar, vi behövde inte bära vatten. Vi behövde inte elda eller koka det på gasolkök. När man sätter på elverket så har jag lika mycket ström härinne som ute och då får jag ju vatten. Det var lite mera planering bakom det hela. Man fick tänka sig för.

Gunder gör mycket explicita jämförelser mellan grupper. Visa tycker han synd om, medan han känner ett högst begränsat medlidande med andra. Det är framför allt skogsägare som inte drivs av kärleken till skogen, utan som köpt av "kapitalistiska orsaker" som han *inte* ömmar för. Här blir det tydligt hur jämförelser används för att strukturera upp den sociala verkligheten och därmed kanalisera medlidande respektive ilska:

Gunder: Här är två kategorier av dom här. En del av dom har köpt utav kapitalistiska orsaker. *Dem tycker jag inte synd om.* De får vara medvetna om att de tar en risk. Sedan är det de yngre som tar över. Men i dessa trakter är det såvitt jag vet ingen som tagit över på orealistiska priser. Och det är ju det som skiljer. Därför har de yngre

klarat sig. Och det är ju väldigt få idag i dessa trakter som övertar. För det blir ju skogsskövlare och andra som far fram. Eller danskar. För de köper rätt mycket idag.

Anna-Greta distanserar sig något från de som sett skogen som en pensionsförsäkring och något för nästa generation: "De [nästa generation] reder sig."

Intervjuaren: I intervjuer jag har gjort pratar man om pensionsförsäkring. Och så tänker man med barnen.

Anna-Greta: *De reder sig. Och vi reder oss.*

Torsten: Ja, det gör vi ju. Och gårdarna är ju lika dyra nu eller dyrare nu att sälja.

Jämförelser som mynnar ut i att man själv haft det bättre än andra kan ge upphov till självrannsakan: "Varför hjälpte jag inte?" Sven menar nu i efterhand att han kunde varit mycket mer praktisk och hjälpt andra. Han beskriver hur han kunde ha gjort med hjälp exakt angivelse av metrar.

Sven: Och jag fattar ännu inte idag, varför vi inte drog en förlängningssladd över sjön. Det var 300 meter. Det är så dumt alltså, jag fattar inte hur vi bara kunde vara så idiotiska. --- Fullkomligt ofattbart!

Robert (27 år) gör sina jämförelser med utgångspunkt från ålder och yrke och jämför sig med andra ungdomar och för fram de unga skogsägarna som en kontrast till hans egen situation som studerande:

Robert: Det värsta är ändå för dom som är unga och varit inriktade på att hålla på med skog. För jag menar, det är inte det i första hand att de förlorat mycket pengar utan man är ju arbetslös.

Ronny och sonen Robert har flera underliggande teman av jämförelser med hänsyn till hur stormen drabbat. Ronny jämför dels med skogsägare som inte försäkrat (han hade försäkring) dels skogsägare som inte alls planerat avverkning (han hade planerat att avverka skog som stormen nu tog). Till sist görs en jämförelse med skogsägare som inte gjort förlust på stormen (Ronny har gjort en förlust).

Intervjuaren: Hade ni försäkrat skogen?

Ronny: Vi hade försäkrat skogen och vi hade redan börjat planera utbyggnaden av ladugården. Vi hade tvekat till avverkningsuppdrag. Så vi är inte så väldigt hårt drabbade av det här.

Intervjuaren: För annars är detta området ganska hårt drabbat?

Ronny: Ja det är väldigt hårt drabbat.

Intervjuaren: Men ni hade det bra rent ekonomiskt för ni hade försäkring?

Robert: Ja, men framförallt så skulle vi ju till att avverka just för att pengarna skulle fram till reparationer och liknande. Det är ju lite lättare när man har planerat vad man ska göra med pengarna än om de helt plötsligt frigörs, och då måste det tvingas fram att hitta någon form av avkastning.

Intervjuaren: Fick ni så mycket pengar som ni skulle ha fått?

Ronny: Oh nej. Förlust blir det hur man än vrider och vänder på det, det kommer du aldrig ifrån, men försäkringen har givetvis hjälpt till.

Intervjupersonerna gör även jämförelser med sig själva med hänsyn till vad de fått ut ekonomiskt och hur mycket de kunde fått ut under mer normala omständigheter. Jämförelserna mellan villkoren kan konkretiseras t.ex. när man träffas på gemensamma möten. Traktens skogsägare känner varandra. Arne berättar om hur vissa klagar och vill ha betalt för småsaker. Där sitter skogsägare som man *vet* drabbats hårt och samtidigt gör vissa som inte drabbats särskilt mycket sin röst hörd. Jämförelser – och vad man ser som orättvisor – kan stå tydligt fram i offentliga sammanhang då de synliggörs. Här blir jämförelserna underlag för kritik och även för moraliska slutsatser. De blir underlag för slutsatser om rättvisa och orättvisa.

Arne: Sen var det roligt då på kvällen. Vi hade genomgång och gav frågan fri för idéer och förslag. Där satt skogsbönder som hade förlorat 10-20 miljoner på sin skog då. Men den stora frågan var: nu har jag köpt bensin, diesel till mitt elverk för 20 kr, vem ska betala det? <skratt> Och man kände för, fick hålla sig, att säga till de där gnetarna, *här sitter folk som har förlorat 10-20 miljoner och du klagar över lite bensin.*

De personer som skogsägarna anser har tjänat på stormen kan ha gjort detta på olika sätt. Några var de entreprenörer som hade skogsmaskiner.

Bland dessa fanns, i sin tur, olika sociala kategorier – utlänningar och svenskar, kunniga och icke så kunniga. Senare fortsätter Gunder jämförelserna, då bl.a. mellan skogsägare som fick kunniga röjare och de som fick okunniga.

Intervjuaren: Finns det dom som har vunnit?

Gunder: De enda som har tjänat på det är entreprenörerna som har skogsmaskinerna och skogsbruksmaskiner. De har tjänat på det. Och det är många utlänningar.

En del gynnas dubbelt och Gunder finner själv detta egendomligt. Här leder jämförelsen till ett konstaterande om orättvisa mellan olika grupper av skogsägare.

Gunder: Det var som en entreprenör sa: De fick ju tillbaks på dieselskatten så väl som på jordbruket. Det är konstigt, sa han. För vi har ju fått kompensation redan när vi hugger stormfällt. Fått höjd ersättning. Nu får vi kompensation också med dieselskatten. Det var en entreprenör det.

Jämförelser kan vara i exakt form eller mer vaga. Många gånger har intervjupersonerna inte underlag för annat än vaga jämförelse. Andra, som Torsten, gör närmast matematiskt detaljerade jämförelser, bl.a. då han berättar om tre skogsägare som slog sig samman om en skördare. Vi ser här hur närhet naturligt nog stimulerar till mer exakta jämförelser. I denna situation har man ofta information om hur den andra parten drabbats. Detta inverkar på jämförelsernas form: Vissa jämförelser (framför allt de närliggande) genomförs med exakthet, medan andra framstår som svävande.

Torsten: Här var ju tre som köpte en skördare. Ihop. Och dom har kört skördaren i tre månader. Och är oppe i sex kubikmeter i timmen. En normal skördare är oppe i 20-30 kubikmeter. Man lär sig köra en sån maskin på en vecka. *Men att få kapaciteten tar tre år.* Innan du har den och får flytet. Dom säger att det är lika mycket att hålla reda på som att flyga ett JAS-plan.

Torsten vet exakt hur effektiv den som kör en skördare är. Torsten jämför med siffran i effektivitet för de tre skogsägarna som köpt en skördare ihop:

Torsten: Det var nån som körde 40 uppåt 50 meter i timmen med en stor skördare. Den som var hos oss körde ju 22,23 meter. Höll han i snitt. Han var här i 14 dar, 200 timmar körde han i alla fall.

I det materiella och socialpsykologiska jämförelsearbetet innefattas således maskiner, kompetens, ekonomi mm. Torsten gör en jämförelse mellan de som höll huvudet kallt (som han såg det) och de som köpte stora maskiner som de inte kunde utnyttja. "Maskinerna var direkt efter stormen dyra. Nu får dom dem nästan gratis." Tony berättar om situationer där man satt in nybörjare i röjningsarbetet. Under ligger jämförelser med dem som kan sköta skogsmaskinerna effektivt. Kompetens (om någon har den eller inte har den) är naturligt nog betydelsefullt i röjningsarbetet efter stormen.

Intervjuerna återkommer till jämförelser mellan människor och särskilt då mellan människor som är i en likartad situation. Skogsägarna inbegriper ständigt tankemässigt andra – bekanta (och ibland även obekanta) skogsägare – i sina jämförelser kring plantering. Jag har beskrivit vissa jämförelser i form av exakta uträkningar. Många av jämförelserna är och förblir dock ungefärliga och närmaste frågande. Kanske finns det vissa skogsägare som planterat nu? Vad händer med deras arbete? Robert funderar på hur det skall gå för dem, "Det blåser väl bort". Eller kanske inte.

Intervjuaren: Planteringen, har ni börjat med det?

Ronny: Nä – [de talar i munnen på varandra]

Robert: Det blåser väl bort. Det är väl lite hårt för dem som planterat nu om det inte kommer att ta sig, men det tror jag väl att det gör.

Vi skall se lite närmare på hur olika typer av jämförelser får intervjupersonerna att uttolla den egna situationen. Ibland görs jämförelser med konkreta *individer* eller konkreta *gårdar*, ibland gör man som Robert (son till Ronny) som jämför sig med en *kategori* andra skogsägare, i detta fall med dem som kan beskrivas som heltidsbrukare. Själv ser han sig som deltidbrukare. "Därav blev smällen inte lika hård som om man varit heltidsbrukare av bara skog."

Ibland gör skogsägarna teoretiska jämförelser. Men ibland baserar sig jämförelserna på deras konkreta personliga lokalkännedom. De jämför sig (om de vet) med dem som tidigare hade en stormförsäkring och med dem som de nu vet har avstått. Torsten berättar om hur många slutat med stormförsäkring för då skulle det enligt reglerna "inte vara ett träd kvar" om den skulle gälla:

Torsten: *Jag vet ju inte vilka som hade försäkrat och inte försäkrat.* Men när det stormade -69 och då var det många som hade stormförsäkring. Men då fick dom inte ut några pengar. ... Då skulle det inte vara ett träd kvar. Det var massor av folk. Dom gick och inspekterade, här blir ingenting, och här blir ingenting. Så dom ringde och sa upp sina stormförsäkringar. ... Dom kostade ju inte mycket. Nu kostar det 7 kr hektaret stormförsäkran. Brand har vi alltid haft. Det är ändå lite billigare. Men det brinner ju ändå mer sällan. ...

Intervjuaren: För man tänkte att det gav inget. (Med stormförsäkring)

Torsten: Men i år har det gett mycket.

Det finns inte sällan en praktisk konstaterande ton vid jämförelserna med andras agerande. På det lokala planet ser man försäkrade skogsägare som får ut stora summor och köper nya gårdar. Torsten och Anna-Greta jämför sig med denna andra typ av skogsägare.

Anna-Greta: Det är ju rent vansinne. Gårdspriserna har ju gått upp. Nu är där ingen skog och det tar ju 30-40 år innan de planteringarna som vi har.

Intervjuaren: Vilka är det som vill köpa?

Torsten: Det är dom som hade försäkrat. Försäkringssummorna är ju rätt höga. För vissa personer rör det sig om miljonbelopp. Köper dom nu skogsmark så behöver dom inte skatta för det. Det är bara att flytta över .. mindre gårdarna, det är ju många jägare och såna som är intresserade. Och dom är ju inte bebodda. ... Ett sätt att placera pengarna. Skatteekonomi. Dom har fem år på sig att placera pengarna.

Intervjuaren: Såna som har drabbats av stormen och har försäkrat?

Torsten: Annars skattas pengarna inom företaget, och det är 60-70 procent i skatt. Då får dom behålla det och då kan dom överbetala om dom räknar ekonomiskt.

Då jag undrar om man tycker dessa spekulationer och satsningar är fel och om man jämför sig med dessa och känner sig missgynnad slår Torsten ifrån sig:

Intervjuaren: Har det blivit nån slags tudelning av skogsägandet? Dom som var försäkrade och dom som inte var det?

Torsten: Nej inte här. Jag vet inte på andra håll. Men inte här inte.

Det finns givetvis även instanser som gör officiella jämförelser och bedömningar t.ex. av skador, bedömningar med högst reella ekonomiska följder. Utifrån regelverket fastställs skogsägarnas olika skadenivåer och därmed deras ersättningsnivåer. Agne hänvisar till detta system som fastställer reglerna för utfall på försäkringen. Nästa steg kunde nu vara att jämföra hur mycket man själv fått ut jämfört med andra. Många gånger vet man dock inte vad grannen fått ut. Agne beskriver systemet för jämförelser.

Intervjuaren: Men försäkringar och sånt. Om folk får olika belopp, om det kan bli avundsjuka, om försäkringsmännen bedömer det här olika?

Agne: Ja det kan det säkert bli. Men försäkringsbolagen bedömer inte själva. Försäkringsbolagen har ett regelverk för hur man betalar ut. Men den som bedömer skadan är Skogsstyrelsen. I alla fall på Länsförsäkringar använder bara Skogsstyrelsen. För att det ska få en någorlunda opartisk som bedömer själva skadan. Sen hur man ersätter skadan det finns det regelverk för. Och det är klart det finns dom som har fått sämre som varit missnöjda. Det har inte vi gjort.

Gunilla vet dock vad två andra fått ut:

Gunilla: Men dom två som jag vet, ofta vet man ju inte vad folk har fått på försäkringen,

Agne: Dom har legat i närheten.

Gunilla: Ja [av vad de själva fått ut på försäkringen].

Vi ser att jämförelserna utgör underlag för bedömningar. Vi ser emellertid även att intervjuцитaten visar hur svårt det är att göra dessa, t.ex. att veta när en bedömning är rimlig att ha som underlag för att agera, t.ex. för att sälja virket. Agne funderar över de som kanske drog för snabba slutsatser.

Agne: Men det finns ju andra som sålde lite kvickt för småpengar. Där är ju dom som har sålt till mindre än hälften än vad vi kommer att få.

Gunilla: För att bli av med det kvickt.

Agne: Ja. Som kanske trodde att det skulle bli ännu värre.

Här leder slutsatsen till en form av sensmoral: Bäst är att lugna sig i krislägen. David ser utslaget av jämförelsen som en ny lärdom om hur man bör agera i avverkningsprocessen: De som kom som röjningsarbetare lärde sig mer efter hand, så de som väntade fick mer kvalificerade röjningsarbetare.

David: Ja. dom som arbetade med röjningen lärde sej efterhand både med att köra.

Intervjuaren: Dom blev effektivare!

David: Ja plus att man styrde väl upp det lite mer, som vår korta grova skog här, den högg dom då 4,5 massved för att det skulle vara effektivare, men var det en liten röteklump och dom högg en sån lång massavedsbit på min skog, och så högg fyra meter där så blev det ändå inget timmer för då hade det blivit för klen och så blev det massaved av hela trädet istället.

Intervjuaren: Jaha så man hade kunnat fått ut mer virke lite?

David: Ja, hade man bara tagit tre meter så hade... och så tatt mer timmer istället. För nu fick jag 2/3 massaved och 1/3 timmer. Det skulle ju ha vatt fifty-fifty minst. Så på det viset har jag förlorat lite. Men det är ju alltid lätt att säga efteråt vad en ska göra ju.

Vissa jämförelser uppfattas ge tydliga utslag i efterhand. David ser att det vore bättre om han väntat med att avverka den del av skogen som hade rotkontakt. Då hade han fått ut mer ekonomiskt.

David: Ja det beror väl på att dom har den rotkontakten. Tydiligen har dom ju klarat sej betydligt bättre än någon kunnat tro.

Intervjuaren: För ni fick inte iväg virket sen på länge eller?

David: Nej.

Intervjuaren: Så därför kunde man ha väntat lite?

David: Jo det kunde man visst kunnat gjort. *Men att det är ju alltid lätt att säga efteråt.* Det fanns ju inga av dom experterna som trodde att dom [träden] skulle överleva. Dom hugger ju fortfarande idag grön skog som har legat och det var ju ingen som trodde ju.

Intervjuaren: Nej.

David: Så det misstaget har ju alla gjort. På så vis har dom ju lärt sej mycket nu. Oftast på dom stormarna som har varit innan så har dom oftast fått dit maskinerna och redat upp det innan sommaren varit över. Så det har i stort sett aldrig vatt nåt som har legat så länge som det har gjort nu.

I Eriks familj – liksom i flera av de andra – jämför man med vad man skulle fått ut ekonomiskt under vanliga ekonomiska villkor med vad man nu fick: En tänkt ekonomisk jämförelse som man resonerar sig fram till inom familjen.

Erik: Det kommer att kännas i 50 år framåt.

Intervjuaren: Vad menar du då alltså?

Erik: Ja alltså ekonomiskt, vi har ju blivit av med all vår skog.

Intervjuaren: All skog?

Erik: Ja, det kan man säga.

Intervjuaren: Ni har skog och kor också eller?

Erik: Ja.

Intervjuaren: Kött eller mjölk?

Erik: Mjölk. Men stormen tog väl 90 % av vår skog.

Intervjuaren: Stormen gjorde det?

Erik: Ja allt– Man kan säga, allt som var äldre än 20–25 år. Så det blir ingen slutavverkningsskog på de närmaste 50 åren.

Intervjuaren: Nej och det påverkar ju dej [Svante] då som ska ta över, ja?

Erik: Ja, det är ju där det påverkar allra mest.

Svante: Ja, det är mest påverkan på mej.

Maja: Och så då inget pris på det som vi har levererat nu.

Den process i form av jämförelser och slutsatser (med olika konsekvenser) som jag så tydligt märkte i intervjuerna pågår således fortfarande nästan två år efter stormen – och den kommer kanske i vissa avseenden aldrig att ta slut. Jämförelserna ger underlag till slutsatser om vilka som gynnats och vilka som missgynnats. Jämförelserna formuleras som lärdomar och moraliteter. Robert och hans far Ronny väntar dock fortfarande på vad han ser som facit med hänsyn till var man hamnar ekonomiskt ”i slutändan”.

Robert: Men sen ska man säga att *vi vet inte i slutändan var vi kommer att landa*.

Ronny: Nej det vet man inte. (rörigt, pratar i mun på varandra)

Viss ovetskap och okunnighet finns alltid i jämförelser. I jämförelserna ingår ibland rykten. Gjorde skogsbolagen verkligen stora vinster?

Erik: Men skogsbolagen däremot, har man ju hört gjort stora vinster, men *då är det ju rykten bara* att de har. Givetvis.

Under de resonerande jämförelserna ligger ibland en form av sökande. Man vet t.ex. inte vad andra skogsägare har fått ekonomiskt och det finns en ovisshet i relation till skogsbolagen. Det är kanske inte möjligt att någonsin få entydigt facit för vad stormen verkligen innebar för vardagsliv, ekonomi, grannrelationer, förtroende för myndigheter etc. Här menar emellertid Arne att skogsbolagen i realiteten har ekonomisk vetskap men döljer den. Vilka försök till konkretiserade utvärderingar som än görs så finns där dock utrymme för ovisshet – ekonomisk ovisshet.

Arne: Men det svåraste nu är den där *ovissheten* som vi säger. Att dom [skogsägarna] inte vet hur mycket de ekonomiska konsekvenserna. Och att det finns en vetskap, dom [priserna] har gått upp. All pappersmassa sätts i dollar per ton. Och dollarn har gått upp 1kr sen stormen 1.07 och massapriserna har stigit från 500 per ton till 700 per ton ung. --- och de [skogsbolagen] pressar ju som idioter och tjänar pengar som gräs ju, men inte delar med sej.

Det finns emellertid även reell ovisshet skogsägarna emellan, menar Arne. Man berättar inte allt för varandra.

Arne: Och skogsägarna går hemma och vill inte avslöja, och göra gemensam front av det här.

Tora: Nä, nä, ingen. Dom vill inte avslöja sig.

Stormen har brutit upp en vardag med rutiner, budgetar och planer. Jämförelserna kan ge ledtrådar till var man står och vardagen måste organiseras igen och ta ny form. Det intensiva jämförelsetänkandet måste dock ses parallellt med den ovisshet som nämns i intervjuerna: Förluster? Vinst? Leder den nya situationen till att den yngre generationen väljer andra vägar än skogen? Vad gör grannarna och hur gick det för alla andra i trakten? Vad sker med skogsnäringen i framtiden? Hur kommer centrala myndigheter att agera? Vad sker med klimatet? Frågorna – explicita såväl som underförstådda – är många.

Jämförelser rörande röjningsarbetet och upparbetningsprocessen

Ett skogsägarpar diskuterar upparbetningen: Vilka som fick först upparbetat och vilka som fick vänta.

Sara: Alla hade panik. «Bara jag får först!» Men så är det ju i alla sammanhang: «Mitt först!» Det är ju inte bara i detta, utan det kvittar ju.

Bertil: Men faktum är, dom som fick upparbetat först, där togs inte ströträden och inte de klena utan där gick alla in och tog det grova först och sen kommer dom tillbaka och tar det nu efteråt. --- Och dom som hade avverkning tidigt och sen fick städat i våras, många av dom, som jag har pratat med, många av dom fick granbarkborrar. Det är väl så att, förra sommaren var det så blött och dåligt väder så då stannade inte granbarkborrarna i den utsträckningen och sen vi som fick upparbetat sen från augusti, där tog dom ströträden direkt när dom var ute. Så vi fick vår skog städat så där fanns inget.

Bertil avslutar med att dra en sedelärande slutsats:

Bertil: Ja, jag tror att dom där som gapade och skrek allra värst dom fick nog betala ett högt pris i sista änden.

Tony jämför hur illa arbetet gick med den förste – ”nån nybörjare” – som kom för uppröjning med hur det sedan sköttes; jämförelsen utmynnar i en bedömning. Tony jämför utifrån egen erfarenhet med vad som kunde ha hänt.

Tony: Det tog ett par månader innan allt var klart. De hade en dålig maskin med nån nybörjare här. Hade det fått fortsätta hade vi gått i konkurs.

Parentetiskt kan här sägas att Veblen (1964) använder uttrycket ”Penalty of taking the lead” (”straffet för att vara först”) för situationer då en grupp, ett samhälle eller en kultur blir lidande för att vara först. Den som avvaktar och kommer sedan kan låna idéer och tekniker från den förstkommande. – Gunder jämför de kunniga/okunniga skogsarbetarna samt även skogsägare som fick kunniga/okunniga till hjälp i arbetet.

Gunder: Sen är det ju alltid frågan om att tjäna pengar. En del [tillresta skogsarbetare] åkte ju hem direkt. De helt enkelt dög ju inte till att hugga vad de lovade. Det är inte alltid så lätt. Så var det ju vissa som började hugga, men trots allt måste de kunna det där yrket för att göra något bra. Det är inte så lätt att hugga i skogen. De underskattade och trodde att det var lättare än det var. *Och del en råkade ju ut för dom.* Han var helt enkelt inte yrkeskunnig och tog ändå samma timpeng som de andra. Då blir ju inte resultatet bra. Det var ju ett problem för många skogsägare. För de kunde inte prata med dom som var där.

Skogsägarna gör även jämförelser med hänsyn till hur mycket röjningsarbete man själv har fått sätta in jämfört med hur andra drabbade haft det. Ytterligare några exempel på jämförelser beträffande röjningsarbetet kan ges. I det följande exemplet ger jämförelserna upphov till en upplevelse av orättvisa. Sven jämför sig med dem som han anser gynnats av Södra Skogsägarna. De som inte hade egen maskin gynnades, menade Sven. Han gör även en jämförelse med hänsyn till *när* de fick pengarna, betalning, försäkringspengar mm. Dvs jämförelserna görs ibland på en

tämligen detaljerad nivå och i detta fall mynnar de ut i en kritik av en organisation (Södra Skogsägarna).

Sven: Ja alltså, jag var kritiskt till upplägget som Södra Skogsägarna stod för eftersom jag är medlem i Södra och levererar till så kritisk mot upplägget mot dom som hade egen maskin. Alltså lejde du in Södras maskin och folk, upparbetade och levererade från skogen så behövde du inte lägga ut en krona utan du fick vänta till nu den 30 april och då fick man då en avräkning av hur mycket pengar som det blev och då fick man dom pengarna. Inga pengar som låg ute nånstans. Jag som köpte en egen maskin och så lejde in en egen skotare, som jag i slutändan är väldigt positiv till, men jag har hela tiden fått betala och ligga ute med – jag har ju haft en otroligt jobbig likviditet i den enskilda firman. Jag fick inte in något från skogen för dom levererade in något virke förrän – dom började köra på allvar för en månad sen och då hade det legat i över ett år ute vid bilvägarna.

David gör jämförelser på samma område men drar andra slutsatser – mellan de som hade tillgång till maskiner i ett tidigt stadium och de andra. Han drar dock slutsatsen att det i slutändan *inte* blev ett orättvist resultat. Man märker i hans uttalande att han reflekterar över tanken om orättvisa.

Intervjuaren: Så dom som var med, dom som var förtroendevalda, aktiva i Södra, dom fick maskinerna innan? Men det kan ha varit en nackdel?

David: Nej. Det var väl bara att det passade att dom släppte en maskin här utanför på flygfältet. Sen arbetade Bruno där och så låg jag som nummer två. Så det är väl egentligen bara den fördelen. Men annars så – men däremot, dom maskinförare som hade egen skog, lät dom väl många gånger ta sin skog först. Bara för att dom skulle kunna koncentrera sej på sitt arbete och inte behöva grunna på hur dant det var därhemma.

Intervjuaren: Ja, ja.

David: Och det var ju i och för sig rätt smart, fast att det kanske såg lite illa ut, men det var nog rätt effektivt. Och sen var det väl ingen som trodde att det som låg ned skulle vara grönt på hösten. Alla var ju rätt så övertygade om att allting skulle vara rött till hösten ju. Så därför var det lite extra hysteriskt under vår och sommar-

Intervjuaren: Rött?

David: Att dom skulle ha dött alla träden som hade trillat. Men dom är ju fortfarande gröna?

Jämförelsen: "Lögnerna" och verkligheten

Mycken forskning om människors reaktioner på katastrofer har haft poängen att de drabbade beter sig tämligen rationellt och praktiskt även under sådana extrema villkor. Massmedierna har dock kritiserats i dessa sammanhang. Bilden i massmedierna har varit överdramatiserande, menar man. Massmedierna återger närmast schematiskt hur människor grips av panik, plundrar och beter sig allmänt amoraliskt. (Se sociologen Kathleen Tierneys och hennes medarbetares undersökning av "disaster myths", 2006). – Även när det gäller stormen Gudrun beskriver skogsägarna en klyfta mellan verkligheten sådan de uppfattade den och den bild av stormens verkningar som gavs utåt i medierna. Här upplever några av intervjupersonerna att man i tidningsartiklar och liknande *inte* såg allvaret. *Händelsen förminskades*.

I flera intervjuer kommer det fram att bilden som massmedierna gett – den offentliga presentationen av stormens verkningar till den icke drabbade allmänheten – helt enkelt varit fel. Flera skogsägare beskriver känslan av obehag, och upplevelsen av att vara ohörda, då de erfar en bristande överensstämmelse mellan den egna nära bilden och den officiellt förmedlade. Gustav och Jesper samtalar om hur länge järnvägstrafiken var ur funktion. De ger närhetsbilder av enskilda människoöden. De ger också en sammanfattande bedömning: "Det var en katastrof." Så sa man dock inte på nyheterna. Där talade man om "lokala olägenheter".

Jesper: Man blev lite förbannad när man såg på nyheterna och dom sa "*lokala olägenheter*" och ett par veckor inne i det, så tycker man väl att katastrof var den rätta benämningen på situationen.

Gunder upplever t.o.m. ett slags främlingskap när han ser räddningstjänsten berömmas i TV samtidigt som han har äldre grannar som varit instängda i fem dagar. Gunder berättar om någon som bor ensligt. "Efter

fem dar kom det en från räddningstjänsten och frågade om någon var innestängd.” Han är mycket kritisk till räddningstjänsten som fått beröm i massmedierna:

Gunder: Vad man blir mest kritisk till sen om man tänker efter – de påstår ju att räddningstjänsten jobbade. Nog tycker man efter fem dygn att de skulle haft kontroll om det fanns folk innestängda.

Gunder upplever en klyfta mellan verkliga villkor – och hur massmedier och politiker *vill* att skeendet skall presenteras inför allmänheten. Gunder jämför bilden som ges i massmedia med vad han får veta lokalt.

Gunder: Ställer inte grannarna opp då så har dom [de gamla på landsbygden] ingen chans. Utan det gamla systemet som dom hade med hemsamariterna som kunde cykla. Det hade ju fungerat. Men detta fungerade ju inte. Men det är det ju ingen som har sagt. [Och i ironisk ton]. Det fungerade ju väldigt bra.

Intervjuaren: Hur kommer det sig att det sprids så?

Gunder: Propagandan är ju från centralorten. Det är ju alltid från centralorten som propagandan kommer. Skriver du något annat så är du inte journalist längre. Så fungerar samhället. Så får de säga vad de vill. Men så fungerar det. Det är klart att man blir lite kritisk när de säger på Rapport att det fungerade absolut perfekt. Och man själv vet att de står och tittar när en annan jobbar.

Gunder jämför de samhälleliga insatserna (sådana de beskrivs i pressen) med skogsägarnas arbete sådant han själv ser det. Centralorten hade inte närkunskapen. I detta fall ledde jämförelsens utfall till att Gunder upplevde en brist på kontroll från samhällets sida – och därmed en brist på trygghet för hans egen del, ”Det betyder ju att kommunen inte hade kontroll över det.” Uttalandet antyder att dessa jämförelser gav upphov till otrygghet och av att man som drabbad erfar en obehaglig överensstämmelse mellan verkligheten och bilden i massmedierna.

*En filosofisk jämförelse om det som kan planeras och
förutses jämfört med allt det andra*

Tora tar upp den verkligt stora jämförelsen, den mellan att, å ena sidan, förlora ekonomiskt materiellt och att, å den andra sidan, förlora livet eller skadas till kropp eller själ. Hon anser sådana stora jämförelser ger perspektiv på skogsägarnas förluster. Tora och Arne kommer i detta sammanhang in på diskussionen om hur viktigt det är att man får vara frisk och att familjemedlemmarna klarat livet. Den stora jämförelsen rör således människoliv, familjen fick ju inga personskador. Arne betonar även att familjen fortfarande har en materiell grundtrygghet.

Arne: Men vi får ihop till en pilsner och falukorv ändå, mamma
<skratt>

Tora: Sen kändes det nästan som att man hade lite nytta av att man hade sett den där *Tsunamin*, lite innan.

De [släkten] ringde ju och skickade brev, men de fick ju inte tag i oss. Men så fick vi kontakt till slut och veta att vi lever ju. Och visst skogen, skogen den är borta, det mesta, såg det ut som då. Men då såg man ju att människorna bara försvann ju, så man kände liksom att då ja, vi lever... och då vet man alltid nån råd.

Arne: Det trösta sig många med.

Tora: Jag tror att hade man inte haft den precis innan, så hade det varit värre.

Sedan kommer Tora och Arne in på en diskussion om att "om man bara får vara frisk så..."

Arne: Och sen när man ser sin omgivning då ju. Ja hur är det, får man va pigg och kry så är det. Varje dag är det dragning i det här jävla cancerlotteriet och all skit ju.

Tora: Har haft många bekanta som varit sjuka, då är ju inte pengar värt..

Arne: Om skogen ligger ned, det kan man skita i, men blir man sjuk det är... en helt annan katastrof ju.

Tora: Man blev ju golvad då med en gång, men sen så fick man börja tänka på såna saker.

Arne: Ta fram det positiva.

Tora: Se. Vi är något så när friska, så man fick vända på det lite.

Intervjupersonerna nämnde egendomligt nog sällan tsunamin i bl.a. Thailand, som inträffat strax innan. Sannolikt är dock att, som Tora och Arne säger, tsunamin i december 2004 ligger under hur skadorna efter stormen värderas. Elsa gör jämförelser i den riktningen. Hon kände stor oro för allt det nära, men jämförde sig samtidigt med "dom som bor i såna områden där det händer väldigt ofta". Hon menar att de har ett annat tåligare förhållningssätt än svenskar.

Elsa: Det har varit jättemycket faktiskt, mycket känslomässigt. Det här att man går och oroar sig på samma gång som man tänker på andra länder, där hela hem försvinner när det kommer orkaner och så. Man känner ju att man verkligen inte är förberedd på någonting, som dom är som bor i såna områden där det händer väldigt ofta. Dom måste ju ändå ha en annan... att dom kan ta emot det på ett annat vis än vi.

Intervjuaren: Det kändes konstigt här utan ström så länge. Det låter ju så långt borta.

Elsa: Jo, det är ju det.

Gustav: Jo man tror ju aldrig nåt sånt här kan hända.

Elsa: Men sånt händer i andra länder. Bangladesh, där hela alltet sopas bort av vatten.

Gustav: Sen är det bara att bygga nästa år.

Elsa: Dom tänker ju till, sen börjar dom om igen. Vi har inte den vanan.

Det är ett generellt faktum att vi tenderar att se våra egna villkor i förhållande till andras. Vi jämför. Har jag drabbats mer än andra? Eller kanske mindre? Det kan även finnas en form av omsorg i jämförelserna. När jag berättar att flera skogsägare säger att andra har drabbats värre erfar Bert en känsla av detta är det moraliska "rätta" sättet att se på situationen. Det är inte ett enögt egoistiskt förhållningssätt: "Det känns ju rätt skönt att många känner så i och för sig." Påfallande ofta pratar skogsägarna i jämförelsetermer med hänsyn till hur hårt andra drabbats. Nästan samtliga bönder som intervjuats kommer som nämnts till slutsatsen att det är inte de själva som drabbats hårdast, som tar det hårdast etc.

Intervjuaren: Du har mycket skog?

Bert: Ska man titta vad andra har så har jag inte så. Jag har klarat mig rätt bra ändå.

Intervjuaren: Du menar att du vet dom som är mer drabbade.

Bert: *Ja, det finns dom som är mycket värre drabbade.*

Intervjuaren: Det säger många. Det återkommer ofta.

Bert: Det känns ju rätt skönt att många känner så i och för sig.

Jämförelser med andra katastrofer ger perspektiv:

Harald: Det är det, det är det. Det är både radion och teve och man vill följa med. Att bara gå och smyga här med ficklampor och stearinljus det är inte vidare roligt. Jaha du. Men sen hela tiden har jag sagt det: det här med Gudrun; ta det där i Amerika med deras orkaner där, vad heter nu den där stan där- *Jämnades med marken!*

Intervjuaren: New Orleans ja.

Harald: Ja, New Orleans. Och sen har vi översvämningar. Det är ju inga *hundratals*, det är *tusentals* människor som omkommer! Jag menar, man ska inte. Visserligen är det ju galet det här men man ska inte-

Intervjuaren: Ni har det inte värst menar du?

Harald: Nej, vi har det inte värst! Det kunde ha vart värre. Sen givetvis är det ju folk som har tjänat pengar på det här. Skogsbolagen har ju tjänat fruktansvärda pengar.

Även Bertil och hans hustru Sara jämför med "dom andra katastroferna".

Sara: Det är ju klart att det var en katastrof för oss! När man ser, här var egentligen väldigt lite människor som omkom på grund av det. Sen var det folk som dog av andra orsaker. Men den stormnatten var det inte. Om man jämför med dom andra katastroferna som var precis runt omkring då-

Intervjuaren: Det var ju tsunamin precis då också.

Sara: Och det var ju ännu värre.

Naturligt nog återkommer intervjupersonerna efter dessa övergripande tankar om att man har livet i behåll till de mer närliggande: Harald konstaterar att "skogsbolagen tjänat fruktansvärda pengar" och Bertil konsta-

terar att människorna som drabbades av tsunamin åkt till Thailand frivilligt: ”vi har min själ inte åkt till detta frivilligt om man säger så”.

Bertil: Men å andra sidan, om man ser på den svenska regeringen – där har man åkt dit frivilligt, men!

Jag vill dock påpeka en annan utvärderande slutsats som jag möter i intervjuerna. Parallellt med det moraliska system som finns i jämförelsernas mönster finns emellertid även en vetenskap om att det inte finns någon gudomlig rättvisa – en slags filosofisk acceptans. Det handlar om reflekterande jämförelser om det som kan planeras och förutses jämfört med allt det andra.

Ronny: Jag menar sådana här situationer uppstår och någon måste förmodligen bli förlorare. Man kan inte bli fullt intecknad på sånt här, det tror jag inte man kan räkna med. Men jag tror att livet är ju sånt att det kan inte gå käpprätt hela tiden.

Intervjuaren: Speciellt inte som lantbrukare kanske?

Ronny: Nä vi är ju ganska vana. Det är ju lika svåra grejor det handlar om, nu om ett år kanske det är torka.

David resonerar på samma sätt som flera av de andra skogsägarna. Parallellt med alla jämförelse i diverse riktningar och de slutsatser som dras utifrån dessa finns en mer generellt acceptans: Man kan inte styra över väder och natur.

David: Ah, det tror jag inte. Det kan man ju aldrig svära sig fri från höll jag på säga, men det är inte mycket man kunde ha gjort – lite hade man väl kanske – men det är inte mycket man kan göra åt det kan man säga. Man kan inte gärna plocka in den och vänta tills stormen är över och sen sätta ut den igen. Det finns väl en del, som har haft för mycket gammal skog, stående på rot och det är samma sak där; det är lätt att säga; Det är väl möjligt att dom avverkar tidigare och placerar pengarna på annat. Men att- det kommer väl att bli ännu värre, för nu kommer vi att ha kolossala mängder areal med exakt samma ålder. Så om en 60-70 år, sitter vi i samma situation. Och jag menar, det är alltid lätt att säga, att hade den kommit som i

är så kanske man hade huggit ner nåt trä innan. Det är ju ingenting man kan påverka själv.

Intervjuaren: Nej.

David: Jag menar, det trillade väl ner en stor isklump, som jag hörde på nyheterna, från ett flygplan, det var vattenläckage och så hade det frusit på och rätt som det var trillade det ner som en stor isklump, och jag menar får du den i huvudet-, man kan inte gärna gå med hjälm.

Intervjuaren: Nej, [skrattar]. Så jag menar, det som sker det sker ju! Sen behöver man inte utmana ödet ju . . .

En slutdiskussion: Jämförelserna ingår i ett moraliskt system

Jämförelserna kunde ha olika tydlighet. Ibland var de vaga och de gav upphov till tvivel och rykten. Ibland var de preciserade. Jämförelserna kunde utgöra underlag såväl för högst konkreta handlingar som för att köpa och sälja och plantera liksom för starka känslor. Jag fann i intervjuerna jämförelser mellan människor, mellan grupper av människor, mellan kommuner, mellan företag och organisationer, mellan myndigheter. Det förekom även att man jämför med sig själv, t.ex. "så tänkte jag tidigare och så tänker jag nu".

Det framkommer samtidigt tydligt att de jämförelser som skogsägarna gör ingår i moraliska system. De kan inte göras hur som helst. Det finns inom varje grupp tillåtna och otillåtna jämförelser. Här är det sannolikt så att det är mer moraliskt tillåtet att jämföra sig med värre drabbade, de som har det sämre. Där blir slutsatsen "vi reder oss". Otillåtna ekonomiska jämförelser är sannolikt sådana som framstår som avundsjuka. I så fall får de som gör dessa peka på konkreta omständigheter, tydliga "orättvisor". De jämförelser som görs i intervjuerna genomsyras på många skilda sätt av moral.

Om vi gör en sammanfattning av hur jämförelserna fungerar i samtalen med skogsägarna ser vi att de har många olika funktioner och att det i jämförelserna ingår moraliska undertoner. Jämförelserna kan fungera som underlag för nya lärdomar, t.ex. att inte agera alltför snabbt. Därvid blir

jämförelsens utfall närmast en moralitet och sedelärande slutsats. Jämförelserna fungerade i många sammanhang som tankar och bekymmer om andra, om omsorg om andra som hade det sämre. Därvid påpekade man ofta orättvisor och inte sällan gällde dessa orättvisor *andra* människor. I något sammanhang gav jämförelserna underlag för självvrannsakan. – Varför hjälpte jag inte genom den som var mer drabbad än jag själv?

Jämförelserna med andra som var hårdare drabbade gav också upphov till slutsatser för försoning och tacksamhet. Ibland ledde jämförelserna till konstaterande av ojämlikheter, slutsatser som inte är lika starka som upplevelser av orättvisor. När man nådde fram till dessa slutsatser i grupp tillsammans med andra ledde detta ibland till kollektiva aktioner. Jämförelserna gav ett större perspektiv på hur man själv hade det och gav underlag för hur man bedömde andra människor liksom för hur man såg på sig själv som människa. Ofta gjordes jämförelserna i form av sakliga utvärderingar och bedömningar, men de slutade inte sällan i någon form av det som har beskrivits som sedelärande slutsats, ilska, kollektiv aktion, självvrannsakan, konstaterande av orättvisa eller ojämlikhet.⁴

Till slut: Man kan säga att det är tre poänger jag vill ha fram i kapitlet. För det första är det givetvis, hur – högst konkret – skogsägarna resonerar efter stormen. För det andra vill jag föra fram jämförelsernas centralitet i verklighetskonstruktionen och hur verklighetskonstruktionen blir tydligare och i en mening sätter fart i en situation när så mycket av vardagen och ekonomiska realiteter och naturen omkring en förändras. Poängen här är att jämförelseprocesserna är så mycket mer betydelsefulla än vad

4 De jämförelsernas sociala funktioner som jag funnit i intervjuerna är de nedanstående. Jämförelserna utgör:

- underlag för sakliga bedömningar
- underlag för tvivel ("rykten")
- underlag för att handla (köpa-sälja, hjälpa andra, plantera)
- underlag för ilska
- underlag för självvrannsakan
- underlag för politiska omdömen (ett kommunalråd från Agunnaryd)
- underlag för försoning, tacksamhet
- underlag för nya lärdomar (t.ex. att inte agera alltför snabbt)
- underlag för omsorg om andra
- underlag för moraliteter och sedelärande slutsatser
- underlag för upplevelser av orättvisa
- underlag för kollektiva aktioner
- underlag för konstaterande av ojämlikhet
- underlag för att korrigera en spridd uppfattning
- underlag för större perspektiv på hur man har det

som ofta gällt i sociologiska och socialpsykologiska diskussioner. Klassiska är ju teorierna om relativ deprivation, hur man jämför sig med vissa andra och känner sig gynnad eller missgynnad. Poängen i detta kapitel har snarare varit att jämförelsearbetet inbegriper så mycket mer än att se sig själv som lyckligt lottad eller missgynnad. Jämförelsearbetet inbegriper det mesta.

Den sista viktiga poängen i kapitlet gäller att det handlar om en pågående process. Det är lätt att tänka sig att nu har vardagen brutits upp, liksom naturen runt omkring, ekonomin osv, nu gäller det att stabilisera verkligheten och finna sig till rätta. Vad jag upplevde mycket starkt när jag gjorde intervjuerna och när jag läste utskrifterna var att detta var en pågående dynamisk process som förändrade åsikter, som gav upphov till moraliteter och till nya perspektiv på världen och som även och samtidigt tog ner intervjupersonerna på jorden med matematiska slutsatser om ekonomi och liknande. Viktigt är därför att inse att jämförelsearbetet sannolikt pågår fortfarande.

Relationerna

Jag vill med detta kapitel visa att stormen inte handlade enbart om den egna skogen, om den egna vardagen eller om försök att normalisera det egna livet på skilda sätt efter stormen. Skogsägarnas relationer till andra förändras. De beskriver hur de etablerar nya relationer av skilda slag liksom hur de ibland radikalt ändrar sin uppfattning om redan existerande sociala relationer. Allt detta beskrivs ske i januaristormens kölvatten. Tiden efter stormen blir i denna mening ur vissa aspekter en katalysator. De sociala relationerna tycks förändras reellt och högst konkret men även tankemässigt och värderingsmässigt.

Vi skiljer i vardagen på olika typer av relationer – nära och informella eller distanta och formella. Inom sociologin finns en ansenlig mängd beteckningar för att karakterisera det nära lokala – Gemeinschaft, primärgrupp, "ascribed" och för det mer anonyma formella – Gesellschaft, sekundärgrupp, "achieved". I citaten från intervjuerna är det lätt att urskilja betydelsen av de nära och lokala relationerna. Gemeinschaft-relationerna har beskrivits med sin närhet och sina komplikationer.

De intervjuade skogsägarna hade bott länge i trakten. De visste vilka som bodde på olika gårdar. Redan detta att känna till någon, att veta var familjen/personerna bor, visade sig i stormen och dess efterverkningar ha betydelse. Man visste vilka kunde vara "inskogade". Utan att kalla det för ansvarsrelationer eller omsorg nämner de intervjuade skogsägarna varandra; en del blev geografiskt isolerade, en del blev hårt ekonomiskt och/eller känslomässigt drabbade av stormen. Man har ett intresse för varandra. Någon var uppe på natten och tittade till grannens julgran. Det är detta

gemenskapsnätverk – ibland med visst ”smolk” i relationerna – som jag beskrivit ovan.⁵

Hur arbetet sköts efter katastrofsituationer blir som många upplever det en provosituation. I krisen provas emellertid inte bara olika typer av nära relationer utan även relationer utom gemenskapsnätverket eller i gemenskapsnätverkets periferi.

Kort översikt över kapitlet

Nya roller: Det första som jag behandlar är en rad nya roller som beskrivs i intervjuerna. Vi skall se hur vissa framträder som olika typer av representanter; någon ser sig som ekonomisk förhandlare och en guidar i stormskogen. Flera beskriver att deras gård blev ett socialt centrum efter stormen. Någon återger hur den egna gården blev ett slags logistiskt centrum. Man samlas där för vidare aktioner. Med intagandet av dessa nya roller upprättas även förändrade relationer till andra. Jag beskriver relationsförändringar i form av att människor i de gemenskapsnätverk som redan existerar på landsbygden antar nya, kanske tillfälliga roller. Även detta kan lämna spår i vardagstillvaron efter stormen.

Gemenskapsrelationerna: Nästa avsnitt utgår bl.a. från Smith och Belgraves (1995) beskrivning av livet efter stormen Andrew och hur många av de då intervjuade betonade den ökade gemenskapen i stormens spår. Det finns också här sådana beskrivningar. Jag försöker analytiskt bena upp vari denna ökade gemenskap består. Det finns emellertid även intervjuer som förespråkar att det *alltid* finns en gemenskap på landsbygden i denna trakt och att det alltid finns en arbetsgemenskap och att det även före stormen Gudrun fanns informella hjälpgemenskaper. En av de intervjuade betonar hur han direkt arbetat för att skapa en form av ”naturlig” gemenskap.

Relationerna provas efter stormen: Jag fortsätter analysen av gemenskapsrelationerna med en diskussion om hur dessa relationer provas. Sociala relationer är ju med nödvändighet mångfacetterade och komplexa. De innehåller sammanhållande krafter och samtidigt distans och kanske även misstänksamhet och aggressioner. De ”tester” av relationerna som

5 Samtidigt påpekar några av de intervjuade att skogsägarna gärna håller sig för sig själva och inte berättar för andra hur de drabbats, vad de fått för virket etc. Men detta handlar om en annan typ av information. Den rör inte hjälp och omsorg.

diskuteras i intervjuerna visar hur tillvarons omdisponering efter stormen kan leda till olika vägval inom en släkt, en familj eller inom en bekantsskapskrets. Sådana beslut har naturligtvis reella konsekvenser för arbetsfördelning, ekonomi mm. Här diskuteras även hur relationerna till grannarna trots den uttryckta gemenskapen kan komma att prövas i stormens efterdyningar. Tanken är att *visa de komplexiteter i de sociala relationerna* som kunde bildas i den mycket trängda situationen efter stormen.

En intrikat organisation med olika typer av relationer. Ett annat avsnitt i detta kapitel handlar om nya relationer. Det etableras bl.a. nya köpsäljarelationer. Ibland blir ekonomiska relationer som etablerats vid köp av maskiner mm reella vänrelationer. Det är även så att släkt- och vänskapsrelationer omvandlas och de ekonomiska och praktiska inslagen i dessa tydliggörs efter stormen. I intervjuerna återger man även känslor av besvikelse. Man fick konkurrera med nära vänner och grannar. Till sist beskrivs förändrade relationer till omgivande instanser. Det gäller sådana instanser som det politiska systemet, medierna, kommunen, staten, viktiga ekonomiska instanser. Man ser hur dessa agerat i stormen – och man bedömer dem. Det är bedömningar på ont och på gott.

Nya roller

Det är givetvis inte så att de roller och nya representantskap som beskrivs, enkelt och entydigt kan förbindas med stormen och stormens efterdyningar. Det är emellertid så att de intervjuade skogsägarna *själva framhöll* dessa förändringar då de berättade om sina erfarenheter av stormen. Det är deras berättelser som är den empiriska grunden i analysen. Vissa har vana att agera politiskt och ser det som naturligt att i stormens efterdyningar använda denna kompetens. Kanske förväntar också omgivningen att de politiskt vana skall agera? Några beskrev sig helt enkelt som sociala. Det blir de sociala som får ta mötena med TV och press, betonade de. Det händer emellertid även att personer som inte varit aktiva tidigare berättar om hur de själva ordnar aktioner för att få uppmärksamhet för ett specifikt problem. De nya roller som intas är således många och varierande.

Centralgestalter och representanter

Det sociala nätverket i bygden omorganiseras på så sätt att vissa intar roller av olika varianter av centralgestalter. De blir dock detta på många olika sätt. Vissa blir talespersoner som man öppet sluter upp kring. Några blir talespersoner som man dolt sluter upp kring. Några beskrivs agera som representanter som man menar sig inte sluta upp kring. Det finns även de som blir ett slags representanter i den meningen att de ger råd till andra skogsägare. Vissa gårdar blir samlingsplatser, vissa av skogsägarna möter massmedia och intervjuas och några blir aktörer gentemot näringslivet. Detta är några av de nya roller som intas efter stormen.

- De ekonomiska förhandlarna
- Guiden i stormskogen
- Gården blir socialt centrum
- Gården blir logistiskt centrum
- Känd från TV

Ekonomiska förhandlare: Det finns redan etablerade ekonomiska relationer mellan vissa skogsägare och vissa virkesuppköpare. I situationen efter stormen måste inte sällan nya kontrakt ingås och flera beskrivs som försiktiga, ja, till och med rädda för att ta ställning i relation till de virkesuppköpande företagen. En man som agerar som representant och ekonomisk förhandlare får enligt egen utsago inte anhängare – i varje fall inte öppet.

Arne: Ja visst, vi är en ekonomisk förening, så du har ju en röst och man ska ju kunna ta debatten på en saklig nivå. Men de uppfattar att, så jag är ju stämplad som en svartfot i deras ögon. Jag levererar min skog till dom men man får inte ställa sig upp i debatt. Vi har en hemsida och där finns en gästbok, skogsägare kan skriva in vad de tycker. Men det finns, många vill inte skriva in utan mejlar till mej i stället, för att i den gästboken går ju alla i industrin in och kollar, vad de har skrivit. Så att det är...

Intervjuaren: Så då får du framföra deras kritik?

Arne: Ja, många skickar anonyma brev också. De vill inte avslöja sig.

Det visade sig vara känsligt att vara ekonomisk förhandlare, dels i relation till dem man förhandlar med, dels i relation till dem man förhandlar

för. Kanske beror känsligheten på att man i en mening konkurrerar med varandra och på att situationen är oklar? Man vet inte vad man skall få för virket. Arne beskriver situationen så att ingen vågade säga något.

Arne: Mycket diskussioner har det ju varit om olika virkesleverantörer. Vida som är stora då. Axelsson [fingerat namn] gick ju ut rätt så tidigt och satte ner foten och sa att vi betalar 400 toppmått för skogen. Ingen vågade ju säga något eftersom de visste inte hur mycket skog de hade, vad som kunde räddas överhuvudtaget.

Relationerna kan förändras så att en som framstår som representant under vanliga förhållanden i en kris står ensam.

Arne: Som jag, jag är Södramedlem i vår ekonomiska förening. Då har vi haft en debatt i tidningen Skogsland och vår ekonomiska förening tål inte det minsta goda råd. De blir förbannade och man blir stämplad som en svartfot.

Arne återger hur hans tidigare arbete gav förutsättningar och erfarenheter för representantrollen. Han kunde hela enkelt inte låta bli, menar han. Sannolikt är det så att omgivningen (kanske outtalat) närmast förväntar att en viss person i gruppen skall ta till orda i en krissituation. Represantskapet ligger latent.

Arne: Konsekvenserna av det här, att man har ställt sig upp och sagt vad man tycker, det känner man i bygden.

De andra skogsägarna stödde ju honom, visserligen bara i det fördolda.

Arne: Jag tänkte jag har ju jobbat med samhällsfrågor i 30 år. Och då tänkte jag, nu ska jag bara jaga, nu ska jag inte. Men när de bär sig så jävla dumt åt och stjälar våra pengar så kunde jag inte låta bli. Utan gick på organisationerna och sa, ni måste vara med nu, LRF och facket, men nej nej. Då fick jag ställa till med möte själv och sen kom de med på vagnen.

Arne: Var det i februari, då var tv här. Och då hade de varit hos Södra innan på morgonen. Och på LRF i Växjö. Och då hade de sagt att ni får 50 lappen.

Guiden i stormskogen: En ny roll blev för någon att informera och visa allmänheten vad stormen orsakat. Karl-Erik ser det som en uppgift att visa de oinsatta och icke drabbade stormens följder. Han guidar allmänheten och detta är en roll som andra kritiserar. Detsamma konstaterade Smith and Belgrave (1995). En person som guidade efter stormen Andrew mötte kritik. Representantskapet kan ena och uppskattas, men det kan också splittra. Det kan finnas olika åsikter om representantens agerande.

Karl-Erik: Bland de som är förtroendevalda i Södra. Som när de skulle guida i stormskogen. Det kom bussresor hit, och jag har guidat i stormskogen en del. Och en del är ju förbannade för det, för då tycker de att jag visar upp våran olycka. Men det är ju viktigt att visa människor vad som kan hända tycker jag. Och det är bra att marknadsföra vår församling. Men det har skapat klyftor inte bara stärkt gemenskapen.

Socialt centrum: Ytterligare ett inslag i granngemenskapens relationer är hur vissa gårdar och vissa människor blev ett centrum i krisen efter stormen. Agnes hustru berättar om att skogsägare efter stormen naturligt vänder sig till Agne. Att andra nu kommer med sina problem visar att Agne hamnat i centrum på ett informellt nätverk. Förtroende – och frågerelationer aktiveras efter stormen. Vilka kan man vända sig till? Det kommer fram att Agnes gård varit centrum vid tidigare kristillfällen och att hans gård blir samlingsplats – igen.

Gunilla: Först det här med att få igång vägar och sånt, det var ju mycket uppskattat. Sen var du och hjälpte till att få ström. Och dom uppskattade ju dig. Och folk häromkring ungefär som dom tänkte att var du som sett till att de fick ström.

Agne: Njä.

Gunilla: Jo lite så var det. Och det var ju en lite rolig grej mitt i alltihopa, så var det ju ändå lite positiv uppmärksamhet.

Agne: [mummel]

Gunilla: Det är ju lite. Just för några år sen så fick ju ni lantbrukspris för att gården är lite samlingsplats och folk som behöver hjälp med vad det än är. Så har det ju blivit lite centrum i byn.

På skilda sätt blir några av skogsägarna centrala i lokala nätverk. Gunder hjälper äldre skogsägare med ekonomiska frågor. Det är även flera av skogsägarna som återger hur deras gård kommit att bli traktens samlingscentral efter stormen. Det framkommer samtidigt att det handlar om samlingscentraler av olika slag. Gården kan bli ett socialt rådgivande diskussionsforum. Den kan emellertid även bli logistiskt centrum.

Tony: Gården var ju full av militärer och... Det var lite som samlingscentralen här ute. (skratt)

Sigbritt: Jo, alla... från Sydkraft och så här samlades här ute, och ett helt gäng militärer och psykologer. Folk hade ju fullt upp med annat.

Känd från TV: En del av intervjupersonerna beskriver hur de agerat mer publikt och opinionsbildande. Man beskriver dels nyhetsprogram i radion, dels demonstrationer och mer opinionsbildande program.

Maja: Jag vet inte om du lyssnade på dom här programmen som var då på radion?

Intervjuaren: Nej.

Maja: Det gjorde du inte? Nähe!

Intervjuaren: För jag visste inte om, det var jul-

Maja: Så du visste inte om att det blåste här?

Intervjuaren: Jo det gjorde jag, men jag visste inte att jag- Nej men var ni med då i radion kanske?

Erik: Ja det första programmet. Vi var med i P1 i radion.

Intervjuaren: Jaha. Så ni är vana vid att bli intervjuade?

Erik: Ja.

Maja: Vana och vana, Som vi säger, ett dokument för framtiden.

Några tar egna initiativ och ger sig iväg till Stockholm för att informera, då tillsammans med andra från trakten.

Erik: Du var ju med uppe i Stockholm

Svante: I Stockholm ja, jag var med på där .. Då var jag uppe där en dag. Sen så var vi ju med på Sergels torg eller där ...

När många från bygden deltar i olika program blir det givetvis så att man gör distinktioner. Svantes mor Maja betonar betydelsen hos just detta program som sonen deltog i. Vissa program, kanaler etc. är mer betydelsefulla än andra. Vidare är det av vikt vilka andra som är med i programmet.

Maja: Centralen!

Svante: Det här Studio Ett i radion. Var det en kvart eller nånting?

Maja: Ja, en halvtimme var det som sändes från lite olika-

Erik: Ja direktsändning därifrån ihop med Messing och dom höjdarna.

Svante: Så vi var nära stycken då.

Intervjuaren: Mm så ni blev lite kändisar där!?

(Alla skrattar)

Svante: Jajamen-

Små händelser blir av tillfälligheter massmediala i den situation som just då råder.

Intervjuaren: Telefonen, fungerade den?

Sven: Ja, det var rätt kul faktiskt. Vi hade ju ingen telefon alltså överhuvudtaget förrän fjärde dygnet eller nånting. Inte mobil heller ju. Och när dom var här från Riksradiön och gjorde en grej, vi var ute i skogen och gick, då ringde mobilen. Min mobil! Jag hade ju inte haft en tanke på att stänga av den för den hade inte fungerat. Då fick jag det första det samtalet sen stormen och det tyckte dom var kul så då spelade dom in det. Det är rätt många som har hört det inslaget, av våra vänner, att jag fick det första mobilsamtalet mitt under inspelningen där. [småskratt] Ja det var lite dräpligt.

Att tala med massmedia beskrivs så att det är en uppgift som blir till i en situation som den efter stormen, närmast som en form av plikt. Någon ”måste ju ta den biten”:

Intervjuaren: Så ni är vana vid media? Jag tycker många jag har intervjuat verkar ha blivit intervjuade i någon film eller på radio.

Sigbritt: Jaa det är vi.

Tony: Det blir väl så att en del får ta den där biten.

Sigbritt: Samma folk som får ta den biten hela tiden, tror jag.

Tony: Om man är det minsta social får man ta den biten (vi skrat-
tar).

De som träder fram som representanter bedöms. Är de "legitima" representanter.

Tony: Kommunalrådet i Älmhult hade ju lyckats få ner Göran Persson. Hon (kommunalrådet) var så stolt över detta, till en drabbad skogsägare som bodde granne med hennes föräldrahem. Dom hade ju båda andra arbeten.

Sigbritt: Drabbad skogsägare! Det var ju ett hån.

Sannolikt är det många gånger tillfälligheter som ligger bakom vem som kommer att intervjuas i medierna: Någon bor granne med en som är släkt med ett kommunalråd, en journalist eller liknande. En som på det viset "råkat bli" representant kan dock upplevas som problematisk och fel av de allvarligt drabbade.

Här framhåller man således det massmediala intresset efter stormen. Detta leder emellertid även till en kontrasterande upplevelse – "massmedia är inte intresserade längre". Att vara representant och talesman är interaktivt. Det krävs någon att agera talesman inför.

Intervjuaren: Men det har lagt sej nu? Uppståndelsen? Folk kommer inte och intervjuar er längre, eller?

Maja: Nej nu har det lugnat der sej.

Erik: Ja och nu står vi mest själva. *Massmedia är inte intresserade längre.*

Gemenskapsrelationer

För att bygga upp vardagen igen krävs av familjerna högst konkret arbete, men också ett "omtänkande" och nytänkande. De drabbade tvingas revidera åsikter, planer, uppskattningar om egna ekonomin. Även relationerna till andra förändras, reellt såväl som tankemässigt. Vi skall se hur skogsägarna etablerar nya relationer, liksom hur de kommer att ändra uppfattning om redan existerande sociala relationer. – Allt beskrivs ske i januaristormens kölvatten.

Den följande beskrivningen avser förändrade relationer som man erfär på längre sikt. De kan handla om starkare gemenskap eller en bekräftelse av gemenskap genom grannar med likartade problem och genom att man arbetar tillsammans. Det kan emellertid även handla om att relationerna förändras i motsatt riktning. Det finns även splittrande tendenser.

När ett samhälle drabbas av en kris eller katastrof sätts relationerna till andra – till grannar, till samhällets ledning, till frivilliga liksom till kommersiella organisationer – på prov. I många studier talar man om anarki och kaos. Så har en viss riktning av krisforskningen beskrivit situationen. Människor blir egoistiska och försöker klara det egna. Sådana beskrivningar är dock inte särskilt vanliga i intervjuerna med skogsägarna. Här betonar man i stället gemenskapen i bygden. Man framhåller hur gemenskapen alltid funnits och hur den snarare förstärkts i arbetet efter stormen. Senare i kapitlet kommer jag dock in på några komplikationer i gemenskapen som naturligt nog också uppstår i kritiska lägen. I kapitlet visas genom skogsägarnas beskrivningar den naturliga spänning och komplexitet som trots allt finns i de vi-känslor och i upplevelsen av gemensamma villkor som de intervjuade – också – så starkt framhåller. Först till det senast nämnda – gemenskapen.

Beskrivningar av en ökad gemenskap: "Sharing, accepting, and even requesting food from friends and neighbours quickly became normal", skriver Smith & Belgrave (1995:252). Beskrivningen är hämtad från deras undersökning av vad som hände efter stormen Andrew. Arbetsgemenskapen nämns i mina intervjuer som en nödvändighet.

Sigbritt: När vi tittade ut nästa morgon var landskapet förändrat, många granar var knäckta. Hanna sa "*nu, pappa, måste vi alla hjälpas åt*". Och hon visste inte hur rätt hon hade.

Intervjuaren: Hur hjälptes ni åt, var det ni här i bygden?

Sigbritt: Ja det var ju först att hugga fram alla vägar och se till att alla hade vatten och levde först och främst. Vi bor ju ganska nära tätorten så vi var bara utan vatten tolv dygn så det var inte så länge.

Intervjuaren: Ni har inga kor längre? Jag menar hade ni reservverk?

Sigbritt: Nej det hade vi inte. Det var ju bara vatten, vi har gårdsbrunn.

Intervjuaren: Hur lagade ni mat och så?

Sigbritt: Farmor och farfar har vedspis så dom hjälpte till. Sen var det gasolkök. Vi har även vänner inne i Älmhult och dom hade ström så vi var där nästan varje dag och laddade mobilen och liknande, kollade på Bolibompa för att livet inte skulle stanna för dom minsta.

För att leva något sånär normalt tvingas man söka sig till och upprätthålla och använda olika sociala relationer: Gemenskapen innefattar arbetet att själv upprätthålla ett vardagsliv som är så normalt som möjligt och att även hjälpa andra.

Gustav återkommer till hur man frågar varandra direkt efter stormen.

Gustav: Man kom inte ut med telefonen första dygnet konstigt nog, jag fattade inte varför. Så ingen hade ju någon koll på någonting. Jag tror att varenda en började köra ut och fråga, givetvis grannen. Och sen gick det vidare på så sätt.

En naturlig gemenskap: Flera argumenterar dock emot att gemenskapen efter stormen är något speciellt. De framhåller en naturlig gemenskap som *alltid* finns på landsbygden. Gunder betonar starkt den speciella relationen mellan människorna på landsbygden. En bakgrund finns bl.a. i att djuren ibland går in på grannars marker. Man har vant sig att *tolerera* och *hjälpa*, menar Gunder. Samtidigt säger han att det alltid finns undantag, dvs sådana som inte ställer upp för andra. Gunder betonar dock en bas av andra som man vet man har ikring sig på landsbygden. Det är snarast så att Gunder understryker att gemenskap *alltid* finns mellan människorna här.

Gunder: Här är många människor som ställer upp på ett fantastiskt sätt på så sätt.

Intervjuaren: Relationerna till grannar?

Gunder: Den samhörigheten finns ju alltid på landsbygden ju. Så den blir varken mer eller mindre ju i sådana sammanhang. Den finns där redan innan. Det har blivit på något sätt naturligt under de år man har levt. I det fallet händer det ingenting på landsbygden vid såna tillfällen. För vi ställer alltid upp för varandra när det behövs. Och det har de ju alltid fått göra för det går ju inte med djur och annat. Och det är ju svårt. För djur går ju alltid över någon gång. Gärdsgårdar är gärdsgårdar. Och det finns ju ingen möjlighet utan djuren gör det någon gång. Att det händer något. Där finns en bas. Undantag finns ju alltid från regeln. Men de är så få så att de kan man nästan bortse ifrån. Men det finns det ju överallt i samhället.

Gunder framhåller således mycket starkt hur alla skogsägarna hjälper varandra. Det har dock skett en viss förändring på senare år. Tyskar och danskar köper fastigheter som sommarstugor vilket gör att den gamla typen av arbetshjälprelationer försvinner. De bor ju inte här året om. Gunder säger:

Intervjuaren: Finns landsbygdens kontaktnät också i icke-kriser?

Gunder: Det finns *alltid*. Det är min uppfattning. Det är inte speciellt i kristider. Behöver vi hjälp så finns den *alltid* att få. Nej, det blir svårare och svårare för att det är så långt mellan oss människor. Det är ju danskar och sommarbostäder och alla som... Inte bara danskar för det finns ju även svenskar. Och lite grann tyskar. Men det är inte så många. Det är svårt och på så sätt blir det värre och värre.

Dels beskrivs denna alltid existerande sociala bas, dels beskrivs hur denna alltid existerande bas aktiveras i arbetet efter stormen. Grannar, föreningar, släktingar rycker in. Flera kontrasterar i intervjuerna arbetsgemenskapen på landsbygden med hur det är i staden. Är människor i stan lika "benägna att hjälpa varandra" som på landet? – Erik tror inte det.

Erik: Det är inte så roligt i det huset när kylan börjar tränga in. Och det har vi ju ingen som helst vana på idag, inte ett "shit" alltså. Jag tror personligen alltså, så är det mycket bättre än inne i stan [bekvämligheten]. Om man skulle göra ett scenario av det, att det skulle hända inne i stan.

Intervjuaren: Där har man ju mer reservdelar i och för sig.

Erik: Jag tror inte att man är benägen att hjälpa varandra på samma sätt som på landsbygden.

Tora och Arne pratar om hur gemenskaper kom samman redan under stormnatten

Tora: De flesta man pratar med så hade de varit iväg eller skulle iväg.

Arne: Och på det här släkthalaset, ingen kom ju dit.

Tora: Inga släktingar kom, men huset blev ju fullt med folk. Dom blev instängda ju med sina bilar, så mat och brännvin gick åt.

Jag vill här betona den starka förväntan som finns att "man ställer upp" och att detta är det naturliga. Först bedömde Gunder att det skulle räcka att han själv och en skogsägare till arbetade med att öppna vägen. Sedan fick han rekrytera fler till röjningsteamet som aktiveras. Tillfrågas man så ställer man upp. I detta fall kan man kanske tala om en halvt formell granngemenskap, nämligen vägsamfälligheten.

Gunder: Sen var det ju bara till att sätta igång och jobba ju. Jag är ju ordförande i vägsamfälligheten här. 7 km. Det tog fem dar innan vi kom till Målartorpet. Innan vi fick öppet vägen. Det är 4 kilometer. Första dan var vi bara två. För jag trodde inte det var så farligt. Men sen var vi en fyra, fem stycken. Det var ju dom som tillhörde vägsamfälligheten. Första dan på söndagen trodde jag inte det var så farligt. Det kunde man inte tänka sig.

Intervjuaren: Ställer grannar och så upp?

Gunder: *Jovisst gör de det. Det är ingen tvekan om att dom ställer opp.*

Karl-Erik beskriver hur gemenskapsrelationer arbetats fram. De kommer inte av sig själva, framhåller han. Han beskriver initiativ och som han menar stärkt relationerna i bygden. Denna gemenskap fanns före stormen. Det handlar emellertid inte alltid enbart om en naturlig gemenskap utan ibland om en medvetet framarbetad gemenskap. I varje fall kan man hjälpa den naturliga gemenskapen "på traven" med lokalpolitiska strategier.

Karl-Erik: Jag vet inte riktigt om det var radion som frågade. Man gjorde väl nåt reportage här. Alltså vi har ju alltid samarbete, god kontakt [suck]. Jag vet inte hur jag ska förklara det. Jag har ju alltid

varit mycket engagerad. Jag har skapat föreningar här i området, jag har skapat ett väl fungerande jaktvårdsområde, jag har vatt kommunpolitiker i 15 år. --- Vi har en oerhört god exploatering av bygden med fina intressen som passar bra för landsorten, vilket gör att vi har väldigt fin service i det är området.

Sven beskriver hur ett arbets- och hjälpmaskineri naturligt rullar igång efter stormen. Det är många, komplicerade och ofta riskabla arbetsuppgifter som skall lösas. Sven beskriver att han intar rollen som arbetsledare för en proffshuggare, som i sin tur får lägga upp sitt arbete mer precist efter eget huvud:

Intervjuaren: Men alltså folk som var inskogade, hjälpte ni till där och röjde vägen?

Sven: Vi hade flera här uppe. Någon hade vägar som gick genom skogen och fick inte ut sina bilar och kom ju gående och då jag hade den här killen då, proffshuggaren, som jag kallar honom. Han fick lägga upp vad vi skulle hjälpa till med.

Sven visar med sin beskrivning det praktiska beroendet mellan familjerna och de praktiska relationerna. Sven säger: "Vi hade en villa", något som antyder att ansvarstagande för problem utanför de egna ägorna men inom ett visst "revir".

Sven: Vi hade en villa här nere där en stor ek som hade ramlat in i gaveln och den gick ju inte att fälla hur som helst, det skulle riva ner halva huset, så där fick vi köra dit med våra lastmaskiner och vajrar och grejer och så sågade dom av eken och så kunde vi dra den till sidan. Det bor en rektor här uppe mitt emot golfbanan. Han hade alltså tre såna granar som stod precis i vindriktningen i tomtkantenboningshuset. En hade gått ikull i stormen, mellan boningshuset och garaget och inte rört så mycket som en tegelpanna. Och en var på väg, den stod alltså mer än 45 grader mot huset. Där fick vi då köra upp med grävmaskin och så binda fast med kättingar och sen såga av och köra bort. Men det var alltså granar som skulle ha krossat huset.

Sven noterar även hur andra drabbade tar verkningarna av stormen. Han beskriver en granne som var mycket nervös när halvt fallna träd lutade över huset. Kommentarer visar att man bekymrar sig om andra.

Sven: Och han var stirrig som sjutton. Och det var många som var lite stirriga då ett tag, men det redde ut sej. Det var dom här nere i villan då med eken, dom hade alltså oförsäkrat. Det var lite synd om dom!

Man tycks se det som självklart att se efter varandra under stormnatten.

Bertil: Ja, men sen var vi uppe och tittade till Anders, grannen på natten.

Sara: Ja men det var lite senare på kvällen. Vi tänkte att deras julgran- dom har nämligen kontakten in genom fönstret till julgranen, vi tänkte att kontakten också skulle blåsa iväg. Men julgranen den stod kvar.

Intervjuaren: Men dom var inte hemma grannarna?

Bertil: Nej. Det är bara sommarhus, men dom är här vid jul ju och har utegran.

På frågan om gemenskapen stärkts genom stormen svarar således flertalet att den också tidigare varit stark.

Intervjuaren: Blev det lite mer gemenskap i trakten då?

Sven: Joo, men det tycker jag det är i vanliga fall också. Det är inte bara detta speciella tillfälle utan det har man alltid relativt gott förhållande.

Situationen beskrivs snarare så som att de existerande sociala relationerna "används" på skilda sätt. För det första används de för hårt arbete, för det andra för en praktisk vardag med värme och mat och för det tredje beskriver man hur man försöker normalisera vardagen för familjen med hjälp av grannar och bekanta. Det handlar således inte bara om arbete. Under stormnatten samlades man och fick låna logi av varandra. Bert var bortrest under stormnatten, men fick ett mobilsamtal från en familj som blivit fast utanför hans gård. De fick stanna över natten. "Det hade jag ju inget emot, jag kände ju dom."

Det lokals första prioritet: En lokal social gemenskapsorganisation "rulla-de igång" efter stormen. Denna lokala organisation tog sig även an sociala uppgifter. Genom denna kunde de som var aktiva observera och hantera direkta praktiska uppgifter och omsorg om andra, t.ex. som besök hos gamla och annan uppsökande verksamhet.

Gustav: Ja det var en väldig uppbackning av lokalt och ideellt folk som gick in så det var ju jurer dygnet runt. Dom åkte runt och tog reda på alla äldre och hemsökte dem dagligen i princip. Så att just den biten tror jag fungerade väldigt bra. Men det var tack vare att det organiserades väldigt snabbt och det fanns då folk som var vil-liga att ta i det här.

Det tycks nästan som beskrivningar av det lokala nära gemenskapsarbetet har sin *motbild* i det centrala. Det är, som jag beskriver längre fram, på den centrala nivån som man ser bristerna. Eller att man inte ser någon hjälp alls. Kontrasten mellan den nära effektiviteten och omsorgen mot den centrala nivåns ineffektivitet och brist på omsorgstänkande betonas.

Gustav: Dom hade ju jour i bygdegården och där kunde man hämta grejor, kaminer och sånt där och de hade uppsökande verksamhet hela tiden.

Jesper: Jag tyckte det var därifrån man upplevde att hjälpen kom. Alltså, det var från det lokala. Från centralt håll har man känt att det inte kommit så mycket resurser. Men det kanske det har?

"Smolk" i gemenskapsrelationerna

Denna starka, närmast normativa, betoning av gemenskap och hjälpsamhet innehåller dock ibland en del "smolk". Jag vill inte säga att relationerna avbryts eller blir antagonistiska. Ibland kan det i stormens efterdyningar komma in oro, förvåning, en besvikelse över att det inte blev en närmare och mer personlig relation. Jag vill kalla det smolk. Vad man beskriver är åsiktsskillnader som slätas över, reds ut och som man överser med. Detta

är sådant som beskrivs i intervjuerna och som behandlas under de nedanstående punkterna:

- Oro, otillräcklighet och förundran i gemenskapsrelationerna
- Relationerna inom släkten prövas
- Nya vägval efter stormen

Oro, otillräcklighet och förundran i gemenskapsrelationerna

I den nya situationen efter stormen uppkommer även en rad komplikationer i relation till grannarna. Man tvingas kanske neka att hjälpa någon för att man inte hinner. Dick beskriver hur han tyckte det var påfrestande att neka grannar som behövde hjälp. Han måste dock ta hand om sin egen skog först.

Dick: Sen visste ju många grannar att jag sysslade just med skog och det här, och det var ju det enda som diskuterades när man träffade sina grannar, så var det ju skog. Vi pratade inte om annat än skog. Si och så och så.

Marita: Alla var ju i samma situation.

Dick: Många kom och ville ha hjälp utav mig då, att jag skulle hjälpa dom med upparbetningen av deras skog. Men det var ju jobbigt också, för jag insåg ju att jag klarade inte av det. Jag hade ju ett stort åtagande i egen skog. Det var väldigt stora volymer.

Dick plågas av att inte kunna ställa upp för de grannar han har nära sig. Det är även så att han är tillgänglig och synlig. Grannarna frågar honom hela tiden när han arbetar längs vägarna.

Intervjuaren: Men du sa att grannarna ville att du skulle hjälpa till. Så hade du mycket eget.

Dick: Det var ju en jobbig situation. För jag kunde ju inte hjälpa dom, för jag hade ju fullt upp med mitt eget här. Några stycken hade jag bestämt att jag skulle försöka hjälpa, men det var ju fler än så. Så när jag satt ute och arbetade intill vägarna och som såg maskinen så var det folk en gång i halvtimmen, många ville ju bara snacka med.

Det finns en komplexitet i gemenskapsrelationerna. Den ökande gemenskap som ibland beskrivs i kriser kan, som nedan, ha inslag av oro och otillräcklighet. När jag ställer frågor om närboende hjälpte till att röja beskriver Bert sin oro. Han är rädd för att människor som är ovana vid motorsågar ger sig i kast med röjningsarbetet:

Intervjuaren: Du hade en bror och pappa. Andra grannar och så, hur fungerade det? Var det några man tyckte kunde ha hjälpt till mer eller så?

Bert: Nej det var inget sänt. Denna vägen går tre eller fyra km på mitt. Nej den känslan hade jag aldrig. Jag är utbildad för skogsbruk och brorsan är det och jag har en annan bror också, men han bor i Halland. Jag har gått skogsutbildning. Det är kanske inte så många som hanterat motorsåg på det sättet som jag har gjort innan. Det var väl mer så att man var orolig kanske för att en del folk verkligen gick ut med motorsågen, att dom kunde göra sig illa. Det var väl mest så jag kände. Det var ju rusch efter motorsågar i affärerna och dom hade inte tillgång till, så därför tänkte man nog att det blir många som skulle fara illa. Det var nog mer på det viset än att det skulle vara fler som skulle hjälpa till.

Denna starka norm om gemenskap leder till att de som inte hjälper till orsakar förvåning. Någon enstaka gång nämns således i en intervju någon granne som inte vill samarbeta i röjningen av vägarna. Agne är fortfarande mer än ett år efter stormen "förbryllad" över detta. Det ter sig så atypiskt att någon inte hjälper till att han helt enkelt inte kan förstå det.

Gunilla: I det stora hela blev det ju extra mycket samarbete. Folk ställde upp. Alla som hade arbete på annat håll stannade hemma och försökte röja. Alltså det var, dom...

Agne: Var och en gjorde i stort sätt det den kunde kan man säga. Sen var det väl nån som inte alls ville samarbeta.

Intervjuaren: Det nämnde John. (skratt)

Agne: Det är fortfarande nåt sänt där som förbryllar. (hör ej)

Gunilla: Frågade när det blir färdigt, frågade när vägarna blir, utan att hjälpa till själv. (skratt)

Det tycks som om grannar utgår från gemenskap och samarbete. En skogsägare grubblar över och kan inte begripa varför en av grannarna inte hjälpte till efter stormen som de andra i byn. Några grannar som tidigare aldrig hjälpt till rehabiliterar sig. Andra hade tio ursäkter...

Intervjuaren: Ja, just det. Men kan man säga att sammanhållningen i trakten påverkades efter stormen? Jag menar, man var tvungen att arbeta tillsammans med dom här sakerna, kom man varandra närmre då? Eller var det tvärtom?

Bertil: Ja, just det. För vissa blev det bättre och för vissa blev det sämre. För det finns ju alltid dom som smiter. Som aldrig har tid att hjälpa till.

Intervjuaren: Och man tycker att alla ska hjälpa till då?

Bertil: Ja. Alla är ju lika beroende på att vi har ström. Men det var ju-, ja en del hade ju tio ursäkter och det räcker ju med en. Men sen vi har, vi har ett exempel: han har aldrig hjälpt till nånting och denna gången var han väl den som var näst intill den som var mest drivande.

Intervjuaren: Jaså. Hur kommer det sig?

Bertil: Nej, jag fattar det inte.

Intervjuaren: Så det var en positiv-

Bertil: Ja det var positivt med honom. och det var likadant med Ivar, han har heller aldrig ställt upp.

William begriper inte varför en av grannarna blir så arg. Reaktionen är ofta förvåning. Man förväntar samarbetsrelationer.

William: Men jag reagerar ändå lite, för det var bara en månad sen för när vi körde det sista då i brottkanten i vår skogsmark och hade väldigt långt att köra virket hitåt, så då frågade vi om vi fick köra in det på grannmarken, för det var ju fruset då så man kunde väldigt bra köra över deras fält och sen bara lägga det vid en skogsväg där, och det fick vi klartecken från två stycken att göra. Och när vi hade gjort det så ringer den tredje personen till mej och så frågar han va fan vi menar med att lägga virket på deras väg. Å du vet han började prata om stämning och tinget och allt möjligt och då tänkte jag så här: Att jag hade precis läst en artikel nånstans om det här, att just att man kom varandra närmare och hjälptes åt i byarna, jag tänkte

då, det här måste vara en människa, som... sina känslor och som varit tvungen att ställa upp och nu tänkte han att nu skulle han dra på. Så, ja, det var ju bara att ta på sej tagelskjortan och låta honom skälla liksom. Och så fick jag ju berätta vilka vi fått lov ifrån och till slut så lugnade han ju ner sej. Det är knappt så jag vågar hämta det där virket med virkeshämtaren för det är tjällossning och blir det spår där så kommer han väl att slå ihjäl mej. Så det får väl ligga så länge så det blir riktigt riktigt torrt och hårt.

Intervjuaren: Men vad hade du för kontakt med den grannen innan?

William: Ja i jaktfrågor hade vi god kontakt. Jag var helt förvånad alltså. Helt förvånad.

En förväntan och utgångspunkt är således enligt intervjuarna att man hjälper varandra. Familjer har bott på gårdarna i generationer och känner varandra. I detta ligger dock även en naturlig återhållande faktor, enligt Bergmann (1993). Det framkommer synpunkter och kommentarer om grannar, men dessa formar man inte gärna som kritik. Jag märkte en stor försiktighet när man talade om grannar. Anna-Greta berättar att hennes grannar hjälper med en generator när det blir elavbrott. Hon berättar att de har begränsad tillgång.

Anna-Greta: Så stängde han av oss. Men det gjorde ingenting.

En annan möjlig konfliktorsak hade kunnat vara följande: De geografiska positionerna kan ju vara sådana att om en granne hugger ut, så blir den egna skogen mer utsatt för stormar. Torsten och hans hustru talar således om en annan granne som huggit ut skog så vinden kunde komma igenom.

Torsten: Vi hade ju granskog, här var det tallskog. Han köpte ju för en fem sex år sen. Och gjorde rätt stora hyggen då.

Anna-Greta: Det hade nog blåst ner ändå.

I beskrivningar finns det inbyggt tema av beroende grannar emellan: Om en granne avverkar och öppnar upp så kommer orkanvindar åt den egna skogen. Detta konstateras. Det är inte något som man fördömer och kritiserar. Man agerar på olika sätt i sitt skogsägande, man påverkar varandras lotter – och detta är helt enkelt oundvikligt. Anna-Greta och Torsten diskuterar en granne: "Han fick rätt bra betalt".

Anna-Greta: För han avverkade då ju innan stormen. Så han öppnade ju upp.

Torsten: Att för en tog det inte så hemskt mycket.

Om en granne som hade öppnat upp.

Anna-Greta: Men för grannen tog det ju något fruktansvärt.

Intervjuaren: Kan det vara så att om den ene har avverkat så har det öppnat upp.

Torsten: För näste som låg i vindriktningen..

Intervjuaren: Blir det skuld...?

Torsten och Anna-Greta med en mun: *Nej.*

Intervjuaren: Eller det är slumpen?

Anna-Greta: Det är slumpen. Den som har ... det är likadant med vårt ... Om skogen hade stått kvar. Om hans skog hade stått kvar. Men den hade väl lagt sig med nu. ... Nej, det får man som skogsägare inte. Ibland tar den ens egen och ibland tar den grannens. Det vore ju hemskt om man. Nej, det går ju inte.

När jag frågar om man upplever att någon har skulden för att ha "öppnat upp" för stormen slår Anna-Greta ifrån sig: *"Det vore ju hemskt om man... Nej, det går ju inte."*

Elsa nämner en första känsla av ensamhet i stormen, trots allt betonande av gemenskap och hjälpande relationer. Denna känsla, menar hon, bottnar i oron för om man skall ro det hela i land. För henne var det oron för alla korna. Det var hennes ansvar och alla grannar hade ju också sitt eget. Det finns således en annan sida av de lokala nätverken och av den kännedom som man har om varandra på landsbygden, nämligen en medvetenhet om att alla har sina ansvarsområden. Alla har sitt. I vetskapen om att alla har sina egna brännande problem efter en storm som denna bor en naturlig ensamhet.

Elsa: Men nu tycker jag inte man tar någonting för givet. När det börjar susa i trädkropparna så får vi gömma oss. Det går väl an om man skall ta hand om sig själv, men alla djuren, korna och så. I början där kände man att man var själv. Visst kände vi så?

Gustav: Ja visst var det så.

Elsa: Och att det är väl ingen som bryr sig.

Elsa upplevde i denna situation den samhälleliga servicen med brandbil som åkte runt som "himla gosigt". I denna kritiska situation upplever de drabbade behov av gemenskap på olika nivåer. Elsa kände också ett behov av den samhälleliga servicens gemenskap och trygghet:

Elsa: Men till slut, efter några dagar så kom dom ju med brandbil från x-ed. Det tyckte jag var himla gosigt. Då körde dom runt och frågade hur det var med en, hur man mädde: och jamen var inte det bra?

Relationer prövas inom släkten: Agne äger skogen tillsammans med sina tre systrar och en sväger. Agnes fru Gunilla framhåller betydelsen av samtal med närstående, och då med närstående som förstår skogsbruk. Det är i de nära relationerna som de inblandade kan se olikheter. Det är både extra mycket slit emellan de nära – och glädje.

Gunilla: För det handlar rätt mycket om familj och vänner. Dina systrar, speciellt din sväger Larry, har du ju väldigt nära kontakt med. Det blir ju lite så när man är fyra som har ett lantbruk så har man lite olika arbetsuppgifter, olika ansvarsområden. Och ni två har ju skogen då, så det har ju ändrat sig mest för er kan man säga, alltså dom som jobbar mest i verkstan och med djuren, det är ju inte så mycket förändrad livssituation som för er kanske...

Agne: Nää.

Gunilla: Tror jag. *Men det har ju blivit extra mycket slit er emellan, eller jag menar, inte så, samtidigt som jag tror att ni har väldigt mycket glädje av varandra.*

Agne: Ja, medvetet eller omedvetet, tror jag...

Stormen har även förändrat relationerna så att vissa samtalsämnen blivit känsliga. Arne hade försäkrat, en släkting hade det inte. Man vågar inte andas något om försäkring i deras sällskap, säger han.

Vägval efter stormen: Det kan i vissa familjer bli ett sanningens ögonblick när det gäller den framtida ekonomin efter stormen. Hur skall man satsa? Vem i den yngre generationen skall ta över?

Intervjuaren: Men det är dina söner, båda två, som det är tänkt att dom ska ta över?

Sven: Jag har en son också som är bosatt utomlands. Men min ena son kommer väl- han är gift då med en flicka ifrån Blekinge – vilket du väl hör på dialekten och tycker är positivt – hon är från Karlskrona och där har dom ett stort jordbruk också och mamman därhemma vill väl inget hellre än att Patrik då, min äldste son och hans Amanda så småningom kommer att flytta hem då till Karlskrona.

Intervjuaren: [hmm]

Sven: Så det är både positivt och negativt. Det kan vara väldigt positivt att dom har var sitt, men det är lite jobbigt nu tycker jag att han eventuellt flyttar då. Och det är alls inte i nån osämja eller nånting utan det är att nån gång måste man ta ställning till hur man ska göra. Det är det dom dividerar om nu. Dom är inte riktigt riktigt säkra ännu men antagligen gör dom det.

De nya besluten handlar ibland om att skogsbruket eventuellt tar en annan inriktning i framtiden. Även om Sven inte uppfattar situationen så att stormen direkt orsakade den ökande nya inriktningen på mjölkkor så blev den plötsliga oplanerade inkomsten ett startskott.

Intervjuaren: Så han vill på nåt sätt satsa mer på korna? Är det nån följd av själva stormen eller är det för att han inte har varit så intresserad av den?

Sven: Nej, jag tror inte det är själva stormen, men att dom vill satsa mera är en utveckling som dom har.

Det är ett nytt ekonomiskt läge och det gäller att välja väg för framtiden. När det gäller framtida vägval har man emellertid ibland olika åsikter i familjerna.

Patrik: Jag tycker man kunde hugga ned skogen så vi får nya beten (fniss).

Patrik har tidigare hävdat samma åsikt. Genom stormen får synpunkten större tyngd. Här handlar det om att eventuellt inte plantera skog på denna mark igen.

Sven: Men det har Patrik sagt hela tiden. Det är ett visst allvar i det.

Även i och om själva arbetet efter stormen kan åsikterna gå isär. Det var mycket extraarbete i skogen och den som skötte lantbruket upplevde att alltför mycket tid upptogs av arbetet med röjningen efter stormen.

Sven: Men visst, det finns ju mycket kvar att göra i skogen. Det är inte bara att hugga för mej, det kan vara att hugga för andra också. Men det är väl den rollförändring som vi har haft. Sen då lillebror [Simon] som har varit kvar i jordbruket och har haft ansvar där. Det har ju varit tungt då, han har tyckt att Simon satt där ute i skogen. Han behövde väl inte sitta där så mycket. Han kunde vara hemma lite mer.

Sven slutar dock som flera andra med att uttrycka nöjdhet över att hela den komplicerade organisationen rullat på och över att det svåraste arbetet är klart. De framtida vägvalen får tas efter hand.

Sven: Men om man summerar så har det fungerat väldigt bra.

En intrikat organisation utav olika typer av relationer

Vad jag vill visa med citaten från dessa intervjuer är hur man beskriver olika relationer. Man beskriver de nära mellan familjemedlemmar, grannar och släktingar och de förväntningar som finns i dessa relationer. Man beskriver de som är något mer i utkanten av det egna nätverket som vänner som man anställer som arbetskraft eller ekonomiska parter som man blir god vän med efter stormen. Någon gör sig stort besvär för att få kontakt med en viss försäljare av skogsmaskiner. Han har tidigare bedrivit handel med denne. Så har vi då de utomstående – ofta är man mer oförblommerat kritisk mot dem som inte ingår i gemenskapsnätverket. Först vill jag dock visa hur man urskiljer olika relationstyper.

Det är en intrikat arbetsorganisation som Sven beskriver. Hans beskrivning visar hur han urskiljer olika typer av relationer i den arbets-

sammansättning som har organiserats upp. Han anställer en person som arbetar heltid med en nyinköpt maskin. En professionell huggare arbetar "mot" sonen med snitslade vägar och ännu en huggare anlitas. Sven preciserar arbetsuppgifterna: Det är viktigt att ha en man avdelad som kan skära loss träden från rotvältorna. Sven skiljer även på de olika arbetsrelationerna: Familjens arbetare (sonen), en professionell huggare (som anlidades även av andra), en huggare (anlidades av en slump då hans affär lades ner i samma veva). Han arbetade bara med Svens skog.

Sven: Jamen det var att vi skaffade den här maskinen. Så han [en son] frikopplades ju mer eller mindre från jordbruket. Han hade fullt ansvar för den. Sen jobbade han mot den här killen som körde skotaren han från Vimmerby, han som kom ner och så har vi en kille här som jag har anlitat som är professionell huggare och han planla mellan Simon och sig själv så snitslade han upp vägar i skogen och så körde dom den här skördaren till olika områden. Och sen skulle det losskäras. Man tjänade mycket på att ha en man som skar loss träden från rotvältorna och det är rätt roligt, dels hade jag den här killen som var professionell. Han kunde inte alltid vara här, utan han jobbade mot många andra ställen också. Så då hade vi en. Av slumpen- Järnhandlaren i Ovanboda la av med sin affär. Och han hade varit skogshuggare tidigare. Så han har varit här hela året och skurit loss, samtidigt som han avvecklade sin järnaffär. Så det har varit en jättebra lösning också.

Intervjuaren: Men har det öppnat för mer kontakter då, ändå? I trakten menar jag.

Sven: Ja, det har det väl gjort på sätt och vis. Men han [järnhandlaren] säger som nu: "Men nu är skogen snart slut! Nu kan jag väl få börja köra gödsel istället"?

Sven framhåller dock att denna arbetsorganisation var tillfällig:

Sven: Jag har inte utrymme för att ha honom kvar som fast anställd. Men han skulle nog gärna vilja jobba kvar i lantbruket.

I olika skeden och när det gäller skilda arbetsuppgifter räcker inte den egna familjen, grannarna och släkten. Man måste hyra in folk "utifrån" för vissa uppgifter. Bert skiljer tydligt på de informella relationerna till

grannar och släkt och relationer till anställda. Han klarar av röjningen med släkten. Han och hans svågrar har även kört för andra skogsägare och fått in en del pengar på det viset. Att ta in folk utifrån innebär andra arbetsrelationer.

Intervjuaren: Fick ni leja folk?

Bert: Vi har inte lejt några. Jag har lejt på det viset att mina svågrar har hjälpt till och så. Så hade jag tre anställda när det var som mest intensivt. Annars är det ju bara vi. Dom [svågarna och han själv] har ju kört för andra också. Så har jag ju fått in pengar utifrån också av maskinen. Det behövs ju.

Nya relationer etableras. Sven berättar om sonens relationer med ett företag i Mellansel. I denna bildliga mening öppnas samhället och nya relationer etableras.

Sven: Från ett huvudkontor för där den där firman. Maskinen. Så Simon min grabb som har haft ansvar för den maskinen och som skött det här, han var uppe i Mellansel hos Fabiansson, heter han, dom har ju blivit kompisar per telefon.

Bert berättar om hur det blev rusning efter motorsågar efter stormen. Dick beställer en ny maskin för den gamla har inte tillräcklig kapacitet. Dick vill då ha kontakt med en särskild försäljare, som han redan känner. För att få tag på just denna försäljare får han den andra dagen efter stormen göra en resa upp till Jönköping. Handelsrelationer som funnits tidigare och som man har förtroende för "återupplivas".

Dick: Sen var det måndan då. Då åkte jag in till stan. Det fanns ju ingen telefon här. Jag tänkte att jag måste ju in och få tag i en telefon. För det är ju många samtal som måste ringas nu. Bl. a. en kontakt med virkesköparen för att få avsättning för de här stora volymerna osv. Så jag besökte då bl. a. södra kontoret inne i Ljungby. Där var ju totalt kaos. Dom stod på kö. Och snacka med dom här. Det var ju många som mädde väldigt dåligt. Då tog jag kontakt med försäljaren, för jag tänkte direkt att jag måste ha modernare maskin så jag klarar av det här stora åtagandet. För den var lite äldre och hade inte klarat den omfattningen. Det räckte ju att starta upp med

den och köra. Men jag tänkte att jag måste ju ha en helt ny maskin. Det var ett svårt beslut, men jag insåg att jag måste ha riktiga grejer. Jag hade ju erfarenhet av Andersson, jag hade inte tid att reparera utan det måste funka hela tiden. Så ringde jag upp till Jönköping till en firma som säljer skogsmaskiner. Jag fick inte tag i den rätta försäljaren där och då tog jag bilen och körde ända upp till Jönköping och hälsade på honom där. För jag tänkte, herregud det är brått. Här måste man snabbt fatta beslut. För vi är ju många som har samma behov. Så jag körde upp där och bestämde tid med honom och dan efter skulle han komma ner och då skulle vi mötas i Traryd. Då gjorde jag beställning på en helt ny maskin där. Det var ju som man säger mycket pengar. Då kostade den 3,3 miljoner. Så det var ett väldigt svårt beslut. Och så chocksituation och fatta de svåra besluten.

Arne talar om att han lärt känna nya människor som han arbetat ihop med. Samtidigt upplever han att dessa nya arbetsrelationer blir korta och ganska tillfälliga. Man lär inte känna människan bakom.

Arne: Vissa arbetar man ihop och har kontakter med och lär känna personligen. Man hade intensivt med kontakter men lärde inte känna människorna bakom. Sen är det ju så, man jobbade ihop med olika människor. Ja man visste ju vem de var. Men man vet ju inte människorna bakom. Men jobbar man ihop bara några timmar så lär man ju känna varandra. Och det är kul nu att träffa de här som man jobbade ihop med då. Hej på dig. Det har bättrat personkännedomen.

Maskiner ingår i hjälputbytet i relationerna mellan grannar. Det gör emellertid även kompetent arbetskraft. Vi har sett hur vuxna barn och barnbarn lösgjorde sig från utbildningar och förvärvsarbeten för att hjälpa till. Detta händer emellertid även med vänner som inte är från bygden. Tony har en god vän som är kompetent i skogsarbete. Han måste emellertid först lösas från ett kontrakt.

Tony: Vi har en kompis från Hudiksvall som har en bra maskin och honom ringde jag varje dag men han förstod inte allvaret, ringde honom varje dag i flera veckor men han kunde inte komma ner. Så efter en månad fick vi försöka på annat håll.

(Tony pratar om olika människor som kom för att röja skog.)

Tony: Men så gick hans kontrakt ut och då kom han hit, en duktig kille [en god vän från Hudiksvall].

Det förekommer även att man får säga upp arbetskontrakt då relationerna inte fungerat:

Sigbritt: Ja dom från Örebro fick dom skicka hem, för det gick inte. Det kom en massa folk som trodde de kunde tjäna massa pengar men som knappt hade kört skogsmaskin förut.

Intervjuaren: Fick ni ändå betala för Sydveds tjänster?

Tony: Det är inte upprett än men det ska vi inte betala för.

Sigbritt: Nej.

Tony: Det var många som sa att vi skulle säga upp virket själva men då hade vi fått säga resten av livet ju.

Tony pratar om vännen från Hudiksvall och om att det inte gått utan honom. Tonys vän var där från april till augusti.

Tidigare existerande relationer visar nya sidor. I detta fall handlar de om hemtjänsten.

Sara: Sen kan jag tänka mej att det var värst för Hemtjänsten som skulle ut.

Intervjuaren: Ja gud ja.

Sara: På kvällen.

Intervjuaren: Kom dom ut till folk? Det kan dom väl inte ha gjort?

Sara: Nej, inte till alla i alla fall. *Där var ju dom som la ned fruktansvärt arbete. Gick ju kilometervis i det här eländet.*

Dokumentärförfattaren Göran Odbratt skriver om hemtjänstens arbete under "stormen". Odbratt skriver citattecken kring "stormen". Den borde möjligen betecknas som "orkan" i en mer strikt meteorologisk nomenklatur, menar han. Han intervjuar biståndsbedömaren Christina Törnqvist. Besöket rör bl.a. hemtjänsten och Odbratt skriver om hur januaristormen bryter upp relationer och vardag. Biståndsbedömaren berättar för Odbratt om 'stormens' följder, verkningar och efterdyningar; för äldreomsorgen och hemtjänsten, "om inre och yttre horisonter runt omkring den praktik hon verkar i: socialtjänstens äldreomsorg".

Biståndsbedömaren Christina Törnqvist citeras i sin tur av Odbratt:

Då började vi plötsligt fungera som jag tycker att vi ska göra i vardagen också. Det ska inte till stora katastrofer, det är inte så, men vi sitter fast och det krävs stora krafter för att vi ska förändra oss. Under strömlösheten öppnades dörrar överallt, rollerna löstes upp och det var inte nån som sa 'det här är väl inte mitt och det där är väl ditt'; alla hjälptes åt mot ett mål både i stort och smått. (Odbratt 2005:4)

I arbetet och diskussionerna efter stormen skapas även ständigt nya relationer till nya (och ibland "nygamla") aktörer.

Bertil: Jo det gjordes, det gjordes. Det roliga var-

Sara: Ja, dom kom ju långt uppifrån. Hemvärn och nåt annat, vad heter det?

Bertil: Ja, nån MC-klubb som körde här.

Intervjuaren: Jaha. Som körde ut till folk? Och som inte kom häri-från trakten?

Bertil: Ja, dom var ifrån Örebro.

Intervjuaren: Jaha. Och hade hört talas om och kom ned här helt enkelt på eget initiativ?

Bertil: Nej, det var Räddningsverket som -

Viktigt är att utfallet av dessa händelser som "tester" färgar av sig på hur den instans, organisation eller person det handlar om i övrigt uppfattas. I diskussionen om stormen kommer Torsten in på Södra Skogsägarna och hur denna organisation, enligt honom, fjärmats från skogsägarna. (Torsten har själv varit med). I dessa spridda informationer bedömer man hur andra – människor och bolag – agerar i krisen. De kan agera kompetent eller inkompetent, girigt eller generöst etc. Skogsbolagen ATA och VIDA diskuteras inom gemenskapsnätverkets samtal. I denna situation är det naturligt att det går rykten. I detta fall om att skogsbolagen tjänar så bra så de inte behöver tänka på kostnaderna. Bolagen konkurrerar vilket fördyrar arbetet, menar man. Å ena sidan, kan man säga att de är ekonomiska parter som ingår och länge ingått i ett nätverk. Man har lojaliteter till dem. Å andra sidan, tillhör de inte den innersta kretsen. De är trots allt

ekonomiska parter. Kritiken är ibland stark samtidigt som man kan urskilja en viss försiktighet i synpunkterna.

Sven: Jag tycker det att, jag tycker att alla har haft ganska god förståelse för vad det har inneburit och vad som har hänt. Sen kan man ju vara kritisk på vissa upplägg. Inte från medias sida, om vi nu pratar media.

Intervjuaren: Nej.

Sven: Men allmänt så tycker jag ju, skulle jag vatt inblandad i planläggningen hur skogens industrier och skogens bolag skulle hantera det här, så hade jag lagt upp det på ett annat sätt. Det här är ju en akut situation. Jag hörde en kille som – vad gjorde han? – Jo det var en som körde ihop ris när vi skulle flisa här i skogen Och han roade sig på att titta vilka timmer. Det här är ju en nerv för timmerbilar. Där ligger ju ATA i Moheda och VIDA-koncernen i Alvesta/Vislanda. Såsom dom bilarna kör kors och tvärs, alltså det måste ha vatt enorma transportkostnader som man kunde ha rationaliserat bort med ett intensivare samarbete.

Intervjuaren: [hmm]

Sven: Otroliga alltså pengar som bara runnit ut i sanden. Och så dessa tåg! Det har ju varit positivt i sej. Men jag är säker på att det här hade kunnat utnyttjats mycket mycket mer effektivt. Alltså logistiskt, heter det väl om man ska använda fina ord. Alltså det här hade man kunnat tjäna mycket mer pengar på. Det var en som sa till mej häromdan: *Er skogsindustri kommer ändå att tjäna oförskämt mycket pengar så dom bryr sej inte*. Och det är egentligen ganska kul. Han som sa det hade varit i VIDA-koncernen innan, en av topparna där, och han, Siwertsson, säger att skogsbolagen tjänar oförskämt mycket pengar och *det är nästan hutlöst att tjäna pengar på folk som är olycksdrabbade*.

Intervjuaren: Ja det är det ju?

Sven: Vi får ju se då bokslutet hur det ser ut. I Södra är det då fördelen att dom pengarna delas ju ut. Men herregud då är det någonting som inte är bra. Får man i stort sett lika mycket betalat av ATA och VIDA och vem man vänder sig och levererar och ATA och VIDA tjänar hutlöst mycket pengar. Varför gör inte Södra det då?

Intervjuaren: Ja det är konstigt.

Sven: Det är väldigt konstigt! Eller tjänar dom inte så hutlöst med pengar? Är det bara dösack? Men jag har hört av många att dom gör enorma vinster.

Det är naturligt att det blir vissa nya ekonomiska förhandlingar efter stormen. Här uppfattade Arne det som om att man inte fick kritisera i denna situation. I detta fall gällde det priset på virke. Trots att intervjuaren närmast leder in på missnöje är intervjupersonerna, far och son (båda skogsägare) återhållsamma. Försiktigheten gäller således inte bara de gemenskapsrelationer som beskrivits ovan.

Intervjuaren: Vissa är ju missnöjda med hur det skötts.

Erik: Ja missnöjda tror jag nog. Du menar det är allmänt på Södra eller med skogsnäringen överlag?

Intervjuaren: De stora skogsbolagen. Skogsägare tycker att bönderna inte får så mycket, att de skor sig på stormen?

Erik: Om man säger så här: jag är i alla fall glad att jag är medlem i Södra, det är helt klart. Men sen tycker ju jag, eller tror jag, att man skulle kunna plocka fram lite mer pengar.

Svante: Men det är ju svårt att uttala sig innan man sett efterlikviderna. Vad det kommer att landa på. Och det har ju inte varit upp till bevis än.

Försiktigheten kan komma till synes på skilda sätt, dels genom ett återhållsamt språkbruk, dels genom anonyma formuleringar som – ”hemskt många som skott sig”.

Sara: Men å andra sidan finns det *hemskt många som har skott sej*.

Intervjuaren: Vadå, hur kan man-

Sara: Ja, bara man säger dom kan hyra precis vad som helst åt dom skogsarbetarna som kom hit. Dom måste ha bostad och då kan dom ta vilket pris som helst. För nånstans för att dom ska ha övernattning.

Händelser blir provostenar på relationerna. Handlingar granskas och en del handlingar – som nedan nämnda köp – tolkas som symboliskt offensiva.

Tora: Sen har Södra varit och köpt en 1000 hektar mark i x-boda.

Arne: Jo men det är ju en liten flugskit.

Tora: Jo, det är det ju. *Men gemene man reagerar* ju.

Relationer förändras även i den meningen att man upplever att man i krisen efter stormen genomskådar en organisation, instans, ekonomisk partner etc.

Intervjuaren: Maskiner och sånt, kunde dom höja priserna på kanske?

Bertil: Ja dom försökte, men jag vet ju- Södra dom hade entreprenörer nere och dom hade kommit överens om pris. Och dom skulle åka hem och så skulle dom skicka kontrakt. Och då skickade dom kontrakten men dom kom aldrig tillbaka.

Saker som sägs officiellt i krissituationen efter stormen stämmer inte för den som det i verkligheten berör. Det kan vara så att någon instans lovar något "i stormen" och i upprördheten – och sedan drastiskt ändrar villkoren.

Arne: Bengtsson [fingerat namn] har sagt så här: -Nu ska vi förändra Södras bokslut till den 18 juli! Hela den vinsten som vi kan göra av det här stormfällda virket skall vi betala ut till skogsägarna. Och nu så trixar man med sina bokslut och vill inte betala ut dom pengarna mer.

En intervjuperson genomskådar agerandet från Sydkrafts sida som taktiskt. Kunderna skulle bli tacksamma när strömmen kom snabbare än som lovats:

Arne: Och Sydkraft var ju lite taktiska då, i början sa dom, vi fixar strömmen på en vecka, vi ska bara sätta upp ledningarna. Men det insåg ju vi att det klarar de ju inte. Det var ju slaget i spillror. Sydkraft var med på möte på x-boda. Vi insåg ju, och folk började ju skälla på dem. Och sen sa de att ni får inte ström på 3 veckor, och sen dröjde det 14 dagar innan strömmen kom igång.

När det gällde vissa delar av det omgivande samhället, här gällande kommunens insatser, upplevde en hel del av skogsägarna en vaghet. Denna vaghet gjorde det svårt att veta vilken instans som skulle ta ansvar. "Stockholm" [regeringen] visade i stormen ett ointresse, enligt en intervjuperson.

Anna-Greta: Jo det är som en naturkatastrof, men det verkar dom inte sugna på att ta ansvar för. Och enligt svensk lag finns det inget som heter så. Det kanske beror på att vi inte har så mycket naturkatastrofer här.

Torsten: Medierna var upptagna med tsunamin, det tog tre fyra dagar innan Stockholm upptäckte att vi var isolerade här.

Anna-Greta: Det var tur att det inte var någon krigsmakt som gick in, för inte ens det hade märkts!

Det rör sig här ofta om glapp mellan presentationen utåt på ett plan och den verklighet som de drabbade skogsägarna lever i. För den som upplever sig känna till det verkliga skeendet och levt i stormen blir sådana officiella "beteckningar" problematiska. Erik och Svante reagerar över beteckningen "lokala olägenheter". Den som drabbats kan uppleva att det är svårt att komma ut till allmänheten med sin egen beskrivning av verkligheten. I flera intervjuer kommer det fram att bilden som massmedierna gett – den offentliga överblicken – varit fel. Flera skogsägare beskriver känslan av obehag då de erfar en oöverensstämmelse mellan den egna nära bilden och den officiella överblickande. Erik och Svante samtalar om hur länge järnvägstrafiken var ur funktion. De ger närhetsbilder av enskilda människoöden. De ger också en sammanfattande bedömning: Det var en katastrof. Så sa man dock inte på nyheterna.

Gunder påpekar klyftan mellan verklighetens mänskliga behov och den lite rutinmässiga och ibland okunniga hjälp som vissa instanser gav. Det är enklare att ge mat, filter, husrum mm. Det är svårare att i beredskapen verkligen samtala med dem som samlades i servicehus mm. Det materiella fungerade till nöds, det själsliga stödet inte alls, menade han:

Gunder: Man kan ju säga att vid sådana tillfällen kan man fråga sig vad kyrkan sysslade med. De hade ju så det var varmt och dom kunde komma in och tvätta sig. Men det är ju inte det som vid sådana tillfällen är det viktigaste ju. För där är ju psykologin väldigt viktig. Det verkar inte som dom i det fallet var intresserade utav det. Utan det var bara att de kunde ställa opp materiellt. Lika illa var det

ju med kommunen. De gjorde det ju enkelt för sig. För dom tog ju ner dom här gamle som bodde själva. Ner till servicehuset. Och för all del gav dem både rum och annat. Men de hade ju en så fruktansvärd tur att det inte frös de där dygnen när husen var tomma. Man kan ju inte bara plocka en person från ett hus. Där såg man ju också att det inte fungerade i verkligheten. Utan det var ju bara det att vår herre skötte det.

Gunder ställer i hela intervjun grannsamverkan *gentemot* de offentligas insatser. Hans kritik gäller även kyrkan. Han anser att de inte har vetskap om de problem som finns ”ute i verkligheten”:

Gunder: Rena turen. [Att vattenledningarna inte frös i husen på grund av det ”varma” vädret.] Och så för all del ibland så ställde ju grannar opp och tömde vattensystemet. Men inte var det kommunen som gjorde att. Den tömde inte vattensystemet. De sitter tyvärr så tryggt centralt att de tänker inte på vad som händer därute.

Gunder: Vad som behöver rättas till det är ju framför allt detta med Räddningstjänsten. Och efteråt visade det sig ju faktiskt att Sydkraft, som det var då, ställde upp elverk till räddningskåren som de skulle ställa ut. Och det visade sig att när de ringde ner till Markaryds kommun så hade de överhuvudtaget ingen aning om det. Där blir man ju väldigt kritisk efteråt, att inte kommunikationen mellan Sydkraft och kommunen fungerade på rätt sätt. Det var ju trots allt väldigt kritiskt när strömavbrottet varade så länge.

Temat ligger under flera av intervjuerna: Skogsägarna själva ryckte ut, arbetade och klarade av många problem. Myndigheterna däremot klarade inte av att kommunicera med varandra. En poäng i denna analys av relationerna rör hur detta kan antas påverka de drabbade skogsägarnas förtroende för skilda omgivande instanser.

Slutdiskussion: Relationernas förändringar

'Stormen' är en händelse som – åtminstone tillfälligt – förändrade mönster och roller och bröt upp vardagen; alla de där dagarna på rad, som lägger så mycket under det samlade trycket av alla sina upprepningar på alla livets områden. (Odbratt 2005:4)

Så skriver dokumentärförfattaren Göran Odbratt som besöker Småland efter stormen Gudrun.

Stormen ledde till förändrade sociala relationer och till nya roller. En viktig poäng med detta kapitel, ja, hela intervjuundersökningen med skogsbönderna, är att urskilja förändringar som dessa i skogsägarnas vardag. Dessa förändringar är inte de dramatiska och kortvariga som rör panik och irrationellt beteende. Fokus riktas i stället mot nya inslag i relationer av misstänksamhet, tvivel, besvikelse, misstro liksom av självförtroende ("resourcefulness") och av trygghet, omsorg och ansvar. Det rör sig därvid sannolikt om mer långvariga förändringar än de panikreaktioner, aggressioner och tillfälliga sociala rörelser som ofta återges i medierna. – De förra, mer vardagliga uppbröten är emellertid svårare att urskilja empiriskt. Sannolikt är de också mindre medialt spännande.

I detta kapitel har jag analyserat olika typer av relationer och försökt urskilja skillnader mellan vad som händer med relationer till nära och kära (inom familjen, till grannar mm) och i relationerna till mer formella organisationer och instanser. Jag fann en betoning av ansvar och hjälpsamhet i de nära relationerna – och samtidigt ett antal situationer som blivit prövostenar. Dessa prövostenar kunde förändra relationerna mot undran (ett "varför hjälpte han inte?") liksom förändringar som innebar betydelsefulla vägval inom familjen. Jag diskuterade även relationerna till ekonomiska partners som skogsbolag liksom relationer till myndigheter. Här kunde jag urskilja en förändring mot minskande förtroende.

Medialt fokus på panik: Jag vill avsluta detta avsnitt om förändringar i de sociala relationerna i samband med stormen och under det långa efterarbetet och efterbearbetningen av stormen Gudrun med att relatera en debatt inom katastrofforskningen. Debatten har förts under flera decennier.

Forskning om hur människor reagerar i samband med katastrofer, det som kallas *disaster research*, uppstod i större skala under det kalla kriget. Ett syfte var att samhällsvetenskapen och beteendevetenskapen skulle

hjälpa statsmakter och myndigheter att reglera den panik som man antog oftast utbröt och den demoralisering bland människor som man menade alltid skedde under dessa sociala omständigheter. Redan tidiga undersökningar om hur människor reagerade under starka kriser pekade dock på motsatsen. Dessa studier visade snarare att den sociala sammanhållningen och olika informella regler när det gällde social kontroll faktiskt ökade under katastrofer och i efterdyningarna av dessa. Forskarna fann en låg frekvens av irrationellt beteende och panik. Denna forskning använde uttryck som att det skedde en *expansion of the citizenship role* och en *social levelling* som förklaringar till att människor inte reagerade med panik.

Den första förändringsprocessen mot en *expansion of the citizenship role* innebär att människor i högre grad tenderar att ta hand om andra och att man tänker på dem som inte klarar sig själva. Processen innebär att en form av medborgarroll expanderar. Den andra förändringen mot ökad *social levelling* handlar om att vid kriser tenderar traditionella sociala hierarkier utjämnas. Nya typer av arbetsgemenskaper uppstår. Dessa förändringar har bl.a. beskrivits i den tidiga katastrofforskningen av Fritz (1961), Barton (1969), Dynes (1968, 1970) och Drabek (1986). De undersökningar man stödjer sig på visar att hjälpande gemenskaper kommer till stånd.

Förenklade slutsatser efter katastrofer och kriser, ofta baserade på massmediala bilder, är vanliga. Det är mot dessa förenklingar Tierney (2003) reagerar. Jag vill bygga vidare analytiskt, empiriskt på den forskning som Tierney (2006) pläderar för, en forskning om praktiskt beteende och till och med ökad medborgaransvar och ökad gemenskap osv. Utgångspunkten stämmer väl med den bild jag fått genom intervjuerna med skogsägarna. Oron för andra liknar det utökade medborgaransvar som Tierney beskriver. Det uppkommer nya relationer, grannrelationer testas och familjerelationer likaså. Det sker förändringar i relationerna bl.a. via arbetsgemenskapen.

Att svåra situationer visar "sanningen": På något vis utgår vi (och då även vi utanför stormens centrum) från att svåra situationen visar "sanningen". Så är människans sanna natur (t.ex. irrationell eller rationell), så är verkliga relationerna etc. Det är sannolikt bakgrunden till att även om vardagens rutiner ordnas på nytt så blir stormen och livet efter stormen också en tid i livet som visar nya sidor hos släkt, grannar, Räddningstjänst, hemtjänst, medier, Södra skogsägarna etc. Jag har funnit att förutom den förändring när det gäller relationerna som de facto sker och som jag be-

skrivit i kapitlet kan man i intervjuerna urskilja moraliska omdömen. De som drabbades av stormen och de som på skilda sätt arbetar med stormen hamnar i en förtätad moralisk situation. Beter sig andra generöst eller egoistiskt, beter sig rationellt eller panikartat? Hur agerar myndigheter? Förstår de och agerar rimligt eller är man passiv och inget gör? Eller agerar man på fel sätt? Nu omvärderas existerande relationer och man bedömer och värderar nya relationer. Det är om denna process av eventuell omvärdering som kapitlet Relationerna handlat.

Epilog

Men ”stormen” måste i likhet med det mesta, vart man än kommer och vem man än tala med, förstås i sina lokala samhang och genom olika praktiker för att dess varierande betydelser och mångskiftande följder ska bli begripliga. (2005:3)

Dessa är Göran Odbratts ord och tankar om januaristormen 2005. Orden fångar väl syftet med denna intervjuundersökning med de 20 skogsägarfamiljerna, nämligen att se vad som händer i det nära livet. Det handlar om framtiden, naturen. skogen, pengarna, pensionen, barnen etcetera - men i hög grad också om relationerna till andra människor. Både till andra som drabbats av stormen och de som inte drabbades. Kanske är boken viktig även för dem som man talar om i så många intervjuer - de som aldrig förstod vad som egentligen hände natten mellan den 8 och 9 januari 2005.

After the storm

A sociological analysis of families owning forest properties

"Has it been windy?", someone asked a forest owner in March 2005. In January practically all of his forest was annihilated. A storm rolled by with winds as strong as 46 metres per second. The forest owners in Kronoberg county were particularly badly hit by the disaster. According to an aerial survey conducted by The National Board of Forestry 69,7 million cubic metres of forest were damaged by the storm.

Twenty forest owning families in Kronoberg county have been interviewed. These interviews were conducted between June and October 2006.

First comes a description of how the storm disrupts ordinary life. The chapter "As ordinary life falls apart" highlights three themes. The first theme reflects different phases. At first interviewees experience a phase of unreality followed by a construction oriented rebuilding phase. A second theme focus on how forest owners discern new social groups among people after the storm: the resourceful ones, the ones worthy of compassion and those to be protected from information. A group that was especially talked about were the ones who did not suffer from the storm and who did not grasp the gravity of the situation. This last category became important as a counter image, clarifying the boundaries surrounding their own way of life. Forest owners express themselves in a similar way when looking at forest in the past and in the future. A third theme thus becomes how the crisis makes clear the identity as a forest owner.

Ordinary life with its taken for granted daily routines and conceptions have fallen apart. The reconstruction of daily reality is, however, not a simple goal oriented process; new routines develop in order to manage an

ever changing situation. In this process the families struck be the storm make use of a great number of comparisons. To compare turns into a way of structuring a daily life that has to be rebuilt. Comparisons also inspire actions and feelings and create a foundation from which you can assess a new reality. Comparisons generate work and very concrete aspirations. They also give birth to admiration, compassion and news ideas. Forest owners make comparisons between strong and weak, winners and losers, go-getters and apathetic ones, those who understand the consequences of the storm and those who don't, capitalists and true forest owners, those who got knowledgeable forest workers and those who got ignorant ones, the silent ones and the ones who grab what they can get. These and numerous other comparisons are discussed in the chapter "Daily life is structured through the process of comparisons". Making comparisons influence and change opinions you hold through the creation of a new set of moral values and new perspectives. All this while comparisons simultaneously act on a very matter of fact level to interviewees by providing mathematical conclusions about economy and other practical areas.

The storm was not only about your own forest, your own daily life or about efforts to normalise your life afterwards. The relationships to other people also changed. The forest owners described how new relationships were established while at the same time already existing social bonds came under reconsideration. All this is said to happen in the aftermath of the January storm. The time after the storm became a catalyst. Social relations changed in very real and concrete ways both ways of thought and sets of values. (See the chapter "Relationships".)

After the storm relationships were put to the test. Partly through the creation of new roles: representative, economic negotiator, guide or through the fact that your own farm became a social a logistic hub. Partly social relationships were put to the test as both their inherent cohesive forces as well as their splintering forces of distancing, suspicion, and aggression came to light. The storm could result in families, friends or acquaintances choosing different paths. New relationships of buyers and sellers were established where relationships formerly seen as familiar or friendly are now transformed into also being economic relationships. At the end the different relationships to surrounding institutions are described. This focuses on institutions such as the political system, media, the elected local council, the state and important economic institutions. The interviewees see how these have acted in the storm and judge them

accordingly. Apart from the concrete changes the different relationships go through the forest owning families throw new light on making moral choices. These families have to assess and judge their relationships in completely new situations. This process of evaluation discussion is analysed in the chapter "Relationships".

Referenser

- Asplund, J. (1983) *Tid, rum, individ och kollektiv*. Stockholm: LiberFörlag.
- Barton, Allen H (1969) *Communities in disaster: A sociological analysis of collective stress situations*. Garden City, NY: Doubleday.
- Bergmann, J.R. (1993) *Discreet Indiscretions. The Social Organization of Gossip*. New York: Aldine de Gruyter.
- Blennow, K. & Olofsson, E. (2008) "The probability of wind damage in forestry under a changed wind climate" *Climatic Change* 87 pp. 347–360.
- Blennow, K. & Eriksson, H. (2006) *Riskhantering i skogsbruket*. Skogsstyrelsen rapport 14:2006. Jönköping: Skogsstyrelsens förlag.
- Blennow, K. (2008) "Risk management in Swedish forestry. Policy formation and fulfilment of goals." *Journal of Risk Research* 11(1-2): 237-254.
- Blennow, K. & Sallnäs, O. (2002) "Risk Perception Among Non-industrial Private Forestry landowners" *Scandinavian Journal of Forest Research* 17(5): 472–479.
- Boström, M. (2003) "How State-Dependent is a Non-State-Driven Rule Making Project? The Case of Forest Certification in Sweden." *Journal of Environmental Policy and Planning* 5(2): 165-180.
- Cutter, S. (ed.) (2006) *Hazards, Vulnerability and Environmental Justice*. London: Earthscan.
- Cutter, S. (2006) "Social Vulnerability to Environmental Hazards" pp. 115-131 in Cutter, S. (ed.) (2006) *Hazards, Vulnerability and Environmental Justice*. London: Earthscan.
- Daly, H. E. (1996) *Beyond growth: the economics of sustainable development*. Boston: Beacon Press.
- Drabek, Thomas E. (1986) *Human system responses to disaster: An inventory of sociological findings*. New York: Springer-Verlag.
- Dynes, Russell R. (1970) *Organized behavior in disaster*. Lexington, MA: Heath Lexington.
- Eidmann, H. & Klingström, A. (1990) *Skadegörare i skogen*. Stockholm: Natur och kultur.
- Elands, B. H. M. & Praestholm, S. (2008) "Landowners' perspective on the rural future and the role of forests across Europe." *Journal of Rural Studies* 24: 72–85.

- Eliasson, P. (2002) *Skog, makt och människor: en miljöhistoria om svensk skog 1800–1875*. Stockholm: Kungliga skogs- och lantbruksakademien.
- Energimyndigheten (2006) *Fler konsekvenser av Gudrun och vad kunde hänt om...* ER 2006:8. Statens energimyndighet
- Eriksson, H. (2007) *Svenskt skogsbruk möter klimatförändringar*. Skogsstyrelsen Rapport 8/2007. Jönköping: Skogsstyrelsen.
- Felton, A.; Ellingson, L.; Andersson, E.; Drössler, L. & Blennow, K. (2010) "Adapting production forests in southern Sweden to climate change: Constraints and opportunities for risk spreading." *International Journal of Climate Change Strategies & Management* 2:(1); 84–97.
- Fritz, Charles E. (1961) Disasters. In *Contemporary social problems*, ed. Robert K. Merton and Robert A. Nisbet, pp. 651–694. New York: Harcourt.
- Gillespie, G. W. & Buttel, F. H. (1989) "Farmer Ambivalence Toward Agricultural Research: An Empirical Assessment." *Rural Sociology* 54: (3): 382–408.
- Guldåker, N. (2009) *Krishantering, hushåll och stormen Gudrun. Att analysera hushålls krishanteringsförmåga och sårbarheter*. Lund: Institutionen för kulturgeografi och ekonomisk geografi, Lunds universitet.
- Gustafsson, Å. (2006) *Klimathotet och skogens biologiska mångfald*. Skogsstyrelsen Rapport 6/2006. Jönköping: Skogsstyrelsen.
- Hammersley, M. & Atkinson, P. (1995) *Ethnography – Principles in Practice*. London: Routledge.
- Harshaw, H. W. & Tindall D. B. (2005) "Social structure, Identities and Values: A Network Approach to Understanding People's Relationships to Forests." *Journal of Leisure Research*, Vol. 37: (4): 426–449.
- Hemström, O. (red.) (2006) *Stormen. Berättelser från en katastrof*. Stockholm: Carlsson bokförlag.
- Hickler, T. (2004) *Towards an integrated ecology through mechanistic modelling of ecosystem structure and functioning*. Lund: Lunds universitets geografiska institution.
- Hjelm, J. (1991) "The Chain Saw in Swedish Forestry." *Technological forecasting and social change* 39: 221–231.
- Hornborg, A. (2010) *Myten om maskinen: essäer om makt, modernitet och miljö*. Göteborg: Daidalos.
- Hugosson, M. & Ingemarsson, F. (2004) "Objectives and motivations of small-scale forest owners; theoretical modelling and qualitative assessment." *Silva Fennica* 38: 217–231.
- IPCC (2007). *Climate Change 2007*. The IPCC Fourth Assessment Report.
- KBM (Krisberedskapsmyndigheten) (2005) *Krishantering i stormens spår*. Sammanställning av myndigheternas erfarenheter. Stockholm.
- Kindstrand, C.; Norman J.; Boman, M. & Mattsson, L. (2008) "Attitudes towards various forest functions: A comparison between private forest owners and forest officers." *Scandinavian Journal of Forest Research* 23: 133–136.
- Klasson, A. (2005) *Tio skogsägares erfarenheter av stormen Gudrun*. Skogsstyrelsen Rapport 14. Jönköping: Skogsstyrelsen.
- Kvale, S. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lash, S.; Szerszynski, B. & Wynne, B. (eds.) (1996) *Risk, environment and modernity. Towards a new ecology*. London: Sage.

- Lash, S.; Szerszynski, B. & Wynne, B. (1996) "Introduction: Ecology, Realism and Social Sciences", pp. 1-26 in Lash, S.; Szerszynski, B. & Wynne, B. (eds.) (1996). *Risk, environment and modernity. Towards a new ecology*. London: Sage.
- Lindroth, A.; Lagergren, F.; Grelle, A.; Klemetsson, L.; Langvall, O.; Weslien, P.; & Tuulik, J. (2009) "Storms can cause Europe-wide reduction in forest carbon sink." *Global Change Biology* 15 (2): 346 – 355.
- Londos & Åkesson (2008) *Till minne av stormen Gudrun: en etnologisk undersökning av stormen 2005 samt några historiska stormar*. Jönköping: Jönköpings läns museum.
- Lundgren, L. J. (red.) (1996) *Att veta och att göra. Om kunskap och handling inom miljövärden*. Stockholm: Naturvårdsverkets förlag.
- Lundgren, L. J. & Sundqvist, G. (1996) "Varifrån får miljövärdbyråkraterna sin kunskap?" ss. 129-172 i Lundgren, L. J. (red.) (1996). *Att veta och att göra. Om kunskap och handling inom miljövärden*. Stockholm: Naturvårdsverkets förlag.
- Martinsson, H. (1973) *Tuvor*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.
- Merchant, C. (1989). *Ecological revolutions: nature, gender, and science in New England*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Miljömålsrådet (2008) *Miljömålen – nu är det bråttom! Miljömålsrådets utvärdering av Sveriges miljömål*. Stockholm: Naturvårdsverket.
- Miljömålsrådet (2009) *Miljömålen – i halvtid. Miljömålsrådets uppföljning av Sveriges miljömål*. Stockholm: Naturvårdsverket.
- Molander, B. (1996) "Människan och hennes orientering i världen. Om kunskap, förståelse och information", ss. 53-72 i Lundgren, L. J. (red.) (1996). *Att veta och att göra. Om kunskap och handling inom miljövärden*. Stockholm: Naturvårdsverkets förlag.
- Nitsch, U. (1996) "Informationsstrategier för en bättre miljö", ss. 73-98 i Lundgren, L. J. (red.) (1996). *Att veta och att göra. Om kunskap och handling inom miljövärden*. Stockholm: Naturvårdsverkets förlag.
- Odbratt, G. (2005) "Att erkänna den andres kunskaper", *Social Qurage* 6.
- Patton, M. Q. (1990) *Qualitative Evaluation and Research Methods*. London: Sage.
- Rytter, L.; Johansson, T.; Kara i , A. & Weih, M. (2011) *Orienterande studie om ett svenskt forskningsprogram för poppel*. Arbetsrapport från Skogforsk nr 733. Skogforsk/SLU: Uppsala.
- Schlyter, P; Stjernquist, I. & Bäckstrand, K. (2009) "Not seeing the forest for the trees? The Environmental effectiveness of forest certification in Sweden." *Forest Policy and Economics* 11: 375-382. Skogsbarometern (2009). Swedbank/LRF Konsult Skogsbyrån.
- Skogsstyrelsen (2008) *Skogsstatistisk årsbok*. Jönköping: Skogsstyrelsen.
- Skogsstyrelsen (2010) *Skogsvårdslagstiftningen*. Jönköping: Skogsstyrelsen.
- SMHI (2005) Januaristormen 2005. Faktablad nr 25. Norrköping: Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut.
- Smith, K. J. & Belgrave, L. L. (1995) "The Reconstruction of Everyday Life: Experiencing Hurricane Andrew." *Journal of Contemporary Ethnography* 24:244-269
- SOU 2007:60 Sverige inför klimatförändringarna – hot och möjligheter. Stockholm: Miljödepartementet, Klimat- och sårbarhetsutredningen.
- Sundqvist, G. (1996). "Miljöexperterna. Om vetenskapens auktoritet i miljöarbetet", ss. 99-118 i Lundgren, L. J. (red.) (1996). *Att veta och att göra. Om kunskap och handling inom miljövärden*. Stockholm: Naturvårdsverkets förlag.

- Tierney, K. (2003) "Disaster beliefs and institutional interests: Recycling disaster myths in the aftermath of 9-11", *Research in Social Problems and Public Policy* 11: 33–51.
- Tierney, Kathleen, Christine Bevc, and Erica Kuligowski (2006) Metaphors Matter: Disaster Myths, Media Frames, and Their Consequences in Hurricane Katrina. *Annals, AAPSS*, 604, March:57-81.
- Turner, Ralph H. (1994) Rumor as intensified information seeking: Earthquake rumors in China and the United States. In *Disasters, collective behavior, and social organization*, ed. Russell R. Dynes and Kathleen J. Tierney, pp. 244-256. Newark: University of Delaware Press.
- Törnqvist, T. (1995) *Skogsrikets arvingar: en studie av skogsägarskapet inom privat, enskilt skogsbruk*. Uppsala: Samhällsvetenskapliga forskningsinstitutet (SAMU).
- Webb, Gary R. och Francois-Regis Chevreau (2006) Planning to improvise: the importance of creativity and flexibility in crisis response. *International Journal of Emergency Management* 3, 1:66-72.
- Veblen, T. (1964) Max Lerner (ed.) *The Portable*, Veblen Viking Press.
- Westling, L. (2005) *Stormen Gudrun. Vad kan vi lära av naturkatastrofen 2005?* Stockholm: STEM (Statens energimyndighet).
- Wolensky, Robert P. och Edward J. Miller (1981) The Everyday Versus the Disaster Role of Local Officials: Citizen and Official Definitions, *Urban Affairs Quarterly* 16, 4:483-504.
- Wynne, B. (1996) "May the Sheep Safely Graze? A reflexive view of the expert-lay knowledge divide", in Lash, S.; Szerszynski, B. & Wynne, B. (eds.) (1996). *Risk, environment and modernity. Towards a new ecology*. London: Sage.

